

Medvirkning som virkemiddel i havnetransformasjoner

En casestudie av hvordan Kristiansand kommune har planlagt for og gjennomført medvirkning i byutviklingsprosjektet Lagmannsholmen.

SVEND HENDRIK VINJE

VEILEDER

Jørn Andreas Cruickshank

Universitetet i Agder, 2022

Fakultet for samfunnsvitenskap

Institutt for global utvikling og samfunnsplanlegging

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på det toårige masterstudiet «Global utvikling og samfunnsplanlegging – spesialisering i Samfunnsplanlegging, by og regionalutvikling» ved Universitetet i Agder, Campus Kristiansand. Oppgavens omfang er 30 studiepoeng.

Først og fremst vil jeg takke veileder Jørn Andreas Cruickshank for glimrende oppfølging over det siste halve året. Takk for at du alltid har vært tilgjengelig på kort varsel, for dine gjennomlesinger og tilbakemeldinger. Tusen takk for dine innspill i oppgaven, og for å beholde roen når det kokte som verst mot slutten av semesteret.

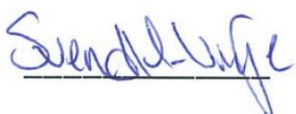
Videre vil jeg rette en stor takk mine respondenter i denne oppgaven. Takk for at dere har tatt satt av tid til å la dere intervjuene ved opptil flere anledninger, og ellers vært tilgjengelig til å svare på videre spørsmål også utenom intervjuene. Uten dere hadde denne oppgaven ikke vært mulig.

Jeg vil rette en takk til mine klassekamerater som har hjulpet med å holde motivasjonen oppe gjennom hele semesteret. Dagene på grupperom, lunsjer og ikke-faglige diskusjoner har alle vært med på å holde humøret oppe gjennom lange dager med skriving.

Jeg vil også rette en takk til venner, familie og romkamerater. Tusen takk for at dere har vært der og heiet meg frem gjennom dette semesteret. Takk for at dere aldri stoppet å pushe meg til å komme i mål med denne oppgaven, og alltid oppfordret meg til å stå på, uansett omstendigheter. Takk til dere som har korrekturlest, og takk til dere som har sørget for at jeg har kommet meg ut av leiligheten ved jevne mellomrom for å klare hodet og puste inn litt frisk luft.

Dere vet hvem dere er.

Kristiansand, 3. juni 2022.

Svend Hendrik Vinje

Sammendrag

Målet med denne oppgaven har vært å se nærmere på hvordan innbyggermedvirkning gjennomføres i et byutviklingsprosjekt. Jeg har valgt å gjennomføre en casestudie av Kristiansand kommune og hvordan de har gjennomført medvirkningen i planprosessen knyttet til utviklingsprosjektet på Lagmannsholmen. Området er i dag brukt til havnevirksomhet, og det kreves derfor at kommunen gjennomfører en havnetransformasjon for å utvikle Lagmannsholmen til en ny bydel.

Havneflytting har vært et mye diskutert i det politiske miljøet i Kristiansand, og per i dag har den sittende koalisjonen bestemt at havneflytting ikke vil være et tema for denne perioden. Dette har ført til at medvirkningsarbeidet har vært ekstra utfordrende for administrasjonen, som prøver å engasjerende innbyggerne i et prosjekt som fortsatt går en uvis fremtid i møte når det kommer til politiske avgjørelser.

I lys av dette har jeg valgt meg ut en problemstilling som lyder som følger: Hvordan legger Kristiansand kommune til rette for at innbyggerne får være med å forme sitt nye byutviklingsområde på Lagmannsholmen? For å kunne svare på dette har jeg formulert tre forskningsspørsmål som tar for seg hver sin «periode» i utviklingsprosessen frem til nå. Ved å se nærmere på hva administrasjonen i kommunen har gjort i henhold til innbyggermedvirkning i tiden frem til mine undersøkelser begynte, hva de har gjort i det året mine undersøkelser har funnet sted, og hva de planlegger å gjøre i fremtiden vil jeg ha et solid grunnlag for å svare på problemstillingen.

Det er i denne oppgaven avdekket flere utfordringer knyttet til hvordan administrasjonen gjennomfører medvirkningsarbeidet på. Dette fører til at administrasjonen ikke lykkes i å innhente kunnskap for hva innbyggerne ønsker seg av utviklingsprosjektet, og de første planprosessene kan derfor risikere å bli gjennomført utelukkende basert på befaringer i andre byer i forkant av medvirkningsprosessen. Dersom administrasjonen ikke lykkes med å få innsikt i hva innbyggerne ønsker å få ut av prosjektet, vil dette føre til forsinkelser i senere faser av prosjektet, når lokalsamfunnet endelig slipper til og får delt sine meninger. For at medvirkning skal være av nytteverdi er det derfor kritisk at dette skjer i den tidlige fasen av prosessen, før planforslagene utformes.

Så langt har deres medvirkningsprosess «ByLab» lidd av både lav deltakelse og få muligheter for toveiskommunikasjon i medvirkningen. Etter et år med medvirkning er det fortsatt ikke noe bedring å spore, og det ser foreløpig ut som kommunen ender opp med ikke å nå de

målene de hadde satt seg for denne medvirkningsprosessen. Det er lagt ned mye arbeid og ressurser i å gjennomføre denne medvirkningen, og det er brukt mye penger på å engasjere foredragsholdere til å bidra på ByLab-arrangementene. Istedenfor å skape en dialog med publikum har ByLab følt mer som å være på seminar, der mesteparten av møtetiden har blitt avsatt til å informere publikum via foredrag administrasjonen i kommunen deltatt på tidligere.

Det er derfor naturlig å stille seg spørsmålet: hva tilfører egentlig ByLab medvirkningsprosessen på dette tidspunktet? Lærer kommunen noe de ikke visste fra før, og har ByLab i det hele tatt bidratt til å øke kunnskapen om hva lokalsamfunnet ønsker å få ut av det kommende byutviklingsprosjektet? Det kan dog virke som administrasjonen allerede har tatt innover seg at ByLab ikke har levd opp til forventningene, og begynte å tenke på de neste skrittene i prosessen, og hvordan de kan gjennomføre medvirkning som treffer de brukergruppene de ønsker å treffe, da dette ikke skjedde gjennom ByLab. Fordelen med å begynne medvirkning på et så tidlig tidspunkt som i dette prosjektet, er at det fortsatt finnes muligheter for å endre på måten medvirkningen gjennomføres, og forhåpentligvis klare å engasjere bredere enn det har blitt gjort til nå.

Abstract

The aim of this research has been to closely examine how citizen participation is practiced within a city development project. I have chosen to undertake a case study of the municipality of Kristiansand how they have planned for- and implemented citizen participation in their ongoing city development project of Lagmannsholmen. The area for now under the authority of the Port of Kristiansand, and it is therefore required to undertake a waterfront regeneration project in order to make room for developing a new suburb on Lagmannsholmen.

Relocation of the port has for years been a highly debated topic amongst the city's politicians, and for now the ruling coalition has promised not to make any more progress on this topic under their current rule of the municipality. This has caused added challenges for the administration who desperately are working against the system trying to engage the citizens in a city development project that is nowhere near reaching a final verdict as of now.

In light of this information, I have chosen to formulate the following research question: How has the municipality of Kristiansand engaged the inhabitants to participate in planning the new city development project on Lagmannsholmen? To be able to answer this research question, I have formulated areas of interests I want to examine further. These areas of interests all focus on their own «time period» in the development process. By firstly looking at what the administration has prepared in regard to citizen participation before the start of my research, during the time of my research and then finally what they plan to do after my research concludes will I have a foundation required to answer my research question.

This research has revealed multiple challenges regarding the current way of managing the citizen participation process. The results of these challenges are making it difficult for administration to gather the information required to understand what the local community want Lagmannsholmen to add to the city, and the initial planning work may be developed based solely on information gathered by visiting other European cities that has undergone this process before. If the administration is not able to properly understand the community's wants and needs, will they face delays and costly projects in order to make up for this issue down the road. In order for citizen participation to be of any use it is critical that the participation is happening in the very early stage of the process, before the first plans are being made.

So far has the citizen participation process of «ByLab» suffered from both low participation numbers and lack of opportunities to have one's voice heard in the participation process. After one year of hosting participation events there is for now no improvement in sight, at it look as

if the municipality will not be able to live up the goals it set out to conquer for this process. It has clearly been invested much time and resources in order to host these events, and there is a lot of money spent so far on professional planners to attend and give a lesson at the events. Instead of creating a dialogue with the participants and hoped, the events are giving the feeling of attending a seminar rather than a citizen participation meeting. This is due to the majority of the time are allocated to the main speaker(s) who spends their time informing the audience using presentations and material the municipality is already familiar with from visiting the town of Oslo multiple times before in order to learn from their process.

It is there necessary to ask if these events add anything to the citizen participation process, the way they are currently run? Are the municipality receiving any new knowledge, and has ByLab helped the municipality when it comes to enhancing their current knowledges of the community's wants and needs regarding the development of Lagmannsholmen? At least it is starting to seem that the administration is realizing that ByLab is brining very little to the table in the sense of added knowledge and have already started working on the next steps in the citizen participation process, and how they can more successfully gain the knowledge desired, as it doesn't seem to have worked out so far. The advantage of realizing it at this stage of the process is that there is still time to make impactful changes, and hopefully be able to engage the population in a better way than they are for now and be able to require the desired knowledge in order to start the plan making process having all the information needed in order to produce the best possible drafts.

Ordliste

FN – De forente nasjoner

ByLab – Navnet på Kristisand kommunes medvirkningsprosess

TEU – En stykk 20 fot lang container

KMV – Et havneområde nord for Lagmannsholmen som har vært nevnt som ny lokasjon for havnevirksomheten

NSD – Norsk senter for forskningsdata

NPM – New Public Management

PBL – Plan- og bygningsloven

UiA – Universitetet i Agder

NiKr – Næringsforeningen i Kristiansandsregionen

DIAD – Diversity, interdependence and authentic dialouge

Figurliste

Figur 1: FNs bærekraftmål nr. 11	13
Figur 2: Lagmannsholmens plassering sørvest i Kvadraturen	21
Figur 3: Påbegynt havneområde på tomta i Kongsgård/Vige	22
Figur 4: Flaggskip bebyggelse i Gateshead	41
Figur 5: Høyreist bebyggelse langs Darling Harbour	41
Figur 6: HafenCity som en naturlig forlengelse av Hamburg	42
Figur 7: Det norske planhierarkiet	46
Figur 8: Utviklingen av Lagmannsholmen	53
Figur 9: En rask innføring i Lagmannsholmen	54
Figur 10: Hva kjennetegner kommuner som lykkes med transformasjonsprosjekter?	64
Figur 11: Scaniaparken i Malmø	65
Figur 12: HafenCity public space	65
Figur 13: Bebyggelse på Tangen	66
Figur 14: Medvirkning i alle faser	68
Figur 15: Arnsteins medvirkningsstige	72
Figur 16: Hvorfor er medvirkning utfordrende?	73
Figur 17: Ønsket fordeling av kunnskapsgrunnlag	77
Figur 18: Faktisk fordeling av kunnskapsgrunnlag	77
Figur 19: Lagmannsholmen som en forlengelse av Kvadraturen	80
Figur 20: Lagmannsholmen som «flaggskip»	81
Figur 21: Viktigheten av å inkludere lokalsamfunnet i medvirkningen	83
Figur 22: DIAD-modellen	84
Figur 23: Aktørene i en utviklingsprosess	86
Figur 24: Hva føler politikerne seg bundet av?	87

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	3
Abstract	5
Ordliste	7
Figurliste	8
Innholdsfortegnelse	9
1.0 Innledning	13
1.1 Introduksjon av problemstilling	14
1.2 Oppgavens relevans og aktualitet	15
1.3 Formålet med oppgaven	16
1.5 Innpass i studiet	17
1.5 Oppgavens oppbygning	18
2.0 Bakgrunn	20
2.1 Prosjektområdet Lagmannsholmen	20
2.2 Dagens situasjon og utfordringer	21
2.3 Nødvendigheten av transformasjonsprosjektet	23
2.4 Havnebyen Kristiansand	24
2.5 Oppsummering	25

3.0 Metode	26
3.1 Forskningsdesign	26
3.1.1 Casestudie	26
3.1.2 Valg av caseområde	27
3.1.3 Empirisk tilnærming	28
3.2 Feltarbeid og metode	28
3.2.1 Utvalg og rekruttering av informanter	28
3.2.2 Deltakelse og informantsamtykke	29
3.2.3 Lydopptak og transkribering	30
3.2.4 Eliteintervju	30
3.2.5 Uformelle møtepunkter	31
3.3 Metoder for datainnsamling	31
3.3.1 Kvalitative intervjuer	32
3.3.2 Deltakende observasjon	33
3.3.3 Dokumentanalyse	34
3.4 Metodisk refleksjon	34
3.4.1 Reliabilitet	35
3.4.2 Validitet	36
3.4.3 Svakheter i utvalg	36
3.4.3 Etske avveininger	37
4.0 Teori	39
4.1 Havnetransformasjon som byutviklingsfenomen	39
4.1.1 Havnetransformasjon og litteratur	39
4.1.2 Vannkanten som utstillingsvindu	41

4.1.3 Suksesskriterier for transformasjonsprosjekter	42
4.1.4 Kompakt byutvikling som strategi	43
4.2 Det offentlige planverket	44
4.2.1 Plan- og bygningsloven	44
4.2.2 Statlige planføringer	45
4.2.3 Regionale planføringer	45
4.2.4 Kommunale planstrategier og arealplan	46
4.2.5 Områderegulering	47
4.2.6 Havn- og farvannsloven	47
4.3 Medvirkning i byutviklingsprosjekter	48
4.3.1 Utfordringer knyttet til medvirkning	48
4.3.2 Tidlig medvirkning er den mest effektive	50
4.3.3 Dårlig medvirkning medfører flere klager	51
5.0 Empiri	53
5.1 Caseområdet Lagmannsholmen	53
5.2 ByLab som medvirkningsverktøy	55
5.3 Funn	56
5.3.1 Funn en	56
5.3.2 Funn to	57
5.3.3 Funn tre	58

6.0 Drøfting	60
6.1 Strukturering av analysen	60
6.1.1 Inspirasjon utenfra	62
6.1.2 Inspirasjon hjemmefra	67
6.1.3 Inspirasjon videre	72
6.2 Diskusjon	76
6.2.1 Hva lærte vi av ByLab?	76
6.2.2 En oversett problemstilling	79
6.2.3 Tidlig medvirkning er det mest effektive	82
6.2.4 Sen medvirkning ender ikke på planene	86
6.3 Oppsummering	89
7.0 Konklusjon	91
7.1 Videre forskning	92
8.0 Referanseliste	93
8.1 Figurer	98
8.2 Figurer i vedlegg	100
Vedlegg	101
Vedlegg 1: Deltakerskriv	101
Vedlegg 2: Eksempel intervjuguide	106
Vedlegg 3: Politisk uenighet om fremtidig havne plassering	108
Vedlegg 4: Oversikt over ByLab-arrangementer	109

1.0 Innledning

Byene vokser, og i dag velger flere mennesker å bo i byen, enn å bo utenfor. Moderne urbanisering gir derfor økt press på hvordan vi planlegger og utvikler byene våre. I tillegg har FNs klimapanel i flere tiår alarmert om kraftig kutt i utslippene for å unngå en klimakrise, og la i fjor frem sin kanskje mest bekymringsfulle rapport så langt: Kode Rød (FN, 2021). Fortetting og transformasjon av eksisterende bygningsmasse er definert som den vedtatt strategien for å møte disse problemene (Nordahl et al., 2019, s. 7). Bærekraftige byer og lokalsamfunn er bærekraftsmål nummer 11 av FNs 17 bærekraftsmål for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikheter og stoppe klimaendringene innen 2030. (FN, 2022). Fortettingsprosjekter bidrar til å redusere transportbehovet mellom ulike gjøremål i hverdagen, og vil primært bidra med å kutte bilbruken, som vil bidra stort til å redusere utslipp av klimagasser. Videre bidrar fortetting med å spare på planets ressurser, ved å gjenbruke bygninger og materialer som allerede eksisterer. Ved å bygge ut i sentrumsnære områder vil vi også kunne møte urbaniseringen, og legge til rette for at byene våre kan bli mer klimavennlige, selv om befolkningen fortsetter å øke. Slike prosjekter har det blitt gjennomført flere av i Kristiansand de siste årene, men nå står det største transformasjonsprosjektet for tur: flytting av havnevirksomheten på Lagmannsholmen, og utvikle området til en bydel byen kan være stolt av, også om 40-50 år.

Figur 1: FNs bærekraftsmål nr. 11

Både politikerne i Kristiansand, og de som jobber med byutvikling i administrasjonen har lagt lista høyt når det gjelder kvaliteten på den prosessen som når er i gang, og hva de ønsker området skal bidra med i byutviklingen. Ordføreren i Kristiansand kommune Jan Oddvar Skisland, opplyste om at denne delen av utviklingsprosessen skulle ha fokus på å skape dialog, utveksle ideer om byutvikling på Lagmannsholmen, og sikre god medvirkning (Kristiansand kommune, 2021a). Denne delen av medvirkningsprosessen fikk navnet ByLab, og består av en serie med folkemøter og seminarer der deltakerne kan få innsikt i hvordan kommunen jobber i dette prosjektet, og muligheten til å stille spørsmål og komme med innspill til byutviklingsprosjektet.

Hvorvidt denne prosessen når de målene kommunen har satt seg, og kravene fra innbyggerne og fremtidige brukere av område vil være interessant å følge med på, da det er viktig å

gjennomføre en solid prosess allerede så tidlig i prosjektet, for at sluttresultatet skal bli best mulig.

1.1 Introduksjon av problemstilling

Da havnetransformasjon har vært et sentralt tema på verdensbasis i snart 60 år, og i Norge siden 70- og 80-tallet med utbyggingen av Aker Brygge slik vi kjenner området i dag, finnes det mye informasjon og kunnskap og hvordan «vellykkede» havnetransformasjoner har blitt gjennomført, og hva som kjennetegner de mindre vellykkede prosjektene. Noen sentrale temaer som det legges mer fokus på i dagens utviklingsprosjekter enn tidligere er kravene og ønskene og innbyggermedvirkning, åpenhet, og lokal forankring. Dette er noe Kristiansand kommune også ønsker å gjennomføre på en god måte, slik at Lagmannsholmen kan utvikles til å bli et område som fremstår attraktivt for alle brukergrupper, både de som bor i og rundt området, de som bor i byene rundt Kristiansand, og også for de turistene som hvert år strømmer til byen i sommermånedene.

For å sikre et vellykket fortetting- og transformasjonsprosjekt, anbefales det at den aktuelle kommunen tar en aktiv rolle i utviklingen (Nordahl et al., 2019, s. 6), legger opp til en åpen og transparent prosess (s. 26), og gjennomfører god medvirkning gjennom hele prosessen (s. 27-28). Jeg ønsker i denne oppgaven å se nærmere på, og evaluere hvordan kommunen har gjennomført sin medvirkningsprosess i henhold til transformasjonsprosjektet på Lagmannsholmen. Jeg har valgt meg ut følgende problemstilling:

«Hvordan legger Kristiansand kommune til rette for at innbyggerne får være med å forme sitt nye byutviklingsområde på Lagmannsholmen?»

For å svare på problemstillingen har jeg valgt meg ut følgende tre forskerspørsmål, som sammen vil bidra med kunnskap om tre forskjellige faser av prosessen, og dermed muliggjøre et svar på problemstillingen:

1. Hvordan har kommunen tilegnet seg nødvendig kunnskap til å gjennomføre en havnetransformasjon?
2. Når kommunen målene de ønsker når det kommer til innbyggermedvirkning

gjennom ByLab?

3. Hvilke medvirkningsprosesser ønsker kommunen å gjennomføre i fremtidige faser av prosjektet?

I punkt 1 ønsker jeg å se nærmere på hvordan kommunen har gjennomført kunnskapsinnhenting, og hvilke byer og havner de har besøkt og lært av gjennom de siste årene. Jeg ønsker også å få mer innsikt i hvordan de bruker denne kunnskapen til å gjennomføre en kvalitativ prosess som kan være en foregangsprosess for videre byutvikling i landsdelen. I et slikt stort utviklingsprosjekt som er tiltenkt å være byens satsingsprosjekt over de neste tiårene, er det kritisk at kunnskapsinnhentingene har blitt gjennomført, kompetansekravene er dekket, og de innbyggerne som vil ta området i bruk når det er muligheter for det har fått deres stemmer og innspill hørt i prosessen. I punkt 2 vil jeg gå dypere inn i hvordan kommunen har gjennomført medvirkning i den tidlige fasen av prosessen, om denne er gjennomført på et forventet nivå, både fra innbyggernes side, men også i henhold til de målene kommunen har satt seg. Falleth og Hanssen (2014) forteller at en av utfordringene knyttet til medvirkning er at den ofte skjer for sent i prosessen, og at de fleste planene er lagt før medvirkningen finner sted (s. 410). I et prosjekt som dette, der prosessen fortsatt er i startfasen, og ingen planer er påbegynt, er det derfor en gylden mulighet til å inkludere medvirkningen på et så tidlig stadium at gir seg utslag allerede i det første planutkastet skjer i form av en områderegulering gjennom høsten og vinteren 2022. I punkt 3 vil jeg se nærmere på hvilke medvirkningsprosesser kommunen ønsker å gjennomføre videre i prosjektet. I denne medvirkningsprosessen handler det ikke kun om å fange opp de stemmene som lar seg høre enten på sosiale medier eller i de plattformene for medvirkning som er gjennomført av kommunen, men også aktivt oppsøke og de brukergruppene som ikke deltar mest i den offentlige debatten; de stille stemmene, som vil utgjøre en stor brukergruppe av de nye byområdene på Lagmannsholmen. Det vil derfor være interessant å få mer innsikt i hvilke grupper kommunen ønsker å høre mer fra, og hvordan de arbeider for å lykkes med dette.

1.2 Oppgavens relevans og aktualitet

Selv om planene for flytting av containerhavna og utvikling i Lagmannsholmen ble vedtatt allerede i 2003, er det ikke før det siste året at prosessen og planleggingen har tatt en offentlig vending, og allmennheten har nå muligheten til å være en del av utviklingsprosessen som skal skje på området. Denne informasjons- og medvirkningsplattformen ble lansert under

byutviklingskonferansen i juni 2021, og plan- og bygningsjefen har opplyst om at denne delen av utviklingsprosessen skal etter planen gjennomføres i et års tid, og arbeidet med å utvikle en områderegulering vil begynne på høsten 2022 (personlig kommunikasjon, 1. februar 2022). Planlegging og gjennomføring av masteroppgaven faller glimrende innenfor dette tidsrommet, og det vil være interessant å følge med på og analysere hvordan kommunen lykkes med å gjennomføre de arbeidsoppgavene som ble presentert av ordføreren.

Kristiansand kommune er en kommune der mye har skjedd de siste årene med tanke på transformasjoner av tidligere industriområder og fortetting av bysentrum, men denne planlagte havnetransformasjonen er uten tvil det største prosjektet av de alle, og muligens også for mange tiår fremover. Området blir beskrevet som «den siste indrefiletet» i byen, og det er derfor kritisk at det blir gjennomført en god prosess i forkant av områdereguleringen, for å sikre et rammeverk og et utviklingsprosjekt byen kan være stolte av i tiden som kommer. Både fra et akademisk perspektiv, men også fra et byutviklingsperspektiv vil det være interessant og nyttig å se på hvordan denne prosessen blir gjennomført, for eventuelt å kunne evaluere sin egen prosess, og gjøre den bedre i fremtidige prosjekter som vil bli gjennomført i kommunen.

1.3 Formålet med oppgaven

Formålet med oppgaven er å gjennomføre en nøytral vurdering av arbeidet til kommunen i dette stadiet av utviklingsprosessen. Gjennom offentlige lovverk som plan- og bygningsloven (PBL) (Plan- og bygningsloven, 2008, § 5-1) er kommuner og andre utviklere pålagt å legge til rette for medvirkning, men blir dette gjort i tilstrekkelig i grad? Dahlgren et al.

argumenterer for at medvirkning ikke bare er en lovpålagt oppgave, men også en demokratisk rett blant innbyggerne, og dersom det blir gjort riktig vil være med å skape kvalitet i plangrunnlaget, og underbygger eierskapsfølelsen til lokalsamfunnet (2021, s. 11-12). Det er derfor kritisk at medvirkning settes i gang tidlig i planleggingsprosessen og det bør legges vekt på mulighetene medvirkning bringer i prosjektet, og ikke kun utgiftene det medfører.

Denne oppgaven ønsker derfor å se på hvordan Kristiansand kommune planlegger for, og gjennomfører medvirkning på dette stadiet i utviklingen, både på bakgrunn av hva som kreves i henhold til PBL, men også på bakgrunn av kommunens egne mål og ønsker. Gjennom å følge denne prosessen i samtid, ønsker jeg å kunne evaluere kommunens arbeid, og drøfte hvilke områder kommunen har gjennomført medvirkning i den grad lovverket og den selv

legger opp til, og hvilke områder som kunne vært gjennomført bedre. For å kunne gjøre en god vurdering av kommunens arbeid vil jeg vurdere de opp imot:

1. Liknende prosjekter gjennomført i andre norske byer eller landene rundt oss.
2. Akademiske verk som omhandler god medvirkning og hvordan det kan gjennomføres.
3. Kommunens egne mål og forutsetninger, basert på offentlig informasjon og informasjon gitt i intervjuer og samtaler i forbindelse med oppgaven.

Ved å sette medvirkningsprosessen gjennomført av Kristiansand kommune opp mot tidligere gjennomførte prosesser i liknende prosjekter andre steder, vil jeg ha et godt grunnlag til å evaluere prosessen på et kvalifisert grunnlag, og forhåpentligvis kunne brukes som kunnskapsgrunnlag for nye prosjekter i fremtiden.

1.4 Innpass i studiet

Denne masteroppgaven og dens fokus på temaer som utvikling av bysentrum og involvering av lokalbefolkningen i planleggingsfasen, er en direkte gjenspeiling av de viktigste temaene og kunnskapsområdene jeg tar med meg fra denne spesialiseringen innen by- og regionalutvikling ved Universitetet i Agder (UiA). Oppgaven er direkte inspirert fra flere av fagene fordelt over de tre første semestrene i utdannelsen, og flere av pensumbøkene fra tidligere fag er brukt som kildemateriale i denne oppgaven. Selv om idéen for tematikken og problemstillingen befestet seg under praksisopphold i tredje semester og hva jeg arbeidet med under oppholdet, har tanken om å fokusere på medvirkning og samskaping i min fordypningsoppgave vært til stede helt siden andre semester, da dette var temaet i faget «SV-405, samfunnsplanlegging, kommunikasjon og sted».

I utgangspunktet var «innpass i studiet» ikke et av kriteriene for endelig valg av masteroppgave, men etter hvert som jeg begynte å sette meg inn i relevant litteratur, oppdaget jeg av flere av lærebøkene og planleggerne som dukket opp i bøkene og tekstene jeg leste, samsvarer med pensum i flere av fagene gjennom studieløpet. Jeg ser på det å kunne knytte min masteroppgave såpass tett sammen med studiet ellers vil være et flott sluttkapittel til mastergraden, og det at jeg kan bruke kunnskaper og informasjon jeg har tilegnet med fra alle semestrene i utdannelsen, viser til et godt opplagt studieløp, med fag som er relevante for tiden vi lever i.

1.5 Oppgavens oppbygning

I *kapittel 2* vil jeg introduserer prosjektområdet jeg har valgt meg ut: Lagmannsholmen i Kristiansand. I dette kapitlet vil jeg også gå nærmere inn på hvorfor dette området er valgt til byutviklingsområde, og litt om situasjonen rundt prosjektet og hvor i prosessen den er kommet.

I *kapittel 3* vil jeg gjøre rede for metodebruken og hvordan jeg har gått frem for å samle inn teori og empiri til denne undersøkelsen. Jeg vil gjøre rede for hvorfor jeg har valgt de fremgangsmåtene jeg har gjort, og hvordan jeg konkret gikk frem. I dette kapitlet vil jeg også gjennomføre en metodisk refleksjon, samt gjøre rede for etiske problemstillinger tilknyttet undersøkelsen.

I *kapittel 4* vil jeg gjøre rede for hvordan jeg har innsamlet teori, og hvilken tematikk jeg har vært opptatt av. Jeg har valgt å dele dette kapitlet inn i tre deler: den første delen vil ta for seg havnetransformasjon som byutviklingsfenomen, hvordan det oppstod og hvilke suksesskriterier som i dag forbindes med vellykket transformasjon. I den andre delen vil jeg kort ta for meg planhierarkiet i Norge, og de føringer og bestemmelser som har direkte påvirkning på hvordan er kommunen planlegger for og gjennomfører sine byutviklingsprosjektet. I del tre vil jeg ta for meg medvirkning i utviklingsprosjekter. Jeg vil komme nærmere inn på hvilke utfordringer som finnes i dagens byplanlegging, og hvordan vi kontinuerlig jobber med å løse de.

I *kapittel 5* vil jeg gjøre rede for den empirien jeg har samlet inn gjennom undersøkelsesperioden. Jeg vil begynne kapitlet med en rask introduksjon i havnedriften, og hvordan vi har havnet der vi er i dag. Jeg vil også introdusere ByLab, kommunens medvirkningsprosjekt i denne fasen av prosessen. Til slutt vil jeg vise til mine viktigste funn i oppgaven. Disse funnene vil bli tatt med videre inn i drøftingen der de spiller en viktig rolle inn i diskusjonene.

I *kapittel 6* vil jeg sette teori og empiri opp mot hverandre i en drøfting. Drøftingen er delt opp i to like store deler: analyse og diskusjon. Analysen er strukturert kronologisk, og tar for seg forskerspørsmålene presentere i delkapittel 1.1. Jeg vil metodisk gjøre rede for hvordan Kristiansand kommune har gjennomført kunnskapsinnhenting i forkant av prosjektstart, hvordan de har gjennomført medvirkningen over det siste året, og til slutt hvordan de ser for seg å gjennomføre medvirkning videre i prosjektet. Jeg vil gå nærmere inn i hvordan deres valg av gjennomføring står seg mot forskningen tilsier, og hvor det eventuelt oppstår

konflikter. Disse konfliktene vil så studeres nærmere inn i diskusjonen, der jeg tar for meg hva disse utfordringene har å si forhold til å svare på problemstillingen i denne undersøkelsen.

I *kapittel 7* vil jeg komme med en konklusjon og svare på problemstillingen, samt gjøre rede for tematikk som kan være interessant for videre forskning innenfor emnet.

2.0 Bakgrunn

I dette kapitlet vil jeg gi en innføring i det aktuelle prosjektområdet denne oppgaven tar utgangspunkt i. Kapitlet vil ta for seg den geografiske lokasjonen, men også gi innblikk i hvilke muligheter som finnes ved å gjennomføre en transformasjonsprosess, men også hvilke utfordringer kommunen står ovenfor i denne prosessen.

2.1 Prosjektområdet Lagmannsholmen

Det aktuelle prosjektområdet «Lagmannsholmen» ligger i Kristiansand kommune, i Agder fylke. Kommunen ble slått sammen med Søgne og Sogndalen kommune fra 1. januar 2020, og er i dag Agders mest folkerike kommune med 113 737 innbyggere (Kristiansand kommune, 2022) og gjør Kristiansand kommune til Norges sjette mest folkerike kommune, etter Bærum, men foran Drammen. Kommunen og byen fungerer i dag som regionhovedstad for landsdelen og er et viktig knutepunkt for transport og kommunikasjon. Kristiansand er også kommunens og regionens sentrum for handel og aktiviteter, og tilbyr et mangfold av butikker og serveringssteder, samt et rikt utvalg av kulturtilbud. Byen består av fem bydeler: Grim, Kvadraturen, Lund, Oddernes og Vågsbygd.

Prosjektområdet Lagmannsholmen dekker et areal på omtrent 90 dekar, og ligger ved den sørvestlige delen av Kvadraturen. Selv om container- og havnedriften strekker over et noe større område enn dette, er det kun den sørlige delen av område, og der containervirksomheten i dag finner sted som er aktuelt for byutvikling. Dette området strekker seg fra fiskebrygga i sør til ferjeterminalen i nord, grenser til Vestre Strandgate i øst og vesterhavna i vest. Den moderne havna slik vi kjenner den i fysisk forstand stod ferdig på 1930-tallet, med kornsiloen og fiskemottaket bygget i henholdsvis 1935 og 1936 (Skeie & Moseng, 2009, s. 227-231). I dag er området bruk som containerhavn, og håndterte 51 000 TEU i 2021 (havnesjefen, personlig kommunikasjon, 11. mars 2022). Lagmannsholmen ble

lagt opp som byutviklingsområde i 2011, men det er vedtatt av at en alternativ havn må være utviklet før havna flytter (Kristiansand kommune, 2011, s. 4).

Figur 2: Lagmannsholmens plassering sørvest i Kvadraturen

2.2 Dagens situasjon og utfordringer

Den 15. januar, 2020 ble kommunedelplanen for Kongsgård/Vige godtatt i bystyret, noe som innebærer at havna skal flyttes ut av sentrum og Lagmannsholmen (Reite, 2020). Likevel gikk det sittende kommunestyret til valg i 2019 på at ingen flytting av havna skulle skje i denne perioden, og vil derfor bli interessant å følge med på om slike lovnader blir gitt inn mot lokalvalget i 2023, eller om den allerede påstartede prosessen vil gå sin gang. I takt med at områderegulering nærmer seg, og medvirkningsprosjektene har begynt å gå sin gang i kommunen, har også interessen, og motstanden til flyttingen av containerhavna fra Lagmannsholmen til Kongsgård/Vige økt. Dersom man søker på «Lagmannsholmen» på Fædrelandsvennen sine hjemmesider, vil man kunne bla seg gjennom hundrevis av artikler som angår byutviklingsprosjektet, der innbyggerne også engasjerer seg i større grad, ut ifra hyppigheten på leserinnleggene å dømme (Fædrelandsvennen, 2022.). Her kan vi lese om alt fra frykt for bråk og blokkert utsikt for innbyggerne som bor på Søm og de nærliggende områdene på Lund, til de som argumenterer for at det å være nabo til en havn kan være

interessant og underholdende. I mitt intervju med plan- og bygningsjefen (personlig kommunikasjon, 1. februar 2022) og byutviklingsdirektøren (personlig kommunikasjon, 7. februar 2022) medga de at selv om vedtaket har ligget til grunn gjennom kommuneplanen i flere tiår, er dette noe som alltid skjer rett før et vedtak skal gjøres eller en utbygging finner sted. Dette er noe de så komme, og som de har tatt høyde for i planarbeidet.

Et annet argument som har blitt spilt inn i debatten, er spørsmålet om det er miljømessig hensynsfullt å flytte havnedriften bort fra sporveiene, og om ikke havna burde ligge der den er i dag, eventuelt flytte til KMV tomta, som ligger side om side med jernbanen. I mitt intervju med havnesjefen i Kristiansand Havn blir jeg informert om at havna så klart ønsker bidra til det grønne skiftet også når det kommer til frakt, men at det aller meste av godt som kommer til havna i Kristiansand skal fraktes til nærliggende områder, og ville derfor ikke benyttes seg av jernbane uansett (personlig kommunikasjon, 9. mars 2022).

Selv om både frykt for støy og fokuset på miljøet er relevante og viktige argumenter fra både innbyggerne og politikerne sin side, jobbes det fra kommunens side som om flytting blir et faktum, og arbeidet med å utvikle en detaljregulering vil bli påbegynt mot slutten av 2022. Det eneste som gjenstår virker å være politisk vilje.

Figur 3: Påbegynt havneområde på tomta i Kongsgård/Vige

2.3 Nødvendigheten av å transformere Lagmannsholmen

Dersom Kristiansand skal fortsette å være en attraktiv og fremtidsrettet regionhovedstad for Sørlandet, er det viktig å ha en vellykket byutvikling som tiltrekker seg nye arbeidsplasser og nye innbyggere. Byutviklingsdirektøren i Kristiansand kommune (personlig kommunikasjon, 18. mars 2022) påpekte på et ByLab-møte hos Næringsforeningen at «Kristiansand er Agders byutstillingsvindu», og det er derfor viktig at det går bra her. Han la videre til at selv om Kristiansand kommune har én tredjedel av fylkes innbyggere, står kommunen for halvparten av veksten i Agder, per dags dato. På det samme møtet spør leder for Kvadraturforeningen Heidi Sørvig: hvis vi ikke får til en positiv utvikling i Kvadraturen, som er byens kjerne, hvordan skal vi da få til en positiv utvikling i byen generelt?

En attraktiv by begynner med en levende og attraktiv bykjerne. Dette er noe Kristiansand kommune har gjenkjent i en årrekke, og har de siste tjue årene lagt de store byutviklingsprosjektene til Kvadraturen. Men nå som prosjekter som Tangen, Nybyen, Kanalbyen, Quadrum og Gartnerløkka alle er påbegynt, kommet godt i gang, eller ferdigstilte, begynner Kvadraturen å gå tom for områder som kan benyttes til videre byutvikling. Lagmannsholmen er det eneste området av vesentlig størrelse som gjenstår, også referert til som «den siste indrefiletten» (Byutviklingsdirektøren, personlig kommunikasjon, 7. februar 2022).

Sammen med behovet for å utvikle en attraktiv bykjerne, og dermed by, kommer klimautfordringene, og målet om å redusjonen i klimagassutslipp innen 2030, og videre utover dette også. For å nå disse målene er det nødvendig å planlegge og utvikle for mindre forflytning generelt i samfunnet, og legge til rette for at bilbruk kan erstattes med sykkelbruk eller gange. Transformasjonen av Lagmannsholmen fra et havneområde til byutviklingsområde handler derfor ikke lenger om glorifisering eller skape et område der «piffen» kan bo, men vil være et naturlig og nødvendig steg for å møte utfordringene byen og regionen står ovenfor i de kommende tiårene, både for å håndtere den økende urbaniseringen vi ser i samfunnet, men også for å sørge for at vi kan nå klimamålene som er satt for kommunen, og gjøre vårt for å skape en bedre morgendag.

2.4 Havnebyen Kristiansand

Eksport av tømmerstokker på skip kan i Kristiansand dateres tilbake til før Kristian 4. grunnla byen i 1641, og området var etablert som et sentrum for handelsnæringen i regionen (Skeie & Moseng, 2009, s. 13). Dette var utgangspunktet for valget som ble tatt om å utvikle byen i akkurat dette området (Skeie & Moseng, 2009, s. 27). Siden den gang har havna spilt en sentral rolle i oppbygningen av byen, til dit vi kjenner den i dag. Sjøen har gjennom århundrer vært den viktigste transportåren for import og eksport, og de fleste byene i Norge ble etablert langs kysten. «Først kom havna, så kom byen» (havnesjefen, personlig kommunikasjon, 11. mars 2022).

Men selv om havna har gitt Kristiansand unik tilgang til import, eksport og transport til og fra andre havner i inn- og utland, er det viktig å huske på at havnedrift også er i kontinuerlig utvikling, og den havna man operer fra i dag, ikke vil være konkurransedyktig i uoverskuelig fremtid. Flytting av containerhavna fra Lagmannsholmen til Kongsgård/Vige handler ikke bare om byutvikling, men også om at Kongsgård er en havn med større potensiale og dypere vann, som vil kunne ta imot fremtidens skip. «Jeg tror det kan ligge litt i at man ikke skjønner behovet for en mer effektiv havn for å opprettholde den havneaktiviteten som finnes i dag, og dersom vi i havnestyret fikk bestemme, hadde vi ferdigstilt den nye havna og flyttet så snart som mulig» uttrykte havnesjefen under vårt intervju, og legger til at «vår oppgave er å sørge for å ivareta havnas fremtid, hvis flytting da betyr at attraktive bo- og næringsområder kan etableres, er jo dette bare en bonus» (personlig kommunikasjon, 11. mars 2022).

Selv om det er kommet nye metoder for frakting av gods siden havnas oppstart i de norske kystbyene, innehar havna fortsatt en viktig rolle for byene de ligger i. Eksport og import skjer fortsatt i stor grad innen shipping, ferger og cruise er en stor internasjonal næring, nå i nyere tid også i form av energi som landstrøm, og etter hvert også havvind. Kristiansand havn (og havneklynge) er også i en særskilt viktig posisjon for byen, ved at den bidrar med 40% av den private sysselsettingen i kommunen, og hadde 22 milliarder kroner i sideeffekter i 2020 (GEMBA, 2020, s. 16). Dette er bemerkelsesverdige tall, da Oslo kan vise til 5.5 milliarder kroner i sideeffekter for samme år, og Bergen 12 milliarder kroner (havnesjefen, personlig kommunikasjon, 11. mars 2022).

2.5 Oppsummering

Lagmannsholmen er et aktuelt byutviklingsprosjekt av flere grunner. For det første ønsker kommunen å ta i bruk de enorme, sentrumsnære områdene for å kunne utvide bysentrum, for å gjøre Kristiansand til en attraktiv regionhovedstad og tiltrekke seg nye innbyggere og ny næring. For det andre er det å bygge i sentrumsnære områder i tråd med FNs bærekraftsmål nummer 11 og bærekraftige byer og lokalsamfunn ved å redusere avstander og sikre god tilgang til kollektivtrafikk for å redusere klimautslipp fra private kjøretøy. Til slutt er flyttingen av havna til en bedre lokasjon for at havna skal kunne være konkurransedyktig i fremtidens shipping en forstått virkelighet. Alle disse tre hovedpunktene ligger derfor som bakgrunn for planleggingen og forberedelsene som nå gjennomføres av kommunens planavdeling.

I kjølvannet av denne situasjonen har kommunen uttalt et klart mål om en sterk innbyggerinvolvering i dette prosjektet. Denne prosessen ble initiert på byutviklingskonferansen i 2021, der det ble presentert mål for medvirkning i henhold til byutvikling på Lagmannsholmen. Innbyggermedvirkning gjennomføres ikke kun fordi det er lovpålagt i PBL, men fordi det skal sørge for styrking av lokaldemokratiet, sette innbyggernes interesser på kartet, og sørge for et bedre sluttresultat. Denne oppgaven ønsker å se på hvordan kommunen har gjennomført denne medvirkningen i praksis, om prosessen lever opp til de målene kommunen selv har satt, og hvordan kommunen henter inn og kategoriserer innspill fra lokalbefolkningen.

3 Metode

For å kunne bidra med kunnskap om hvordan virkeligheten ser ut, må vi gå metodisk til verks. Å bruke en metode handler om å følge en bestemt vei mot et mål (Johannessen et al, 2021, s. 21). I dette kapitlet vil jeg derfor redegjøre for hvilke metoder og kilder som er valgt i gjennomføringen av denne undersøkelsen, eventuelle problemer som har oppstått underveis, og hvilken innvirkning dette har hatt på tolkningen av data og forskningskvaliteten.

3.1 Forskningsdesign

Allerede i en tidlig fase må forskeren ta stilling til hva og hvem som skal undersøkes, og hvordan undersøkelsen skal gjennomføres (Johannessen et al, 2021, s. 265). Gjennom å utforme et forskningsdesign legger forskeren planen på hvordan empiriske data skal kobles sammen med forskningsspørsmål og konklusjoner og vil følge forskeren fra start til mål i undersøkelsen. I denne undersøkelsen er det essensielt å ta i bruk flere metoder for datainnsamling for å svare på problemstillingen og forskerspørsmålene. Valget av design i denne undersøkelsen har derfor falt på casestudie.

3.1.1 Casestudie som forskningsdesign

Casestudie brukes mye innenfor samfunnsforskningen, og de gir forskeren stort spillerom med hensyn til hvordan undersøkelser gjennomføres (Johannessen et al., 2021, s. 205). Casestudier anvendes gjerne i forskningssituasjoner der forskeren ønsker å gjøre et dypdykk i en situasjon eller hendelse, og kjennetegnes ved at forskeren henter inn mye informasjon fra én eller noen få enheter over en viss periode (Johannessen et al, 2021, s. 206). Yin (2009, s. 8) uttrykker at casestudie som forskningsdesign bør anvendes når forskeren: ønsker å stille spørsmål om hvordan og hvorfor; kontroll over hendelsen(e) ikke er nødvendig; undersøker et samtidfenomen i kontekst. Denne oppgaven forsøker å få innsikt i hvordan kommunen legger opp til innbyggermedvirkning i byutviklingsprosjekter, i ett enkelt casetilfelle.

Styrken ved å velge å bruke casestudie som metode er at den gir muligheten til å kombinere flere metoder for datainnsamling (Johannessen et al, 2021, s. 206). Denne oppgaven bruker tre kvalitative tilnæringer for datainnsamling: intervju, observasjon og dokumentanalyse. Gjennom dokumentanalyser vil jeg få kunnskap og innsikt i hva som foreligger av planverk

og vedtatte beslutninger innen byutviklingsprosjekter, både på nasjonalt og på lokalt nivå. Gjennom observasjoner vil jeg kunne sette meg inn i innbyggernes situasjon, og føle på hvordan denne prosessen blir mottatt. Intervjuer vil gi med muligheten til å diskutere muligheter og utfordringer med de som sitter på makten til å gjøre noe med det, og samtidig kunne tilegne med informasjon om prosessen som ikke ville vært mulig gjennom dokumentanalyse og observasjon alene.

I sin bok presenterer Yin (2009, s. 46) fire tilnærminger til en casestudie, og hvilket potensial og utfordringer som finnes ved de forskjellige fire typene. *1: enkel casedesign med én analyseenhet, 2: enkel casedesign med flere analyseenheter, 3: flere casedesign med én analyseenhet og 4: flere casedesign med flere analyseenheter.* Min oppgave faller innenfor type 1: enkel casedesign med én analyseenhet. Fordelen ved en slik casestudie er at det forskeren muligheten til å undersøke et fenomen fra flere sider og gir ofte fyldige beskrivelser og forståelse av disse fenomenene (Johannessen et al, 2021, s. 207). Denne undersøkelsen bruker denne muligheten til å diskutere og evaluere innbyggermedvirkning med flere aktører og institusjoner, som gir et bedre evalueringsgrunnlag for en analyse senere i oppgaven.

3.1.2 Valg av caseområde

Lagmannsholmen er valgt som caseområde av flere ulike årsaker. Den første gangen jeg ble introdusert til byutviklingsprosjektet som i fremtiden ønskes gjennomført på Lagmannsholmen var gjennom praksis i det tredje semesteret. Her ble jeg invitert til å være med i møter der flere sentrale aktører innen byutvikling deltok, og fikk etter hvert øynene opp for hvor omfattende dette prosjektet var planlagt å bli.

Som innflytter har jeg ingen personlig tilknytning til caseområdet eller byen, og har derfor lettere for å gjennomføre en objektiv evaluering av prosessen. Utfordringen ved å være tilflytter i denne sammenhengen er at jeg ikke besitter mye av den informasjonen en lokal student ville gjort, og dermed måtte bruke ekstra tid til å sette meg inn i situasjonen og byutviklingshistorien over de siste to tiårene, for å forstå hvor langt tilbake byutviklingsprosjektet på Lagmannsholmen har vært planlagt. Intervjuene spilte i denne sammenhengen en viktig rolle for å få bedre oversikt over situasjonen, og derfor ble det også lagt opp til å begynne intervjuprosessen tidlig for å få muligheten til å intervjuene respondenter ved flere anledninger.

Videre så jeg på muligheten å få denne typen innsikt i hvordan byutviklingsprosjekter gjennomføres som en unik mulighet jeg ikke kunne gå glipp av. Grunnet de politiske vedtakene som har utsatt havneflytting, og dermed også transformasjonen av områdene har kommunen hatt lenger tid enn normalt til å planlegge for, og legge til rette for en kvalitativ og inkluderende medvirkningsprosess. Dette er en mulighet som sjeldent kommer i byutviklingssammenheng, og jeg valgte derfor å gripe muligheten når den oppstod.

3.1.3 Empirisk tilnærming

Det finnes ulike fremgangsmåter i forskningen for å koble sammen empiri og teori (Johannessen et al, 2021, s. 30-31). Den første tilnærmingen er der forskeren trekker en logisk slutning basert på tidligere teori og kunnskap. Denne fremgangsmåten kalles deduksjon, og bygger på en kvalitativ undersøkelse der forskeren utarbeider en hypotese, samler inn data og validerer undersøkelsen sin før hypotesen settes ut i livet. Den motsatte tilnærmingen, induksjon, drar slutninger basert på datainnsamling og fortolkninger. I denne prosessen trekkes det ingen logisk slutning, og det utvikles ny teori basert på funnene som er gjort. Imellom disse to ytterpunktene ligger abduksjon. Abduktiv tilnærming veksler mellom deduktiv og induktiv tilnærming der man analysere data basert på antakelser, men samtidig gir seg selv muligheten til å endre antakelsene dersom innhentet data skulle tilsi dette. Den abduktive tilnærmingen vil være den aktuelle fremgangsmåten for denne undersøkelsen.

3.2 Feltarbeid og metode

Dette delkapitlet vil ta for seg hvordan respondentene er valgt ut og dataene samlet inn. Fordi hensikten med oppgaven er å undersøke om hvordan de sentrale aktørene i byutviklingen i Kristiansand ser på gjennomførelsen av prosessen så langt, har det vært naturlig å gjennomføre kvalitative intervjuet for å undersøke dette. Nedenfor vil jeg fortelle mer detaljert hvordan respondentene er rekruttert og hvordan dataene er behandlet.

3.2.1 Utvalg og rekruttering av informanter

Intervjuene i denne oppgaven er gjennomført i perioden februar til april 2022. Valg av respondenter til oppgaven ble tatt på bakgrunn av hvilke aktører jeg selv definerte som

sentrale aktører for byutvikling i Kristiansand. Under mitt praksisopphold i tredje semester av masterstudiet fikk jeg kjennskap til flere av ansatte i de forskjellige institusjonene, som enten takket ja til å stille som respondent til oppgaven, eller anbefalte andre respondenter som ville være mer passende for min problemstilling og tematikk. Istedenfor å ha et antall respondenter å strekke meg etter, fokuserte jeg på å kontakte de *riktige* respondentene. På bakgrunn av dette vil utvelgelsesmetoden kategoriseres som strategisk utvelgelse, det tematikken dikterer hvem som rekrutteres som respondenter (Bryman, 2016, s. 410), kombinert med snøballutvalg, der tenkte respondenter vil anbefale bedre kvalifiserte respondenter enn de selv (Bryman, 2016, s. 415).

De fleste respondentene ble spurt ansikt til ansikt om å delta i prosjektet, bortsett fra én som ble kontaktet via e-post. Alle respondenter har vært imøtekommende når det gjelder å stille til intervju, og flere av de har også stilt opp ved flere anledninger, i de tilfeller det var behov for oppfølgingsspørsmål, eller andre temaer jeg ønsket å belyse enn de som ble tatt opp i det første intervjuet. Totalt har jeg gjennomført åtte intervjuer med til sammen seks personer, over en periode på tre måneder. Det ble i alle tilfeller sendt ut en intervjuguide et par dager på forhånd, og alle respondentene mottok et deltakerskriv sammen med intervjuguiden før vårt første møte. Dette deltakerskrivet var det samme for alle respondentene, og vil bli lagt ved som vedlegg til denne oppgaven.

3.2.2 Deltakelse og informantsamtykke

For å ivareta muligheten til anonymitet, har alle respondentene fått muligheten til selv å bestemme hvordan de ønsker å bli referert til i denne oppgaven. Alle respondentene ble også gjort oppmerksom på muligheten for å gjenkjennes likevel eksisterer, da mange i byutviklingsmiljøet har kjennskap til hverandre, og antall individer som kan passe referanseobjektet ikke er så altfor stort. En annen grunn til at det ikke kan loves komplett anonymitet er at det er viktig å få frem hvor empirien kommer fra, og derfor har jeg valgt å bruke referanser som «privat utvikler» eller «planarbeider i kommunen» i teksten. I en oppgave der respondentene er håndplukket er det videre viktig at de kommer frem at respondentene innehar en sentral rolle i casen jeg undersøker. Jeg fikk en oppfatning av at ingen av respondentene så noe problem i dette, da alle uttalte seg i en profesjonell setting, basert på sin kunnskap og sine erfaringer rundt prosjektet, og liknende prosjekter tidligere. Som flere av respondentene uttalte under våre samtaler: jeg står inne for alt vi snakker om her

uansett, hvorav flere av disse temaene har jeg uttalt meg i offentlige sammenhenger tidligere (personlig kommunikasjon, 2022). Flere av respondentene så heller ingen problemer ved å la seg referere til som deres nåværende tittel og arbeidssted, derav forbigikk muligheten for anonymisering.

3.2.3 Lydopptak og transkribering

Alle intervjuene ble tatt opp ved hjelp av «Diktafon»-appen som er utviklet av Universitet i Oslo, og regnes som sikrere enn vanlige diktafoner, ettersom at opptakene krypteres umiddelbart og ikke blir tilgjengelig for en tredjepart (Bergsager, 2019). Dette ble formidlet på første intervju, der deltakelsesskrivet også ble underskrevet. Ingen av respondentene stilte noen spørsmål ved bruk av en mobilapp som opptaksverktøy.

Intervjuene ble i etterkant transkribert som en sammenfatning og/eller oppsummering, og sammenfatningen ble så sendt til respondentene i henhold til hva som er oppgitt i deltakelsesskrivet. Dette gav respondentene muligheten til å komme med tilbakemeldinger, gjøre endringer eller trekke tilbake uttalelser dersom de skulle ønske dette. Alle respondentene er tildelt et respondentnummer, som kun jeg har tilgang til. I alle transkriberinger er respondentene referert til som dette nummeret, for å ivareta anonymiteten.

3.3.4 Eliteintervju

Alle respondentene som er intervjuet i denne oppgaven er personer som har sentrale stillinger i kommune eller privat næringsliv med mulighet til å utøve innflytelse eller makt når det kommer til byutviklingen i Kristiansand. De oppfyller derfor kravene til Kvale og Brinkmann (2015, s. 175) som ledere eller eksperter, og passer til beskrivelsen «elitepersoner». Kvale og Brinkmann (2015, s. 176) forteller at elitepersoner er vant til å bli intervjuet om sine meninger og synspunkter, og kan mer enn mindre ha forberedt et «innlegg» som kan fremme synspunktene der ønsker å kommunisere via intervjuet, og som kan være utfordrende å komme fordi. Dette var noe jeg opplevde under enkelte av intervjuene, særlig om jeg stilte utfordrende, eller kritiske spørsmål, kunne det være at intervjuobjektet svarte fraværende, eller svarte på et spørsmål den heller skulle ønske at jeg stilte. Dette gjorde ved enkelt anledninger at jeg spurte meg selv om dette var personens oppriktige meninger, eller om det ble sagt av hensyn til arbeidssted, og dermed om dette var troverdig informasjon inn i

analysearbeidet. Ved de tilfellene dette skjedde prøvde jeg høflig å spørre spørsmålet på nytt, noe som hjalp enkelte ganger, og andre ganger ikke. En annen utfordring jeg støtte på som en uerfaren intervjuer i møte med en eliteperson var vanskeligheten med å avbryte naturlig, dersom intervjuobjektet svarte fraværende, eller svaret begynte å gå over i temaer som ikke var av interesse. Dette kan være grunnet maktforholdet som eksisterer mellom intervjuer og intervjuobjekt (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 175-176). Allikevel satt jeg igjen med en god følelse etter intervjuene, og jeg opplevde at jeg ble møtt med interesse og entusiasme av alle respondentene, som gjerne tok seg tid til å stille til intervju. Ved spørsmål om muligheten for å stille til intervju nummer to sa alle seg villig til dette, selv om dette ikke alltid var nødvendig. De gjorde det også klart at de var tilgjengelig på e-post om det skulle være noen oppfølgerspørsmål, eller for korte kommentarer.

3.2.5 Uformelle møter

Som beskrevet under «utvalg av respondenter», har respondentene vært imøtekommende og interesserte i å snakke om byutvikling og innbyggermedvirkning, også utenom de formelle intervjuene. Alle respondentene i denne oppgaven ble forespurt om å delta i november-desember, så de alle hadde kjennskap til oppgaven og tematikken allerede måneder før vi hadde det første offisielle intervjuet. Det har derfor vært uunngåelig å unngå tilfeldige og uformelle møter med respondenter gjennom de siste seks måneder. Dette har skjedd i forbindelse med ByLabber og andre foredrag, eller tilfeldige møter i offentligheten. I disse samtaler har det ofte vært diskutert gjennomføringen og tematikken av en ByLab, hvordan veien videre er, eller bare generelle tanker om hvordan god byutvikling bør gjennomføres. Da disse samtaler ikke er formelle intervju, og det ikke ble gjennomført opptak, vil ikke noe av denne informasjonen kunne brukes som kildegrunnlag. Allikevel har flere av samtaler lagt grunnlag for tematikk og problemstillinger som ble tatt opp i diverse intervjuer senere, og jeg ble tipset om interessant litteratur jeg kunne sett meg inn i, eller dokumenter jeg kunne sette meg inn i om tidligere byutviklingsprosjekter i byen.

3.3 Metoder for innsamling

I dette delkapitlet vil jeg ta for meg hvordan datainnsamlingen ble gjennomført, og hvordan jeg har jobbet for å forsikre at de dataene jeg har samlet inn har vært så nøyaktige som mulig.

Intervjuene har vært den dominerende metoden for innsamling av informasjon i denne oppgaven, men observasjon er også blitt brukt flittig for å innhente kunnskap som ikke kommer frem gjennom intervjuer og også bidrar til nye spørsmålsstillinger og tematikk som ble tatt opp i intervjuene.

3.3.1 Kvalitative intervjuer

Intervjuer er den dominerende formen for datainnsamling i kvalitativ forskning, og er en utmerket fremgangsmåte for å få fyldige og detaljerte beskrivelser av det vi studerer (Bryman, 2016, s. 466; Johannessen et al, 2021, s. 105-106). Det å gjennomføre to intervjuer gav meg muligheten til å diskutere videre utvikling og snakke med respondentene om deres foreløpige evaluering av prosessen, og gi en innsikt i hva som eventuelt ville vært inkludert i en fremtidig evaluering.

Jeg har valgt å ta i bruk den semistrukturerte intervjuformen i denne oppgaven.

Semistrukturerte intervjuer har den fordelen at den tar for seg bestemte temaer istedenfor konkrete spørsmål, og gir dermed respondenten muligheten til å prate mer fritt enn i et strukturert intervju (Bryman, 2016, s. 467-468). For å lykkes med denne strategien ble det sendt en individuell intervjuguide før hvert intervju, med temaer jeg ønsker å belyse, og overordnede spørsmålsstillinger jeg ønsket å få innsikt i. Ved å gjøre dette kunne respondentene få et innblikk i hva jeg ønsker å snakke om under intervjuene, og ha mulighet til å gi mer utfyllende og gjennomtenkte svar enn dersom de ikke hadde noe innsikt i tematikken. Jeg har vært opptatt av at respondentene skulle ha mulighet til ytre sin mening og dele erfaringer fra sitt perspektiv, og valgte derfor å utvikle intervjuguiden til hver enkelt informant. Et eksempel på en intervjuguide er lagt ved som vedlegg i denne oppgaven. Alle intervjuene i denne oppgaven er gjennomført ansikt til ansikt, og respondentene fikk forespørsmål å sette av ca. 45 minutter til gjennomføringer. Noen ganger varte intervjuene litt lenger, noen ganger kortere. Av hensyn til mine respondenter og deres travle arbeidshverdag tok jeg ofte initiativ til å møte de på deres kontor, slik at de skulle kunne spare mest mulig tid. Dersom en av respondentene ønsket å gjennomføre intervjuet etter kontortid, var dette selvfølgelig ingen problem.

Når det kommer til gjennomførelsen av intervjuer forteller Bryman (2016, s. 472) at dette kan by på utfordringer for en uerfaren intervjuer, da spesielt når det kommer til det å stille oppfølgingsspørsmål på det som har blitt sagt. For å hjelpe på dette hadde jeg et notat med

meg til alle intervjuene med spesifikke spørsmål jeg ønsker å få svar på, og dersom respondenten ikke dekket denne spørsmålsstillingen hadde jeg alltid noe å falle tilbake på. Dette fungerte godt, selv om jeg nå i ettertid vil påstå at intervjuene ble gjennomført på en bedre måte etter hvert som jeg ble mer erfaren med det. For videre å eliminere risikoen for at informasjon skulle gå tapt grunnet en uerfaren intervjuet valgte jeg alltid å legge til «er det ellers du noe ønsker å belyse innenfor dette teamet?» før jeg gikk videre til neste tematikk i intervjuguiden. Dette gav respondenten mulighet til å ta opp temaer eller problemstillinger de selv var opptatt av å få frem, og mange av de viktigste funnene eller opplysningene kom på dette punktet av intervjuet.

3.3.2 Deltakende observasjon

Refererer til den kunnskapen man innhenter ved selv å være til stede under naturlige eller organiserte situasjoner (Johannessen et al, 2021, s. 79). Observasjonen har blitt brukt som en strukturert metode for å innhente kunnskap gjennom de seks folkemøtene [ByLab] som er blitt gjennomført i perioden juni 2021 til mai 2022. Det å være til stede på disse arrangementene har gitt meg en uunnværlig innsikt og tolkning i hvordan disse møtene har fungert i praksis, men også gitt utmerket inspirasjon til temaer og problemstillinger som ble brukt i intervjuene.

Videre har et av målene med å gjennomføre observasjoner at jeg for min egen del kunne gjøre meg opp et inntrykk av hvordan denne medvirkningsprosessen har blitt gjennomført, og om den lever opp til de målene som er satt for prosessen (se s. 13). Det å være deltaker på disse arrangementene gjør at forskeren kan «se gjennom andre øyne», og få et bedre innblikk i virkeligheten (Bryman, 2016, s. 493). Denne observasjonen har vært åpen for arrangører og foredragsholdere, og det er blitt tatt notater og opprettet sammendrag fra alle arrangementene. Deltakelse på disse arrangementene har gitt meg muligheten til å bli bedre kjent med prosessen og har vært svært nyttig i forståelsen av teori og tolkningen av intervju. Det vil bli viet mer plass til ByLab i empiridelen i kapittel fem, og også i drøftingen i kapittel seks.

Det har også blitt foretatt observasjon i forhold til «tilstedeværelse» på sosiale medier, eller gjennom å følge med på innlegg og intervjuer gitt i lokalavisen Fædrelandsvennen. Dette har vist seg å være nyttig for å få innsikt i hvordan innbyggerne ser på prosessen som gjennomføres, og få et bedre innblikk i argumenter for og imot flytting av havna for å gjøre

plass til boliger og arbeidsplasser. Dette førte til et større kunnskapsgrunnlag, og bidro til å utvikle nye spørsmålsstillinger jeg ellers ikke ville tatt opp.

3.3.3 Dokumentanalyse

Dokumentanalyse innebærer å systematisere utvalgte tekstsitater, bilder, eller andre typer dokumentariske kilder som er relevant for å belyse spesifikke problemstillinger (Grønmo 2004 i Johannessen et al, 2021, s. 236). Aktuelle dokumenter for denne oppgaven vil være dokumenter som legger føringer eller inneholder bestemmelser for hvordan utviklingen av samfunnet skal gjennomføres; dette inkluderer lovverk på nasjonalt nivå, fylkeskommunalt- og kommunalt nivå. Det finnes ulike former for kilder som forskeren må være obs på når det kommer til dokumentanalyse: private kilder, offentlige kilder, personlige kilder og institusjonelle kilder (Johannessen et al, 2021, s. 238). Dokumentene som brukes i denne oppgaven består av offentlige- og institusjonelle kilder. De er utgitt direkte av myndighetene selv, eller som en bestilling på vegne av det offentlige, for å få bedre innsyn i temaer og problemstillinger som er aktuelt for samfunnsutviklingen.

I enhver dokumentanalyse er det nødvendig med kildekritikk, der hovedelementene er autentisitet, troverdig, representativt og tolkning (Johannessen et al, 2021, s. 241). Fordelen med å analysere dokumenter utgitt på vegne av det offentlige er at ser på informasjonen som troverdig og sann. Dette sier jeg basert på to ting: 1) Lovverk og bestemmelser utstedt av myndighetene (uansett nivå) har direkte innvirkning på hvordan samfunnsutviklingen gjennomføres, og byene må forholde seg til disse til enhver tid. 2) Rapporter og undersøkelser gjennomført av ekspertgrupper eller forskere på vegne av det offentlige er å se på som upartiske, hvor målet er å bidra til økt kunnskapsgrunnlag inn i det offentlige for å kunne ta bedre avgjørelser. Det vil derfor ikke være noe nevneverdig grunnlag for å stille spørsmålstegn ved autentisiteten og troverdigheten til kilden.

3.4 Metodisk refleksjon

Da denne oppgaven er en undersøkelse av én enkelt case vil det ikke være grunnlag for å legge til grunn for overførbarhet til andre caser i andre settinger. For å forskningen derfor skal oppfattes som troverdig er det viktig at forskeren legger til grunn for hvordan forskningen er gjennomført, og hva som kunne vært gjort annerledes. I kvalitativ forskning handler dette om

å gjøre rede for reliabilitet og validiteten. I dette delkapitlet vil jeg begynne de valgene jeg har tatt i utformingen av denne undersøkelsen, og hvorfor jeg mener forskningen kan oppfattes troverdig.

3.4.1 Reliabilitet

I et hvert forskningsprosjekt er det essensielt at forskeren gir leseren en inngående beskrivelse av hvordan forskningen er gjennomført, og presenterer en åpen og detaljert fremgangsmåte (Johannessen et al, 2021, s. 256). Det å ha reliabilitet i et forskningsprosjekt betyr at forskningen er pålitelig gjennomført, og at andre forskere vil få de samme resultatene dersom de dupliserer fremgangsmåten. Reliabilitet blir sett på som kritisk innenfor kvantitativ forskning, men det er ikke like hensiktsmessig å stille slik krav ovenfor kvalitativ forskning (Johannessen et al, 2021, s. 256). For å gjennomføre kvalitativ forskning vil forskeren skape en relasjon til sine respondenter eller andre personer i felten, i motsetning til kvantitativ forskning, der forskeren og respondentene har en nøytral tilnærming til hverandre. Mine verdier, mine holdninger og mine relasjoner til mine respondenter og observasjonen som er blitt gjennomført har en betydning for konstruksjonen av data i denne oppgaven. Dersom en annen student hadde overtatt denne oppgaven på et tidspunkt, er det ikke garantert at denne studenten ville trukket de samme konklusjonene.

For å skape reliabilitet i min forskning har jeg hatt fokus på å utarbeide spørsmål som ikke leder respondenten i noen retning, men gir anledning til å svare fritt. Jeg har videre ingen inntrykk av at min rolle har påvirket respondentenes svar på noen måte. Mine respondenter er personer som gjennom sitt arbeid er vant til å bli spurt om å ytre seg om forskjellige tema innen byplanlegging, hvorav de gangene jeg har vært til stede, har jeg sittet igjen med det samme inntrykket som etter intervjuet. Jeg har ved enhver anledning lagt vekt på å spørre om det er noe respondenten ønsker å legge til det som allerede er sagt, eller om det er noe nytt den ønsker å bringe på banen, som ikke er tatt opp fra intervjuers side. Det at jeg også gir respondentene mulighet til å gå gjennom mine notater og sammenfatninger av intervjuene sørger for en kvalitetssikring som bidrar til økt pålitelighet i forhold til de resultatene som vil fremkomme i analysen.

3.4.2 Validitet

I kvalitative undersøkelser dreier validitet seg om i hvilken grad forskerens fremgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten (Johannessen et al, 2021, s. 256-257). Validiteten ser på sammenhengen mellom de spørsmålene som er stilt, og de resultatene man kommer frem til, og gyldigheten av konklusjonene som trekkes. Det er vanlig å skille mellom intern og ekstern validitet. Interne validitet ser på om det finnes noen sammenheng mellom det som forskes på, og de svarene vi får ut av det. Den eksterne validiteten ser på hvorvidt forskningsprosjektet er overførbart til andre omstendigheter (Bryman, 2016, s. 383-384).

Validiteten i denne oppgaven er knyttet til at respondentene mine har gitt meg pålitelig informasjon i de samtale vi har hatt. Da mine respondenter representerer ulike aktører innenfor byutvikling er det naturlig å forvente at de vektlegger de forskjellige temaene og utfordringene knyttet til medvirkning innen byplanlegging forskjellig. Dette må sees i en sammenheng med interesser og erfaringer, og ikke som et forsøk på å påvirke undersøkelsen. Det vil også være en sjanse for at enkelte respondenter vil svare forpliktende til arbeidsplassen på enkelte områder, noe jeg som forsker må være klar over under analysen.

På grunn av undersøkelsens tidsbegrensninger og omfang, vil det selvfølgelig være muligheter for at jeg har gått glipp av noen respondenter som er aktuelle innen byplanlegging i Kristiansand. Allikevel mener jeg at mine respondenter besitter den kunnskapen som er relevant for min oppgave, og jeg mener jeg har fått belyst saken fra flere synspunkter enn kun det offentlige. Det at funnene er basert på observasjoner i tillegg til intervjuer gir et bredere grunnlag for å vurdere om informasjonen fra intervjuene er troverdige og gir et riktig bilde av virkeligheten.

3.4.3 Svakheter i utvalg

Bryman (2016) minner oss på at gjennom strategisk utvalgsmetoder av respondenter, vil det alltid være muligheter for ekskludering, og fare for ikke å ende opp med et representativt utvalg respondenter (s. 419-420). Muligheten for dette vil også være til stede i denne oppgaven også. Jeg mener allikevel at når det kommer til å diskutere medvirkning i en planprosess, er private aktører og kommunens planavdeling de viktigste aktørene å komme i kontakt med. Det er disse to aktørene som alltid er til stede i dette stadiet av prosessen, og de

som har mest innsikt i hva som skjer i henhold til innbyggermedvirkning i denne delen av prosessen, og hvordan man eventuelt kan forbedre den. Ved videre å ta i bruk snøballmetoden, lar jeg de som har mer kunnskap på dette området enn meg komme med forslag til respondenter, noe som er med på å styrke utvalget i denne oppgaven.

3.4.4 Etiske avvenninger

Under planleggingen av en undersøkelse er det viktig at forskeren tenker over og forstår hvilke etiske problemstillinger han eller hun står ovenfor ved å gjennomføre undersøkelsen, både i henhold til resultater, men også til selve gjennomførelsen. For å kunne etablere integritet til undersøkelsen mener Yin (2011) at forskeren må oppgi sin intensjon med undersøkelsen, og fremlegge kun de funnene som er sanne (s. 41-42). Noe av det jeg har vært mest opptatt av i kommunikasjonen med mine respondenter er å gjøre de oppmerkssomme på at denne undersøkelsen på ingen måte forsøker å avsløre dårlig arbeid hos kommunen, eller ønsker å fokusere på hvordan prosessene kunne vært gjennomført bedre. Tvert imot er dette et forsøk på en nøytral evaluering, der ingen utfall av oppgaven ble dratt på forhånd, og kan like gjerne ende med en positiv- som en negativ evaluering.

Videre har de som har ansvaret for, og gjennomført medvirkningsprosessen i kommunens planavdeling vært informert om min rolle under de forskjellige arrangementene. Da flere av de sentrale aktørene for planlegging og gjennomføring har stilt som respondenter i denne oppgaven, var det enkelt å kommunisere dette allerede i den tidligste fasen av undersøkelsen, og det ble utvist entusiasme og interesse fra kommunens side for å ha en student som følger og evaluerer prosessen som helhet.

All informasjon og alle sitater som er kommet frem i intervjuer har blitt tilsendt respondenten for gjennomlesing, og godkjenning. Dersom respondenten ønsker å komme med utfyllelser til svarene som er gitt, eller trekke tilbake noe som ble sagt, er dette retten opplyst om i samtykkeerklæringen, og også repetert når respondenten i etterkant av intervjuet mottar en sammenfatning av intervjuet. Respondentene ble gjort oppmerkssomme på sammenfatningene anonymiseres og blir oppbevart på en forsvarlig måte i henhold til NSDs reglement, og også hvilke persondata som lagres (navn, stilling, og e-post).

Til slutt må det oppgis at jeg som student, gjennom praksisopphold hadde en personlig innblanding i planlegging og gjennomføring av ByLab gjennom senhøsten 2021, og delvis

gjennom våren 2022. Det finnes ingen agenda annen enn god byutvikling bak disse arbeidsoppgavene, og involveringen er å klassifisere som «minimalt deltakende observasjon», den nest laveste involveringsformen ifølge Webers seks roller en forsker kan inneha (Bryman, 2016, s. 434-437). Den har ikke hatt noen utslag verken på hvordan et ByLab-arrangement eller observasjonen er gjennomført.

4.0 Teori

I dette kapitlet vil jeg presentere det teoretiske utgangspunktet for analysen. Selv om denne oppgaven i stor grad er basert på empiriske metoder for innhenting av informasjon, er det viktig å ha en forståelse av det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for en slik oppgave. Jeg har valgt å dele teorikapitlet inn i tre underkapitler, som alle er relevante for hvordan en havnetransformasjon planlegges og gjennomføres. Først vil jeg presentere havnetransformasjon som byutviklingsverktøy, den sentrale litteraturen som er brukt i denne oppgaven, og hvordan «suksessfull» havnetransformasjon i dag gjennomføres.. Deretter vil jeg presentere det norske planhierarkiet, og alle de bestemmelsene og planføringene en kommune må ta hensyn til når de planlegger et byutviklingsprosjekt av noe slag, og hvordan denne prosessen gjennomføres. Til slutt vil jeg presentere teorien som er brukt knyttet til medvirkning i byplanlegging. Da alle tre forskerspørsmålene under «1.1 introduksjon av problemstilling» er knyttet til medvirkning, er det naturlig at medvirkning opptar en stor del av den leste litteraturen. I dette delkapitlet vil jeg ta for meg blant annet fremveksten av medvirkning i byutviklingsprosesser, maktbalansen i prosjektene, og hvordan medvirkning gjennomføres og sikres i dagens utviklingsprosjekter.

4.1 Havnetransformasjon som byutviklingsfenomen

I dette delkapitlet vil jeg gi en kort introduksjon i hvordan vannkanten har gått fra å være forbeholdt maritim industri og shipping, til å være en «hotspot» for kommersielle-, og rekreasjonsaktiviteter på kun et halvt århundre. Jeg vil presentere de sentrale forskerne jeg har brukt i kunnskapsinnhenting, og hva disse definerer som suksesskriteriene for et vellykket havnetransformasjonsprosjekt.

4.1.1 Havnetransformasjon og litteratur

Historien med å transformere tidligere havneområder til nye, attraktive områder for byutvikling kan spores tilbake til 1960- og 70-tallets USA, og havnene i Baltimore, San Francisco, og Boston (Smith & Ferrari, 2012, s. 3). Maritime virksomheter hadde i årene før blitt flyttet ut av bykjernen, eller til andre deler av verden, og igjen lå forlatte industribygninger og ubrukte arealer som med tiden hadde blitt nedslitte og ubrukelige. Både større og mindre byer har i ettertid tatt i bruk tidligere havnearealer, eller flyttet sine havner til

nye områder for å kunne ta i bruk arealene til utvikling av nye bolig- og næringsområder for byen, for å møte den voksende urbaniseringen vi har vært vitne til over de siste tiårene (Smith & Ferrari, 2012, s. 3-4).

Tidligere havneområder egner seg utmerket for transformering og revitalisering (Marshall, 2001, s. 77). En havn har gjerne vært utgangspunktet for utviklingen av mange byer opp gjennom historien, og havna har derfor hatt en sentral beliggenhet i byen, og ligger gjerne i nærheten av de eldste og mest karakteristiske nabolagene i byen. I tillegg til ofte å være plassert i selve hjertet av byen, tilbyr også havneområdene noe som er særdeles ettertraktet i moderne byutvikling: tilgang til vannet. Selv om vannet ikke lenger spiller en like viktig rolle i menneskers hverdagsliv som det gjorde før i tiden, er tilgang til vannet et ønskelig gode for innbyggerne, og har en historisk betydning i kystsamfunnene (Andini, 2011, s. 11-12).

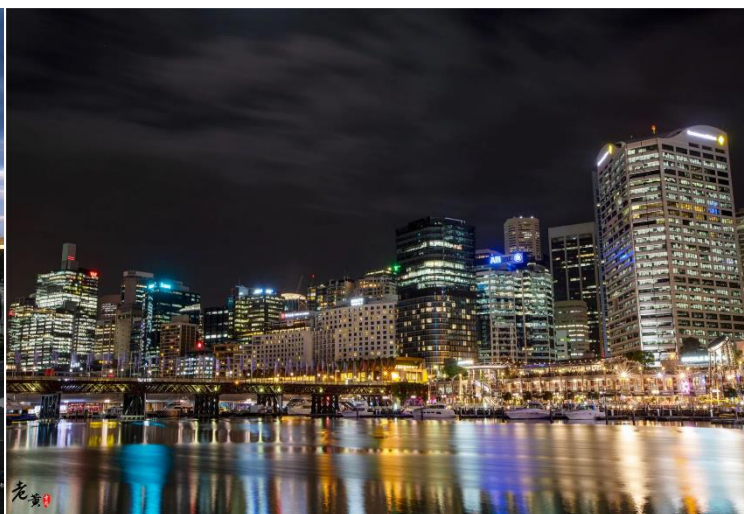
En vannkant er definert som «ethvert utviklet området som er tett befolket, og blir brukt til, eller har blitt brukt til boliger, rekreasjons-, kommersielle-, skipsfart- eller industrielle formål» (Goodwin, 1999 i Kaya, 2020, s. 136). Utvikling av vannkanten har utviklet seg til å bli et nøkkelt tema i planleggingslitteraturen, i kjølvannet av havnene i Baltimore, San Fransisco og Boston, og senere i Sydney, Toronto, Cape Town, London og Barcelona (Avni & Teschner, 2019, s. 409). I denne oppgaven har jeg benyttet meg av særlig to bøker for å få innsikt i havnetransformasjonen, og hva virker å være suksesskriterier for en vellykket utviklingsprosess: En av bøkene som er brukt for å lære mer om havneutvikling rundt om i verden er *Waterfronts in Post-industrial Cities* av Richard Marshall (2001, red). I denne boken tar Marshall for seg de aller første havnetransformasjonene i Nord-Amerika, hva som kjennetegner de, forskjellene på hvordan de ble gjennomført, og hvordan de forskjellige prosessene kan sees også den dag i dag. Han tar også for seg havnetransformasjon i «døende» industribyer som Shanghai og Bilbao, og viser til hvordan en suksessfull prosess har gjenopplivet attraktiviteten til disse byene, og satt de tilbake på verdenskartet. Boken *Waterfront Regeneration: Experiences in City-building* av Harry Smith og Maria Ferrari (2012) gir også leseren et innblikk i hvordan havnetransformasjonen har vært gjennomført gjennom de siste 50 årene, men denne gangen i europeisk perspektiv. I denne boken går forskerne dypere inn i hvordan prosessen har vært gjennomført i de forskjellige europeiske byene, hvilke strategier som har ligget til grunn for gjennomføringen, og hvilke suksessfaktorer og utfordringer som de forskjellige prosessene støtte på. I denne boken diskuteres havnetransformasjon i våre umiddelbare naboland, med et innblikk i prosessen i Gøteborg, Odense, København, Hamburg og Schiedam (Rotterdam) for å nevne noen.

4.1.2 Vannkanten som utstillingsvindu

I mange byer har vannkanten vært et privatisert område der offentligheten ikke hadde tilgang (Smith & Ferrari, 2012, s. 22). Det at store områder nå blir tilgjengelige for allmennheten kommer gjerne med store forventninger fra innbyggerne, men skal også være med å løse oppgaver som byen står ovenfor (Andini, 2011, s. 6-7). Hvilke mål en by eller region har for utviklingen av et område, legger grunnlaget for hvordan transformasjonsprosessen gjennomføres. En av retningene kan man velge er å ta i bruk de nye områdene til å bygge et flaggskip-prosjekt, med mål om å tiltrekke seg turister eller arrangementer, og på den måten tiltrekke seg folk til det nye området (Andini, 2011, s. 19). Dette er en retning vi har sett i flere byer, som blant annet Sydney der regler om avstand mellom bebyggelse og vannet ble opphevet da havnetransformasjonen ble gjennomført (Marshall, 2001, s. 31-32) og Gateshead (Newcastle) der transformasjonen av området var basert på å skape tre ikoniske landemerker for å tiltrekke seg besøkende (Smith & Ferrari, 2012, s. 44).

Figur 4: Flaggskip bebyggelse i Gateshead

Figur 5: Høyreist bebyggelse langs Darling Harbour

Den andre retningen byen kan benytte seg av er å etablere «utvidelser» av den allerede eksisterende byen, med fokus på mikset bruk og middels tettbebyggelse (Smith & Ferrari, 2012, s. 208). I deres bok referer de til de fleste havnetransformasjonsprosjekter i områdene rundt Nordsjøen, og trekker frem blant annet Aalborg, København, Edinburgh, Hamburg, Odense og Schiedam som byer som fokuserte på å transformere i denne retningen.

Figur 6: Hafencity som en naturlig forlengelse av Hamburg

Det kan også argumenteres for at moderne havnetransformasjoner må være fleksible, og kunne inkorporere begge disse strategiene dersom byens skal lykkes i å skape et attraktivt område. Det er ikke lenger de byene som tiltrekker seg de største prosjektene som vil stå igjen som attraktive, men de byene som klarer å tiltrekke seg de beste menneskene (Carta & Ronsivalle, 2016, s. 1-2). Det er derfor viktig for byplanleggerne å integrere begge disse tilnærmingene i sine transformasjonsprosesser, for å kunne skape en «forlengelse av byen».

4.1.3 Suksesskriterier for transformasjonsprosjekter

Smith og Ferrari (2012) introduserer oss til tre aspekter de mener er viktige når man utvikler attraktive bydeler: *makro-, meso-, og mikro-skala utbygging* (s. 156). Smith og Ferrari bruker deretter disse tre kriteriene for å evaluere havnetransformasjonene til de byene som er omtalt i boken. Deres evalueringskriterier er definert slik: *Makro-skala* handler om å utvikle områder som kan «markedsføres» på alt fra et regionalt- til nasjonalt- til internasjonalt nivå, avhengig av hva som er strategien by utviklingsprosjektet. *Meso-skala* sier noe om hvordan området knytter seg til den nærliggende byen, og hvor suksessfullt området har blitt utviklet som en forlengelse av byen. *Micro-skala* tar for seg det menneskelige perspektivet, og kvaliteten på de fysiske-, det visuelle-, og de sosiale aspektene ved området. Det blir i boken konkludert med at de byene som har fokus på meso- og mikro-skala gjerne også lykkes med å sette

området på det regionale- og nasjonale kartet i form av vellykket makro-skala, mens de byene som hadde større fokus på makro-skala ikke lyktes like godt i på meso- og mikro-skala, og de nye områdene ble ikke en naturlig forlengelse av byen, men heller en destinasjon som virket som sitt eget område (Smith & Ferrari, 2012, s. 170-172).

I norsk sammenheng, er det ifølge Nordahl et al. (2019a) er det tre ting som kjennetegner vellykkede transformasjonsprosjekter: en omforent strategi som er godt forankret politisk og administrativt, en kommune som er forberedt og rustet til å håndtere prosessene, og tro til at de overordnede planer en gode nok, og holde seg til disse (s. 22). I rapporten anbefales det at kommunen tar en tydelig rolle som utviklingsaktør i transformasjonsprosesser, samtidig som at de gjenkjenner sitt ansvar som planmyndighet, og sørger for at de juridiske rammene blir overholdt.

Selv om Nordahl et al. (2019a) sin rapport er gjennomført på bakgrunn av undersøkelser og analyser av Ski, Ås og Drøbak, har anbefalingene og kriteriene for et godt transformeringsprosjekt mye til felles med de anbefalingene som Smith og Ferrari (2012) kommer med, på bakgrunn av sine undersøkelser og analyser av europeiske havnetransformasjoner. I begge tilfeller er det anbefalt at kommunen antar posisjonen til den aktøren som kjører prosessen. Smith og Ferrari (2012) anbefaler dette på bakgrunn av at myndighetene er den aktøren som har fellesskapets beste som målsetting i et slikt prosjekt (s. 204), mens Nordahl et al. (2019a) forteller at denne aktive rollen er nødvendig for å få gjennomført større og kompliserte arealplaner og i transformasjonsprosjekter (s. 30). Videre legger de begge vekt på viktigheten av å utvikle en «masterplan» for at området skal utvikles som en helhet (Smith & Ferrari, 2012, s. 204; Nordahl et al, 2019a, s. 99). Smith og Ferrari legger særlig vekt på at en slik plan må avsette plass til offentligheten, og ikke sette av dette arbeidet til de private aktørene. Dette suksesskriteriet finner igjen i blant annet Hamburg og Malmø som nevnt tidligere i dette kapitlet.

4.1.4 Kompakt byutvikling som utviklingsstrategi

Kompakte byer kjennetegnes av fortetting og tett bebyggelse, og kan forstås som «byggevirkosomhet innenfor dagens tettstedsgrænse som fører til høyere eller mer effektiv arealutnyttelse» (Hanssen et al. 2015, s. 16). Prinsippet om bærekraftig utvikling kom for alvor på banen da Brundtlandkommisjonen la frem boken «Vår felles framtid» i 1987 (Jones et al., 2015, s. 223) og har bidratt til at kompakt byutvikling har vært den dominerende

byutviklingsstrategien i norske byer siden 90-tallet (Henriksen & Tjora, 2019, s. 36). Å utvikle kompakte byer har gradvis blitt symbolet på en bærekraftig utvikling, da den har som mål å «søke balanse mellom økonomisk, sosial, og miljømessig utvikling» og muligheten til å etablere bolig- og næringseiendom innenfor allerede bebygde områder er derfor i hjertet av den utviklingen man ønsker for samfunnet (Hanssen et al., 2015, s. 13). I en riksrevisjon fra 2007 Stortinget vedtok prinsippet om arealøkonomisering som særdeles viktig, og framhev fortetting som et sentralt virkemiddel (Hanssen et al. 2015, s. 20) Det å satse på boliger og arbeidsplasser i sentrale områder er «by-foredlende», og bidrar til at flere innbyggere kan få gjennomført sine daglig gjøremål uten å måtte bruke bilen (Nordahl et al, 2019a, s. 7). I sin bok *Sustainability and Cities: Overcoming Automobile Dependence* fra 1999 gjør Newman og Kenworthy (1999) rede for at byer som har en høy befolkningstett har et mindre energiforbruk enn byer med lav tetthet (Hansen et al, 2015, s. 140). Hanssen et al viser også til en undersøkelse i 22 nordiske byer fra 1996 som viser at energibruken er 25% høyere i byene med lavest tetthet enn i de tetteste byene når det ble korrigert for sosioøkonomiske forskjeller og forskjeller i innbyggertall. En slik sammenligning av de 97 største svenske byene fra 1993 gav et tilsvarende resultat (Hanssen et al, 2015, s. 17-18).

4.2 Det offentlige planverket

I dette delkapitlet jeg vil presentere de sentrale aktørene for utforming og vedtak for bruk av arealene våre. Dette innebærer lovverk og dokumentutgivelser på nasjonalt-, regionalt- og kommunalt nivå. Jeg vil ikke bruke all verdens plass på dette, men det er viktig å være klar over hva en kommune må forholde seg til i utviklingsprosesser, og jeg vil derfor ta for meg planføringer og planbestemmelser som vil ha direkte innvirkning på planleggingen og utviklingen av byutviklingsprosjektet på Lagmannsholmen.

4.2.1 Plan og bygningsloven (PBL)

PBL er det helt sentrale rammeverket for norsk planlegging (Aarsæther et al, 2018, s. 17). Loven bestemmer hvordan landets arealer skal brukes og reguleres, og loven gir regler om hvordan arealplaner på alle offentlige nivåer skal behandles og hvilke virkningen de har for nåtidig og fremtidig utnyttelse (Lovdata, 2019). Den første landdekkende planloven var bygningsloven av 1965. Denne loven ble revidert i 1980, deretter i år 1985, og på nytt i 2008

som er den plan- og bygningsloven vi bruker i dag (Aarsæther et al, 2018, s. 17). Lovens formål er å fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og fremtidige generasjoner (Plan- og bygningsloven, 2008, § 1-1). Medvirkning ble innført i loven første gang i 1985, men har fått større plass i loven fra 2008. Det som fremgår av PBL §5-1 er per i dag det eneste som kreves av medvirkning i byutviklingssammenheng.

4.2.2 Statlige planføringer

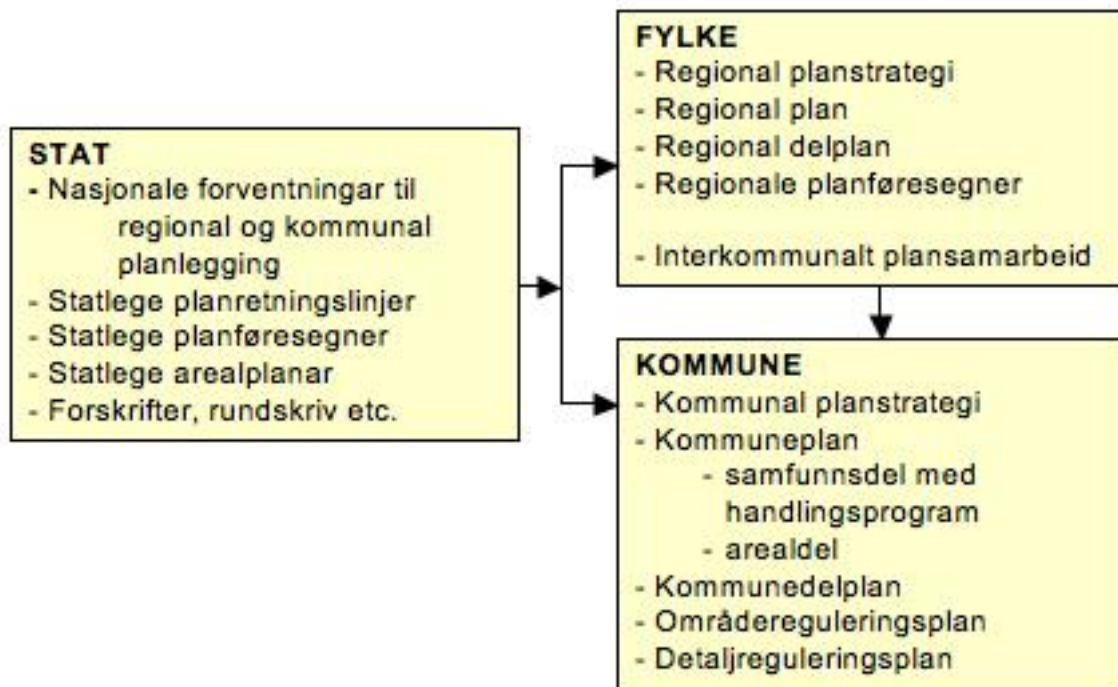
Staten er den nasjonale planmyndigheten, og har ansvaret for å ivareta nasjonale og regionale interesser. De statlige planretningslinjene er definert i § 6-1 til 6-4 i PBL, og tar for seg: nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, statlige planretningslinjer, statlige planbestemmelser og statlige arealplaner (Engelsrud et al, 2020, s. 65-66). De nasjonale forventningene skal følges opp i fylkeskommunenes og kommunenes arbeid med planstrategier og planer, og legges til grunn for statlige myndigheters medvirkning i planleggingen (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019). Gjennom å vedta statlige forventninger hvert fjerde år vil staten kunne prege innholdet i de planene som lokale og regionale myndigheter skal utarbeid og vedta (Aarsæther et al, 2018, s. 115).

4.2.3 Regionale planer

Mange planspørsmål berører forhold ut over den enkelte kommune, og mange oppgaver lar seg ikke løse innenfor rammen av den enkelte kommune. PBL fra 2008 innføre derfor regional planstrategi som et nytt verktøy i den regionale planleggingen (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2018, s. 12). På samme måte som staten, skal den regionale planmyndigheten utarbeide en regional planstrategi i samarbeid med de kommuner, statlige organer, organisasjoner og institusjoner som blir berørt av planarbeidet (Plan- og bygningsloven, 2008, § 7-1). Disse planene kan gjelde for hele regionen, deler av den, eller være tematiske. Aktuelle temaer for disse planene kan være *samordnet bolig-, areal og transportplanlegging, senterstruktur, vern og bruk av fjellområder, kystsonoplanlegging, vassdragsforvaltning, undervisning, viktige landskaps-, natur-, og kulturminneverdier, reiseliv, friluftsliv, jordvern og markaområder* (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2018, s. 12).

4.2.4 Kommunale planstrategier og arealplan

En kommune er et eget rettssubjekt, utøver eget selvstyre, og kan ta avgjørelser på eget initiativ og ansvar (Kommuneloven, 2018, §2-1). På samme måte som med nasjonale og regionale planer, står forventes det at det minst én gang i hver valgperiode, og senest innen et år etter konstituering, skal utarbeides og vedtas en kommunal planstrategi (Plan- og bygningsloven, 2008, §10-1). Blant de planstrategiene som utarbeides av kommunen finner vi arealplanen. I Kristiansand kommune er nåværende arealplan gjeldende for 2022 til 2033, og ble fastsatt i bystyret 26. mai 2021 (Kristiansand kommune, 2021, s. 1). Den skal være et tydelig styringsverktøy for arealpolitikken i Kristiansand, og skal vise hvordan samfunnsdelens overordnede arealstrategi og øvrige føringen blir omsatt i konkret arealbruk (Kristiansand kommune, 2021, s. 4). I figuren ovenfor kan vi se en sammenfatning av hvordan det norske planhierarkiet fungerer, og hvilke nasjonale og regionale føringer som har betydning for utformingen av kommuneplanene. Føringerne for arealplanen i Kristiansand kommune kan vi lese på side 6 i arealplanen, og vi finner en oversikt over viktige nasjonal og regionale føringer som ligger til grunn for planarbeidet på side 26 (Kristiansand kommune, 2021).

Figur 7: Det norske planhierarkiet

4.2.5 Områderegulering

Når det planlegges på et overordnet nivå, ofte for større områder, vil en områderegulering være et aktuelt verktøy å benytte seg av (Nordahl et al, 2019, 17). En områderegulering brukes der det er krav om slik plan i kommunens arealdel, eller der kommunen finner at det er behov for å gi mer detaljerte avklaringer av arealbruken (Aarsæther et al, 2018, s. 73). Dette kan være hensiktsmessig når det er behov for å sikre et helhetlig utbyggingsmønster, og sammenhengende strukturer for hele området (Engelsrud et al, 2020, s. 61). Kommunen kan utforme denne reguleringen på egenhånd, eller be andre om å utforme selve planen, der kommunen står som forslagsstiller. En slik reguleringsplan må utarbeides i tråd med gjeldende føringer i kommunens arealdel, og andre overordnede planer i det norske planhierarkiet (Aarsæther et al, 2018, s. 73-74). Bruken av en slik plan blir særlig benyttet i bykommuner (Engelsrud et al, 2020, s. 61).

4.2.6 Havn- og farvannsloven

I et hvert transformasjonsprosjekt der havner er inkludert, må havn- og farvannsloven tas i betraktning. Under lovens formålsparagraf fremgår det at loven skal fremme sjøtransport som transportform og legge til rette for effektiv, sikker og miljøvennlig drift av havn og bruk av farvann, samtidig skal tas hensyn til et konkurransedyktig næringsliv (Havn- og farvannsloven, 2019, §1). En av lovene i havn- og farvannsloven er som gir størst utslag i byutviklingsperspektiv er §32 som sier at kommunen skal holde inntekter og kapital i havnevirksomheten regnskapsmessig adskilt fra kommunens øvrige virksomhet (Havn- og farvannsloven, 2019, §32). Kommuner som ønsker å gjennomføre en havnetransformasjon har derfor ikke anledning til å bruke havnas midler i denne prosessen, og må komme opp med alternative finansieringsmetoder for å gjennomføre disse prosjektene. Dette gjelder også ved nedleggelse av havnen (Havn- og farvannsloven, 2019, §32 femte ledd). Dette gjør at kommuner må komme opp med alternative måter å dekke disse kostnadene, noe som i nyere tid har resultert i hyppig bruk av offentlig-privat samarbeid der det samarbeides om å dekke de investeringene som trengs for å utvikle et område (Nordahl et al., 2019a, s. 32-33).

4.3 Medvirkning i byutviklingsprosjekter

Medvirkning i sin opprinnelige form var tiltenkt å bidra med kunnskap om lokalsamfunnets ønsker inn i reguleringsplanene, men utformingen av dagens planleggingssystemer har gjort medvirkning utfordrende. Utviklingen av digital kommunikasjon og sosiale medier har først til innbyggerne har fått en sterkere stemme inn i debatten, og planleggerne og utbyggerne har også i takt med utviklingen av teknologien tatt denne i bruk for å forsøke å drive bedre medvirkning mot innbyggerne. I dette kapitlet skal vi se nærmere på hva disse utfordringene handler om, hvordan vi jobber med å løse de, og hva som skjer dersom vi ikke lykkes med å gjennomføre god medvirkning.

4.3.1 Utfordringer knyttet til medvirkning

Ringholm og Hanssen definerer medvirkning som «borgernes deltakelse i offentlig planlegging, som er rettet inn mot å bringe kunnskap og/eller synspunkter inn i planprosessen i den hensikt å påvirke de beslutningene som blir tatt, og som ikke dreier seg om å stemme ved valg» (Aarsæther et al, 2018, s. 192). Videre forteller de at denne medvirkningen inkluderer den medvirkning som planmyndighetene selv legger opp til, og den medvirkningen som skjer på initiativ av innbyggerne.

Medvirkning som planleggingsverktøy vokste frem i kjølvannet av kritikken som ble rettet mot utbyggingene av drabantbyer på 60- og 70-tallet. Både Ammerudrapporten fra 1970 og Stovnerrapporten fra 1975 beskriver områder som bærer preg av sterke utbyggere og beboerne som en aktør uten makt til å påvirke hvordan sine bomiljøer skal utformes (Dahlgren et al., 2021, s. 35-37). Frem til nå hadde det vært det offentlige som stod for planleggingen, men innføringen av NPM i form av prosesser som skulle være mer effektive og kostnadsreducerende medførte en ny utvikling innen byplanlegging (Healey, 1997, s. 39-40). Den norske planleggingsmodellen har derfor gjennom de siste fire tiårene gått fra være myndighetsstyrt til å bli utviklet av de private aktørene (Falleth et al. 2010, s. 64), og denne markedsmodellen har gjort medvirkningsarbeidet mer utfordrende (Falleth & Hanssen, 2014, s. 403). De samme forskerne finner gjennomgående i sine undersøkelser at private utbyggere er den gruppen involvert i et utviklingsprosjekt som er minst ser fordelene av å inkludere lokalbefolkningen i utviklingen av reguleringsplanene (Falleth & Hanssen, 2011, s. 10).

Økt vanskelighet med å gjennomføre medvirkning har ført til at det har blitt innført krav i PBL om at dette må gjennomføres i alle utbyggingsprosjekter (Falleth & Hanssen, 2011, s. 406). Dette er i dag lovfestet gjennom PBL §5-1 som sier at enhver som fremmer planforslag skal legge til rette for medvirkning, og at kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlig organer eller private (Plan- og bygningsloven, 2008). I lovens andre ledd kommer det også frem at kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Da loven verken spesifiserer mer detaljert i hvilken størrelse og til hvilken tid denne medvirkningen må gjennomføres, er det et fåtall av utviklingsprosessene som ser viktigheten i å bruke tid og ressurser utover den lovbestemte medvirkningen (Falleth & Hanssen, 2014, s. 406-407).

Utviklingen av markedsmodellen som den dominerende aktørene for å utvikle reguleringsplaner har gjort det vanskeligere for planleggerne å sørge for aktiv og rettferdig medvirkning (Sager, 2009, s. 64). Planleggerne som i utgangspunktet skulle ha det offentliges beste som arbeidsoppgaver, har gjennom effektivisering- og kostnadsbesparende prosesser gått fra å inneha en fasilitator-rolle i medvirkningsarbeidet mellom de private aktørene og innbyggerne, til å inneha en «ekspertrolle» der det bistår utbyggerne med å utvikle reguleringsplaner (Sager, 2009, s. 65-66). På bakgrunn av disse utfordringene har det derfor blitt mer viktig enn noen gang, ifølge Healey (1997) at de lokale planmyndighetene står sammen og står opp mot sterke private aktører som ikke har sett behovet for å drive medvirkning i tilstrekkelig grad (s. 205-206).

Transformasjonsprosjekter skaper ofte stort engasjement i samfunnet, og viktigheten av medvirkning er derfor større her (Nordahl et al., 2019a, s. 14). Når det gjennomføres endringer i den allerede bebygde strukturen, fører dette med seg en lang liste med forandringer lokalsamfunnet vil ha meninger om. Dette kan være alt fra endring av sol- og utsiktsforhold, bebyggelsesstrukturen, eller oppfatning og minner innbyggerne har av et sted. Da en transformasjonsprosess vil føre til vesentlig flere endringer og et større antall berørte enn i et område eller utbyggingen av for eksempel et boligfelt i mindre sentrale områder er det derfor ekstra viktig å sørge at en bred medvirkning gjennomføres tidlig i planleggingen, for å lykkes med å skape en god og oversiktlig prosess.

I en transformasjonsprosess der det er mange berørte fra alle grupper av samfunnet, er det viktig å velge varierte medvirkningsstrategier som treffer bredt. En av utfordringene med medvirkning i dagens planlegging er at folkemøter er den dominerende formen for

medvirkning (Innes & Booher, 2004, s. 222). De argumenterer for at i det gjerne er det de samme møter opp på folkemøter igjen og igjen, og gjerne de som allerede har en agenda (s. 223). Hanssen (2013) legger til at folkemøter kan virke fremmede for mange mennesker, da ikke alle er komfortable med å ta ordet i store forsamlinger (s. 19). I våre dager finnes det heldigvis et bredt spekter av medvirkningsverktøy, også digitale. Hanssen (2013) presenterer oss for gjestebud-metoden, som har vært brukt i flere norske byer med gode tilbakemeldinger (s. 19-20). Denne metoden går ut på å samle en liten gjeng mennesker, til å diskutere et selvvalgt tema. Dette kan være familie, venner, eller kollegaer som samles. Et liknende tiltak i en litt større skala er kafémodellen. Her samles innbyggere og utbyggere og gjennomfører en gjestebud-liknende diskusjon, bare at i denne modellen roterer man på bordsammensetningen. Dette fører til bredere deltakelse, men krever også mer arbeid for å arrangere (Dahlgren et al., 2021, s. 149-151). Når det kommer til digitale medvirkningsverktøy gjennomførte Bergen kommune en designkonkurranse via Minecraft, et online dataspill der spillerne kan bygge og utforme sine egne verdener. Det ble opprettet en pengepremie, og tiltaket lyktes med å engasjere over 450 ungdommer (Kringstad, 2022; Prestegården, 2022).

4.3.2 Tidlig medvirkning er den mest effektive

Dersom man lykkes i å gjennomføre medvirkning i planarbeidet vil det gi flere fordeler (Falleth & Hanssen, 2014, s. 406-407). For det første vil bred medvirkning gi innsikt og kunnskap om hva lokalsamfunnet ønsker. Det er innbyggerne som til slutt skal ta prosjektene i bruk, og er derfor viktig å inkludere denne gruppen for at utviklingsprosjektene skal bli best mulig. Videre bidrar medvirkning til en åpen og transparent planprosess. Det å ha en planprosess der alle interessentene er invitert til å bidra, vil føre til at innbyggerne får innsikt i hvordan planen ble utformet som den ble, og gi innsikt i hvordan beslutninger tas og hvilke forslag som har blitt tatt til følge. Til slutt kan god medvirkning føre til mer enighet om planutkastet, og minske antall klager og protester i høringsrunden. Dersom man lykkes i å gjennomføre medvirkning i en tidlig fase av prosjektet, vil dette føre til sparte ressurser i kommende faser. Dette vil derfor med å gjøre opp for den ekstra ressursbruken som ble satt inn på å gjennomføre medvirkning. I tillegg vil en bedre planløsning bidra til både opplevd medvirkning og styrking av lokaldemokratiet, samtidig som at det bidrar til et kvalitativt bedre resultat i prosjektet enn det ville gjort uten innbyggerinvolveringen.

For at fordelene ved medvirkning i reguleringsplanene skal ha noen effekt, er det derfor nødvendig at medvirkningen skjer på et tidlig tidspunkt i planprosessen (Falleth et al., 2008, s. 25-26). Dette innebærer en endring på planleggingsrutinene som innebærer at medvirkning blir innarbeidet som et verktøy i alle faser av utviklingsprosessen, men det legges særlig vekt på å den tidlige fasen, der de fleste føringene blir lagt, og noen ganger også bestemt. Grunnen til at det er så viktig å gjennomføre medvirkning i en tidlig fase er at de lokale beslutningstakerne (politikere) ofte føler seg bundet av utarbeidede forslag (Falleth et al., 2008, s. 93). I undersøkelsen kommer det frem at 53% av politikerne oppga dette i undersøkelsen, og begrunner dette med den tid og ressurser som er brukt både fra den private-, men også den offentlige siden for å utvikle dette forslaget (s. 93-95).

I en ideell utforming av et planforslag skal både innbygger, utbygger og planadministrasjonen i kommunen være representert, og ikke kun de to sistnevnte, som ofte er tilfellet i dagens planlegging (Falleth et al., 2008, s. 25). Ifølge forskeren er det ofte slik at innbyggerne kommer inn i høringsfasen av reguleringsplanen, der de har muligheten til å komme med innspill som sjelden resulterer i endringer (s. 69), og kun 5% av de spurte i undersøkelser opplever at deres forslag har bidratt til endring i planene (s. 89-90). I DIAD modellen presentert i Innes og Booher (2004), forteller de at det å sørge for et mangfold av interesser i planleggingen vil lede til planer som er mer robuste, da flere interessegrupper har fått være med å sette sitt preg på planforslaget, og det har vært en større bredde i kunnskapsgrunnlaget som ligger til rette for planen (s. 406). De samme forskerne legger vekt på at det nettopp er innbyggerne som skal ta i bruk områdene som utformes, og at det derfor er avgjørende at det settes av tid og ressurser til å informere denne gruppen om hva som gjennomføres (2010, s. 35-36).

4.3.3 Dårlig medvirker medfører flere klager

Til syvende og sist er det politikerne som tar valgene på hva som gjennomføres av utviklingsprosjekter eller ikke. Politikerne har mulighet til å kreve blant annet økt medvirkning i disse planforslagene, dersom de føler at dette er nødvendig (Falleth & Hanssen, 2011, s. 9-11). De forteller videre at dette ikke kommer uten utfordringer: politikerne er valgt av innbyggerne, og har som oppgave å «gjennomføre det beste for byen». På en annen side er det utbyggerne som står for reguleringsplanene knyttet til byutvikling, og politikerne er derfor også opptatt å ha et godt forhold til disse for at byen skal fortsette å utvikle seg på en god

måte (Falleth & Hanssen, 2011, s. 9-11). Dette gjør også at politikere opplever at innbyggere tar direkte kontakt for å uttrykke sin bekymring eller innsigelser. Dette kan skje i form av telefon eller e-post, men det skjer også gjennom fysisk oppmøte (s. 12). Gjennom personlig kommunikasjon mellom politikere og innbyggere vil denne medvirkningen skje i det «skjulte», og ikke bidra til den åpne, transparente prosessen som man jobber for å utvikle (Falleth & Hanssen, 2014, s. 406).

I prosesser der innbyggerne ikke føler seg hørt er de ikke fremmede for å bruke sosiale medier for å uttrykke sin misnøye, eller samles i større grupper for å ha en «sterkere» stemme i debatten. Utbyggerne er ofte sterke konserner som ikke har tenkt å gi de som medvirker muligheten til å endre noe av det som er planlagt uansett. Dette fører ifølge undersøkelser til at personlig kontakt med administrasjonen eller politikere øker i forsøket på å få ytre sine meninger (Dahlgren et al., 2021, s. 101). Politikere og plansjefer er enig i at det i dagens utviklingsprosjekter er flere klager enn det har vært tidligere grunnet den opplevde håpløsheten av ikke å bli hørt i den offisielle medvirkningsprosessen (Falleth et al., 2008, s. 66). Det er derfor interessant at plansjefene opplyser i den samme undersøkelsen at kun 25% om omkampene i byutviklingsprosjekter skyldes omkamp fra lokalsamfunnet (s. 67).

Til synende og sist handler medvirkning og hvem som ender opp med å få gjennomslag i planarbeidet, og hvorfor. Da medvirkning fortsatt er basert på fysisk deltakelse, er det vanskelig å nå de «stille stemmene». Denne gruppen utgjør en majoritet av innbyggerne, men ikke er de som melder seg på prosjekter og arrangementer (Dahlgren et al., 2021, s. 105). For å gjøre dette arbeidet lettere har flere kommuner tatt i bruk digitale medier for å gjøre denne kommunikasjonen enklere. Blant annet har Oslo kommune opprettet siden «/siddinmening» for å gjøre det mer lavterskel å engasjere seg i debatten (s. 96-97).

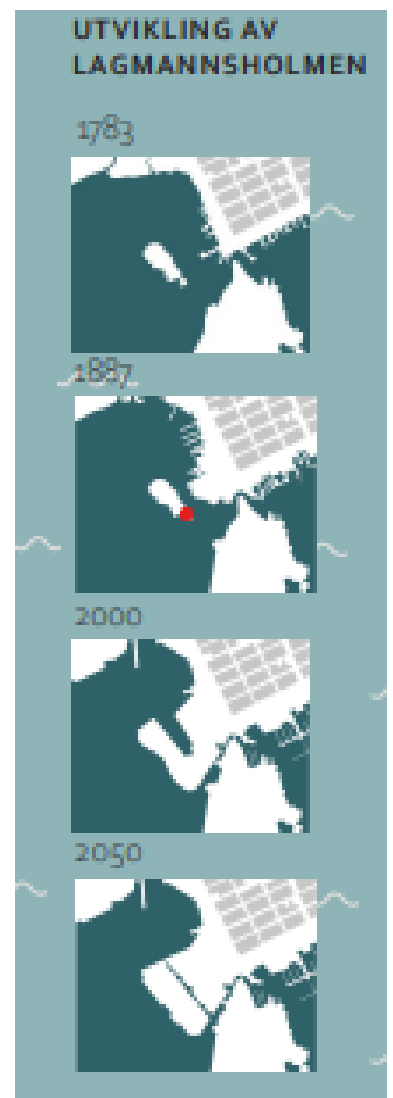
5.0 Empiri

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for de viktigste funnene fra mine undersøkelser gjennom de siste fire månedene. Jeg vil først ta en liten titt på historien til Lagmannsholmen, og hvordan vi er kommet dit vi er i dag. Deretter vil jeg gjøre rede for hvordan kommunen har lagt opp og gjennomført medvirkning gjennom ByLab over det siste året. Basert på intervjuer og observasjon har jeg forsøkt å danne meg et inntrykk av hvordan Kristiansand har gjennomført sitt transformasjonsprosjekt i en tidlig fase, og de mest interessante funnene blir presentert i dette kapitlet.

5.1 Caseområdet Lagmannsholmen

Det området vi i dag kjenner som Lagmannsholmen og containerhavn har vært i konstant utvikling siden byen ble grunnlagt i 1641. På 16- og 1700-tallet fungerte holmen som flåtestasjon for den dansk/norske skjærgårdsflåten frem til byggingen av ny hovedstasjon for marinen ble gjennomført i årene 1750-1758 (Kristiansand kommune, u.å, s. 8-9). Fra 1800-tallet og utover ble det i reist et krutthus i 1808, og det utplassert kanoner på holmen (Kristiansand kommune, u.å, s. 12-13). Dette krutthuset er bevart og står i dag plassert på havneområdet, og planlegges tatt i bruk som offentlig arena når området skal utvikles til en ny bydel. De formelle planene for hvordan Lagmannsholmen i dags er ut ble lagt i 1918, og har med tiden utviklet seg til den å ha den karakteristiske kanalen vi i dag forbinder med området (Kristiansand kommune, u.å, s. 16-21). Hvordan den endelige utformingen vil se ut når havneflyttingen er gjennomført og utbyggingen begynner er ikke kjent, men figuren til høyre viser hvordan området har utviklet seg fra 1700-tallet og til i dag.

Allerede i 1918 så man Lagmannsholmen som havn ville bli for liten dersom utviklingen frem til da fortsatte også i fremtiden, og det ble allerede den gangen startet bygging planlegging av en andre havn, i Kongsgård/Vige (personlig kommunikasjon, 7. februar, 2022).

Figur 8: Utviklingen av Lagmannsholmen

Tabellen til venstre ble jeg presentert i mitt første intervju med direktøren for by- og stedsutvikling, og gir et innblikk i det viktigste hendelsene for utviklingen av en ny bydel på Lagmannsholmen, og flytting av havnevirksomheten til et annet område i byen. Videre informasjon i dette avsnittet vil være resultatet av intervjuet med direktøren for by- og stedsutvikling (personlig kommunikasjon, 7. februar, 2022).	1994	Kommunedelplan E18
	1995	Kommunedelplan for havn – del for Hampa gjelder
	1997	Regplan E18 Bj.sletta-Gartnerl.
	2002	Reg. plan Euroterminnalen –
	2003	Vedtak havnestruktur
	2006	Kommunedelplan E39
	2006	Oppstart planarb. fergeterm. KVV E18/E39
	2012	KVV E18/E39
	2013	KS havnestrukturvedtak
	2013	Detalj. reg V. 49 (Quadrum)
	2014	KDP Kvadraturen
	2015	Detaljreg. E18/E39
	2015	Detaljreg. Jernbane (inkl. buss)
	2016	Forslag Lagmannsholmen
	2018	Detaljreg. Ny havnegate/ Vestre Strandgate
	2019	Hampa (KMV) - fergeterminal – utsatt og vedtatt 2021

Figur 9: En rask innføring i Lagmannsholmen (personlig kommunikasjon)

I 2003 markerer den første milepælen i når det kommer til utviklingen av Lagmannsholmen så bydel. Tre år tidligere hadde det blitt gjennomført en idékonkurranse på byens arkitekturdag, dere flere det kom frem et forslag om å flytte containerdriften fra Lagmannsholmen til KMV tomte og ferjevirkosomheten til Kongsgård/Vige. Dette ville ført til en splittet havn, og i 2003 ble det derfor bestemt at ferjevirkosomheten måtte forbli i byen, for å holde havna kompakt. Resultatet ble derfor at havna måtte flyttes som én enhet til KMV tomte, og Lagmannsholmen utvikles som et bydelsområde.

I 2013 kom det et havnestrukturvedtak i dag er gjeldende for hvordan kommunen planlegger flytting av havnevirksomheten og utvikling av Lagmannsholmen. Man så behovet for å utvikle infrastrukturen fra motorveien og inn til byen for å sørge for god flyt av trafikk når Lagmannsholmen skulle bygges ut. Gartnerløkka-utbyggingen ville ta i bruk det området på KMV tomte der havnevirksomheten var planlagt å flytte, og det ble derfor vedtatt at containerdriften skulle flyttes til Kongsgård/Vige, mens ferjevirkosomheten ble liggende i sentrum. Vedtaket fra 2013 forandret derfor ingenting når gjelder utviklingen av Lagmannsholmen som bydel, kun hva som skjer med containervirkosomheten.

Det har siden den gang vært jobbet målene i vedtaket fra 2013, og i 2016 ble det engasjert tre arkitektfirmaer som gjennomførte en mulighetsstudie for området. Kommunen har ved anledninger tidligere også bestilt mulighetsstudier, og disse ligger offentlig tilgjengelig på kommunens nettsider. Siden oppstarten av ByLab i juni 2021 har disse forslagene blitt stilt ut på Bølgen Bærekraftsenter der de fleste ByLabene blir gjennomført, og de er også utstilt i rådhuset sammen med en 3D-modell med alle de seneste byutviklingsprosjektene visualisert.

5.2 ByLab som medvirkningsform i den tidligste fasen

ByLab er navnet på den medvirkningsprosessen Kristiansand kommune har gjennomført med jevne mellomrom over det siste året. Dersom vi regner introduksjonen av konseptet under byutviklingskonferansen i juni 2021 som den første ByLaben, har det blitt gjennomført/planlegges gjennomført seks ByLaber på de første tolv månedene, med planer om flere også etter sommeren. Plan- og bygningssjefen forteller at ByLab er et samarbeid mellom Kristiansand Kommune og Bølgen Bærekraftsenter, der bærekraftssenteret fungerer som fasilitator, mens kommunen er den som velger ut datoer og valg av tema. Det er kommunen som står for finansiering og det er kommunen som setter agendaen (personlig kommunikasjon, 21. april, 2022). I løpet av første halvdel av 2022 skal Næringsforeningen i Kristiansand og Universitetet i Agder gjennomføre hver sitt arrangement, som en del av ByLab-arrangementene. Både direktøren for by- og stedsutvikler og næringspolitisk leder i NiKr forteller under intervjuene at partene viste interesse i å være med i prosessen, og kommunen gikk i dialog med aktørene for å involvere de på et tidlig tidspunkt (personlig kommunikasjon, 25 april, 2022; personlig kommunikasjon, 29. april, 2022). Videre forteller de begge at aktørene står i utgangspunktet fritt til å velge tematikk og utforming av arrangementene som de selv ønsker.

Kommunen har lyktes i å gjennomføre de planlagte ByLabene over det siste året, tross utfordringer med pandemi, og forbud mot å møtes i store forsamlinger gjennom store deler av høsten og vinteren. Det er foreløpig ikke satt noen sluttdato for ByLab-arrangementene, men det er planlagt å sette i gang arbeidet mot en områderegulering et sted utpå høsten 2022. Reguleringen skal bygge på kunnskap som er kommet inn via ByLab, samt de kunnskapene kommunen selv sitter på etter befaringer i andre byer og innspill som er kommet opp gjennom prosjektets levetid. Målet med områdereguleringen er å legge noen prinsipper for utbyggingen, som for eksempel deler og underdelar som er naturlig å bygge ut i takt, og noen

infrastrukturelle valg, som for eksempel hovedveier og trafikkløsning (personlig kommunikasjon, 25. april, 2022). I vedlegg fire (s. 109) har jeg lagt ved en detaljert oversikt over de forskjellige arrangementene som er blitt gjennomført. I oversikten har jeg beskrevet nærmere hvilken tematikk som ble tatt opp på de forskjellige arrangementene, en kort beskrivelse av det oppmøtte publikum, og om det var noen jeg synes var nevneverdig å ta med om det gjeldende arrangementet.

5.3 Funn

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere funn som senere vil bli diskutert i analysen. Funnene er gjort på bakgrunn av de intervjuene som er gjennomført, men også gjennom personlige observasjoner. Jeg velger å presentere fire av hovedfunnene i et eget segment for å kunne introdusere de hver for seg, da de vil spille en viktig rolle inn i analysedelen i kapittel seks. Analysen vil ta for seg funnene i en større sammenheng, basert på forskerspørsmålene fra kapittel én.

5.3.1 Funn 1: Gjennom mange år med befaringer av tidligere havnetransformasjoner besitter administrasjonen store mengder med kunnskap utenfra

I og med at byutviklingsprosjektet rundt Lagmannsholmen er et prosjekt som har ligget i kortene er stund, har kommunen hatt god tid til å befare liknende prosjekter i andre byer, noe de har utnyttet seg av. I mitt første intervju med plan- og bygningssjefen kommer det fram at byutviklingsgruppa har befart mange havnetransformasjoner de siste årene (personlig kommunikasjon, 1. februar, 2022). Videre legges det til at kommunen har brukt muligheten til lære mer om dette temaet også på turer der havnetransformasjon ikke far hovedgrunnen til reisen. Respondenten forteller at de har besøkt byer som Hamburg, København, Malmø og Stavanger, som alle har mottatt akademisk skryt for én eller flere av sine havnetransformasjoner, og et godt sted å søke informasjon og erfaringer fra.

Særlig Oslo og transformasjonen av Bjørvika og Sørenga har vært til inspirasjon og lærdom for byutviklingsgruppa. Oslo er også blant de byene som har mottatt mye skryt for sine havnetransformasjoner, og har flere ting som er direkte overførbart til Kristiansand, da særlig med tanke på lovverket og havnevesenet. Både direktøren for by- og stedsutvikling og plan- og bygningssjefen opplyser i intervjuene at de har vært opptatt å høre om hvilke utfordringer

de forskjellige byene møtte underveis i prosjektet, og ikke kun suksesshistoriene, for å kunne være best mulig forberedt før havnetransformasjonen ved Lagmannsholmen (personlig kommunikasjon, 1. februar, 2022; personlig kommunikasjon, 7. februar, 2022). Som plan- og bygningssjefen minnet meg på under vårt første intervju: «Kristiansand er en by som har lange tradisjoner for langsiktig planlegging, og også denne gangen er vi godt skodd når det kommer til nye og større prosjekter som skal gjennomføres i byen» (personlig kommunikasjon, 1. februar, 2022).

5.3.2 Funn to: Mangel på politisk vilje til å vedta en flytting av havnevirksomheten til Kongsgård/Vige gjør medvirkningsarbeidet vanskeligere.

Gjennom intervjuer med både ansatte i planavdelingen i kommunen, men også med de private aktørene som har fulgt prosessen over det siste året, virker det å være enighet om at det ville vært lettere å engasjere innbyggerne i medvirkningsarbeidet dersom havnevirksomheten var flyttet, og området faktisk lå klart til å utvikles som en ny bydel. En av mine respondenter påpeker at Lagmannsholmen ikke opplever den interessen fra verken lokalbefolkningen eller pressen som transformasjonsprosjekter i sentrum har gjort ved tidligere anledninger (personlig kommunikasjon, 27. april 2022). Havneflytting og utbygging av bydel på Lagmannsholmen er noe innbyggerne har hørt om i tjue år allerede, uten at det foreløpig har blitt en eneste container borte fra havna, snarere tvert imot. Det som er vanskelig med så lange byplansprosjekter er at folk gjerne forventer at noe skal skje innen en viss tid, og det er ikke tilfellet per nå på Lagmannsholmen (personlig kommunikasjon, 25. april, 2022). Dersom man skal forholde seg til teorien om medvirkning i planleggingssammenheng, er det riktig at administrasjonen å starte en medvirkningsprosess allerede i denne fasen av prosjektet, for å tilegne seg så mye informasjon som mulig om hva lokalsamfunnet ønsker seg fra den nye bydelen. Dessverre fører mangelen på tro blant innbyggerne om at havneflytting blir en realitet i den næreste fremtid at ByLab ikke klarer å engasjere både det antall publikum og den bredden på de fremmøtte som de nok kunne ønske. «Et politisk vedtak der havneflytting skrinlegges frem til valget i 2023 kan derfor være med å gjøre medvirkningsarbeidet mer komplisert for kommunen (personlig kommunikasjon, 25. april, 2022). Publikum på disse arrangementene ser ut til å være ansatte i bedrifter som jobber med byutvikling på en eller annen måte, eller i kommunen selv, og det er gjerne de samme går igjen fra gang til gang. En lav bredde i publikum fører også til lav bredde i kunnskapsgrunnlaget administrasjonen kan vise til etter endt medvirkningsprosess.

Denne problemstillingen vil jeg se nærmere på i neste kapittel, der jeg stiller spørsmålet om hvilket kunnskapsgrunnlag kommunen sitter igjen med etter et år med medvirkning.

5.3.2. Funn tre: mangel på toveiskommunikasjon fører til lite eller ingen inspirasjon hjemmefra inn i planprosessene

Dersom vi tar en nærmere titt på oversikten over ByLaber i vedlegg 4, er det særlig to ting som er verdt å notere seg. Den første er at majoriteten av arrangementene er lagt opp på en slik måte at én eller to foredragsholdere tar opp majoriteten av tiden til å fortelle om sine erfaringer med liknende prosjekter i andre byer, og hvordan de gikk frem for å lykkes. Det skal sies at de alltid har blitt satt av tid til innlegg fra andre aktører og spørsmål fra salen, men i det store og hele føles det som å være en del av et seminar der man lærer om havnetransformasjoner. Særlig på arrangementet den 9. desember og formiddagsarrangementet den 28. april var dette tilfellet. Begge disse foredragsholderne har vært medvirkende i utviklingen av Bjørvika i Oslo, en by administrasjonen har besøkt ved flere anledninger og en prosess de allerede er godt kjent med. På spørsmål om kommunen når målene de har satt for ByLab svarer en av mine respondenter at de føler publikum blir presentert for det kommunen allerede vet, og antakelig også publikum også, da de stort sett består av fagpersoner som har byutviklings som arbeidsoppgaver (personlig kommunikasjon, 19. april 2022). Igjen kommer spørsmålet om hva kommunen får ut av disse ByLab-arrangementene. Målet, ifølge dem selv er å «skape dialog og utveksle ideer (personlig kommunikasjon, 4. juni 2022), men foreløpig virker arrangementene til å gi deltakerne den samme informasjonen som administrasjonen ble fortalt på deres tidligere besøk og befaringer.

Den andre tingen som er verdt å notere seg fra vedlegg 4 er hvordan de eksterne arrangørene, NiKr og UiA er de som har brukt tid og ressurser på å inkludere også publikum utenom arrangementene i sine arrangementer. Dette gjorde NiKr ved å produsere en film der de spurte seks tilfeldige mennesker i byen hva de savnet i Kristiansand, og hva mener kunne gjort Kristiansand til et mer attraktivt sted å bo. UiA har i forkant av sitt arrangement gjennomført en workshop, der temaene omhandlet utformingen og retningen innbyggerne ønsker seg at Lagmannsholmen skal ta. En av mine respondenter som har erfaring fra liknende prosesser i andre norske byer spør seg: hvorfor er det ikke kommunen som går ut og spør innbyggerne hva de ønsker seg? Er det riktig at det er NiKr og UiA som skal ta tak i dette (personlig kommunikasjon, 25. april 2022)? Ved ikke å vie dette nok oppmerksomhet, legger

administrasjonen derfor opp en medvirkningsprosess der innbyggerne selv må ta kontakt med kommunen for å ytre sine meninger, istedenfor at kommunen selv går aktivt ut på å søke tilbakemeldinger. Mangelen på kunnskap om hva lokalsamfunnet ønsker seg kan føre til en ubalanse i forholdet mellom mengden kunnskap de besitter via inspirasjon utenfra, og den kunnskapen de sitter igjen med hjemmefra, selv etter et år med innbyggermedvirkning.

6.0 Drøfting

I dette kapitlet skal jeg analysere og diskutere mine funn fra kapittel fem opp mot den teoretiske forankringen i kapittel fire. Jeg vil besvare mine forskningsspørsmål ved hjelp av en analyse, som tar for seg hvordan Kristiansand kommune har gjennomført de forskjellige fasene i prosessen så langt, opp mot hva som kjennetegner vellykkede havnetransformasjoner i Norge og landene rundt oss. På bakgrunn av analysen vil jeg ta for meg fire utfordringer jeg ser på som essensielle for å kunne evaluere prosessen som helhet. Ved å gå dypere inn i disse utfordringene vil gi meg et bedre grunnlag for komme med konklusjon og gi et endelig svar på problemstillingen: *Hvordan legger Kristiansand kommune til rette for at innbyggerne får være med å forme sitt nye byutviklingsområde på Lagmannsholmen?*

6.1 Strukturering av analysen

I senere tid har byer verden over tatt større initiativ når det kommer til global politikktutforming; i tillegg til å vise uavhengighet fra de statlige myndighetene går byene nå lenger enn den tradisjonelle planleggingen som tar for seg infrastruktur, veier og trygghet for sine innbyggere. I en tid der kutt i klimautslipp står høyere på prioriteringslistene enn noe gang før, gir dette byene større mulighet til kutte klimautslippene direkte gjennom å selv bestemme hvordan byen skal utformes, hvilke materiale som brukes og hvordan energien for å drive byen skaffes (Inayatullah, 2011, s. 654). I Norge er denne retten til selvstyre lovfestet gjennom §2-1 i kommuneloven (Kommuneloven, 2018), så lenge den følger de overordnede lovene og bestemmelsene som vist i figur 7 (s. 46). Da bystyret i Kristiansand kommune i 2011 vedtok utkastet til kommuneplanen, vedtok de også at Lagmannsholmen ble lagt opp som byutviklingsområde, og at havna skulle flyttes for å gjøre plass for dette (personlig kommunikasjon, 1. februar 2022). Kommunen ønsker Lagmannsholmen skal utvikles som en attraktiv bydel, og har det siste året gått i gang med ByLab som medvirkningsprosess på et tidlig tidspunkt, i håp om å komme i dialog med innbyggerne og begynne å utveksle ideer om hva området kan bli i fremtiden (Kristiansand kommune, 2021a).

Da denne undersøkelsen forsøker å evaluere kommunens prosess frem til nåværende tidspunkt, er det derfor viktig ikke kun å se på hva som har skjedd i den perioden min undersøkelse har funnet sted, men se på hele prosessen som helhet, også det som fant sted før jeg begynte mine undersøkelser. For enkelthetsskyld har jeg derfor valgt å dele denne analysen inn i tre underkapitler, fase én, to og tre. Fase én har jeg derfinert som tidsrommet

fra området ble lagt opp som byutviklingsområde i 2011, og frem til første ByLab fant sted den 4. juni 2021. Fase to vil ta for den perioden det ByLab har vært det sentrale elementet i prosessen, altså 4. juni 2021 – 9. juni 2022 som er den siste datosatte ByLab på dette tidspunktet. Fase tre vil ta for seg medvirkning som er planlagt gjennomført i fremtidige faser av prosjektet.

I delkapittel 6.1.1 vil jeg ta for meg fase én av denne prosessen. Gjennom teorien gjengitt i kapittel 4, kommer det frem flere kriterier for vellykkede transformasjonsprosjekter, og hva som er viktig å ha gjennomført i perioden før en oppstart av prosjektet. Jeg vil i dette kapitlet ta for meg hvordan administrasjonen i Kristiansand kommune har gjennomført kunnskapsinnhenting og hvordan de har brukt tiden på å legge opp til en prosess og en byutvikling byen kan være stolte av i tiårene som kommer, og som kan legge grunnlaget for videre utviklingsprosjekter i kommunen. Jeg vil også ta for meg den politiske situasjonen i dette tidsrommet, da dette har hatt påvirkning på hvordan arbeidet har blitt gjennomført. Dette delkapitlet svarer på forskerspørsmål 1: Hvordan har kommunen tilegnet seg nødvendig kunnskap til å gjennomføre en havnetransformasjon?

I delkapittel 6.1.2 vil jeg ta for meg fase to, det som omhandler ByLab-arrangementene som har blitt gjennomført i denne perioden. Her vil jeg gå nærmere inn på hvordan gjennomføringen har vært lagt opp, og hvilken tematikk de har tatt opp. Jeg vil også komme nærmere innpå hvilke målsetter administrasjonen har satt seg for denne prosessen, og hva de ønsket at denne formen for medvirkning skulle bidra med inn i planarbeidet. Jeg vil komme tilbake til om disse målene blir nådd, og ellers hvilke utfordringer administrasjonen har møtt på i arbeidet med å gjennomføre disse arrangementene. Dette delkapitlet svarer på forskerspørsmål 2: Når kommunen de målene de ønsker når det kommer til innbyggermedvirkning gjennom ByLab?

Til slutt vil jeg i delkapittel 6.1.3 ser på hvilke muligheter administrasjonen ser for seg å bruke i det kommende medvirkningsarbeidet, også etter at denne undersøkelsen er ferdigstilt. I og med at arbeidet som er gjennomført før mine undersøkelser startet opp blir en del av evalueringen, er det derfor nødvendig å se på hva som er planlagt å gjennomføre også etter at mine undersøkelser er ferdigstilte. Dette er i større grad viktig i et prosjekt som dette, der et politisk vedtatt ikke er fattet, noe som fører til at enkelte medvirkningsprosesser må gjennomføres på et senere tidspunkt for at de skal gi best mulig resultater. Dette delkapitlet svarer på forskerspørsmål 3: Hvilke medvirkningsprosesser ønsker kommunen å gjennomføre i fremtidige faser av prosjektet?

6.1.1 Inspirasjon utenfra

Når en havnetransformasjon gjennomføres i byutviklingssammenheng, er det ofte grunnet en maritim virksomhet som ikke lenger er i bruk, og byen trenger å disponere arealene på en ny måte (Marshall, 2001, s. 75). I Kristiansand er dette ikke tilfellet. På det området som i 2011 ble vedtatt å bruke til byutvikling, ligger i dag Kristiansand havn som håndterer mer varer og cruisetrafikk enn noen gang (personlig kommunikasjon, 11. mars, 2022).

For å møte klimautfordringene har transformasjonsprosjekter der man etablerer nye bolig- og næringseiendom innenfor allerede bebygde områder blitt en gjeldende strategi (Hanssen et al., 2015, s. 13). Dette prinsippet om måten å drive byutvikling på ble vedtatt i en riksrevisjon fra 2007 og fremhevet som særdeles viktig i møte med klimautfordringene (Hanssen et al., 2015, s. 20). I Kristiansand komme har de satt seg mål om å kutte utslippene av klimagasser med 80% i 2030 sammenlignet med 2015 nivået (Kristiansand kommune, 2021c), og er derfor avhengige av å utforme en klimavennlig by i den fremtidige planleggingen. Lagmannsholmen vil uten tvil være et viktig prosjekt for å fortsette det kompakte byutviklingen kommunen har vært særdeles opptatt av de siste to tiårene, men foreløpig har havneflyttingen latt vente på seg.

En av grunnene til at havna fortsatt ligger der det ligger i dag, er prosessen med å vedta hvor havna skal flytte, om det i så fall blir tilfellet. Siden begynnelsen av 2000-tallet har det vært fremmet flere alternativer til havneflyttingen, som over tid har blitt umuliggjort grunnet annet utbygging drevet på kaiområdene i- og rundt sentrum i ettertid (personlig kommunikasjon, 7. februar, 2022). Da flere av de alternative tomtene til Kongsgård/Vige ikke lenger vil kunne utvikles som det nye havneområdet, står de folkevalgte igjen med kun to reelle alternativer: flytte havna til Kongsgård/Vige, eller la den være liggende der den er i dag. Havneflytting har vært et mye omdiskutert politisk tema ved valgene, og etter lokalvalget i 2019 lovte den sittende koalisjonen ikke å bruke penger på utbygging av havneområder utenfor bysentrum i den kommende perioden, noe som har satt havneflyttingen på pause (personlig kommunikasjon, 1. februar, 2022). Den 15. januar 2020 vedtok bystyret derimot å godta kommunedelplanen for Kongsgård/Vige, noe som medfører at havna flyttes ut av sentrum (Reite, 2020a). Senere samme år ble det splittelse i den politiske koalisjonen da flere partier stemte mot en avtale i stopp av havneflyttingen, noe som skapte mer politisk uro og usikkerhet rundt emnet (Reite, 2020b). Manglende politisk vedtak om endelig havneflytting har dermed ført til en prosess som har tatt vesentlig lenger tid enn mange av de andre prosjektene i byen. Dette gjør at muligheten for å ta i bruk et område på størrelse med Aker

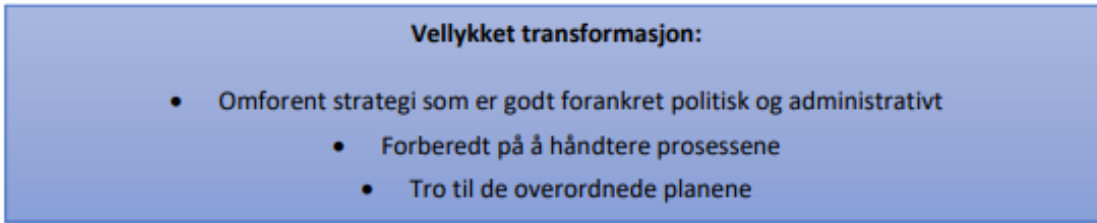
Brygge i byutviklingsperspektiv lar vente på seg (personlig kommunikasjon, 28. april, 2022). Jeg har i vedlegg 3 (s. 108) inkludert et knippe overskrifter hentet fra Fædrelandsvennen fra 2021 og 2022 som viser til hvor stor uenighet som finnes i byen rundt havnas fremtidige plassering.

Mangel på politisk avklaring har ført til at den nye havna på Kongsgård/Vige lar vente på seg, og med det også muligheten for havneflytting og utvikling av et nytt byutviklingsområde på Lagmannsholmen. Selv om dette i utgangspunktet byr på utfordringer for administrasjonen når det kommer til å drive aktiv medvirkning og involvere eksterne aktører i planleggingen, har det også kommet noe positivt ut av den lange ventetiden. Under mitt intervju med plan- og bygningssjefen trekkes det frem to fordeler ved at havneflyttingen lar vente på seg. For det første gir dette kommunen mulighet til å ferdigstille noen av de mange prosjektene de har hatt pågående i bysentrum over de siste to tiårene; nå som mange prosjekter begynner å nærme seg slutten, som for eksempel utbyggingen på Tangen kan vi se på muligheten for å begynne et annet sted. Vi kan ikke ha for mange prosjekter gående samtidig (personlig kommunikasjon, 21. april, 2022). Videre gir utsettelsene kommunens planavdeling en unik mulighet til å gjennomføre en god forprosess, noe de absolutt drar fordel av i planleggingen.

Byutviklingsgruppa har gjennom mange år tilegnet seg informasjon og kunnskaper gjennom å besøke byer som har gjennomført havnetransformasjoner tidligere. Gjennom de siste årene har administrasjonen også gjennomført flere mulighetsstudier og parallelloppdrag der arkitektfirmaer er engasjert for å komme med forslag til hvordan Lagmannsholmen kan utformes i fremtiden. Av disse ligger fem mulighetsstudier publisert på kommunens nettside for ByLab.

Litt senere i analysen når vi tar for oss hvordan medvirkningsprosjektet ByLab har blitt gjennomført, vil derfor være interessant å se om økningen i tid til forberedelser og planlegging fører til økt kvalitet i denne prosessen.

Ifølge Nordahl et al. (2019a) er det tre ting som kjennetegner vellykkede transformasjonsprosjekter i norsk sammenheng: *En omforent strategi som er godt forankret politisk og administrativt, at man er forberedt på å håndtere prosessene og har de nødvendige kunnskapene som trengs, og tro til de overordnede planene og holde seg til disse under hele prosessen* (s. 22-23). Dette er kontrollpunkter som ifølge forskerne bør være på plass før man går løs på et transformasjonsprosjekt, for at gjennomføringen skal være lettere å forholde seg til.

Figur 10: Hva kjennetegner kommuner som lykkes med transformasjonsprosjekter?

Jeg har tidligere i dette delkapitlet tar for den politiske situasjonen, og mangelen på et politisk vedtak. Jeg går derfor direkte inn i punkt 2, da vi vet at den omforente strategien ikke ennå er på plass. For å vite mer om hvor forberedt administrasjonen er på å håndtere transformasjonsprosessen, er det interessant å få mer innsikt i hvordan de brukt det siste tiåret på å legge til rette for et transformasjonsprosjekt av denne størrelsen. På spørsmål om hvilke byer byutviklingsgruppa har besøkt for å tilegne seg kunnskap og innsikt i havnetransformasjon trekker plan- og bygningssjefen blant annet frem byer som Hamburg, København, Malmø, Stavanger, Trondheim og Oslo (personlig kommunikasjon, 1 februar 2022). På spørsmål om hvordan kunnskapsinnhenting er gjennomført svarer respondenten at de har vært like opptatt av å få innsikt i utfordringene disse byene støtte på i planprosessen, ikke kun bli presentert et «glansbilde» av hva de fått til. Kristiansand er en by som har lange tradisjoner for langsiktig planlegging. Vi er også denne gangen godt skodd når det kommer til også nye og større prosjekter som skal gjennomføres i byen, legges det til (personlig kommunikasjon, 1 februar 2022). På spørsmål om det har vært en strategi bak valget av hvilke byer som er besøkt, forteller direktøren for by- og stedsutvikling at i og med at prosjektet «alltid har ligget så langt frem i tid, var det i utgangspunktet ingen strategi for hvilke byer som er besøkt. Havnetransformasjon var derfor ikke det som la føringer på hvilke byer de besøkte, men ble tatt opp dersom dette hadde vært et aktuelt tema på stedet de besøkte (personlig kommunikasjon, 7 februar 2022). I det siste derimot, og i forventning av mulig politisk løsning i overskuelig fremtid har det blitt gjennomført mer spesifikke besøk, deriblant i Oslo for å lære av blant annet utbyggingen av Bjørvika og Sørenga.

I litteraturen er flere av byene nevnt ovenfor byer som ofte får skryt for hvordan de har håndtert sine havnetransformasjoner tidligere. Smith og Ferrari (2012) drar frem Hamburg som et godt eksempel på en by som satte fokus på innbyggermedvirkning i utviklingen av området offentlige rom som et viktig element i planleggingen. I HafenCity i Hamburg ble det igangsatt samarbeid med de som bodde i umiddelbar nærhet til området når det kom til

restaurering av de gamle kravene som en gang var i drift på havn. Videre ble det ansatt en nabolagsansvarlig som hadde som arbeidsoppgave å sørge for godt samarbeid mellom utviklerne, myndighetene og utviklerne av områdene, og sørge for at innbyggerne fikk sin stemme hørt i utviklingsprosessene (Smith & Ferrari, 2012, s. 103-104). Det ble også vedlagt i alle utbyggingsavtaler med private aktører at det måtte settes av plass til offentlig rom i alle utbyggingsprosjekter, også de som var ment til privat bruk. Dette var ifølge forskerne nødvendig for å sikre offentlig tilgang til alle områder i den nye bydelen (s. 104-105).

I den samme boken trekker Smith og Ferrari frem Malmø som en by som lyktes i å utvikle et område som leverte på makro-, meso-, og micro-skala. Malmø er en by som har mange sosiale og romlige utfordringer, og det nye transformasjonsområdene hadde derfor mange oppgaver den skulle løse når prosjektet ble påbegynt (Smith & Ferrari, 2012, s. 171). Det ble lagt en detaljert masterplan (detaljregulering) for området, som blant annet satte av 17 kvadratmeter offentlig område og 12 kvadratmeter privat grøntområde per innbygger, dette for igjen å sikre tilgangen til det offentlige og for at de private utbyggerne skal ha spesifikke forutsetningen å forholde seg til, på samme måte som vi så i eksempelet med Hamburg (Smith & Ferrari, 2012, s. 171-172).

Figur 11: Scaniaparken i Malmø

Figur 12: HafenCity public space

København er en by som har mye erfaring med havnetransformasjon gjennom de siste tiårene. I en by med så god tilgang til vannet og så mange havnetransformasjoner bak seg, er det selvfølgelig eksempler på både gode og mindre gode transformasjonsprosjekter i denne byen. Smith og Ferrari (2012) viser til flere prosjekter i København i sin bok. De fremhever Ørestad som et transformeringsprosjekter med forbedringspotensialer der tilgangen til offentlig rom ble skrekkelig oversett (s. 144-146) og Sluseholmen som et vellykket prosjekt der varierende arkitektur og «mixed-use housing» blir trukket frem som viktige elementer (s. 181-182).

Men det å lære av andre byer i Norge er vel så viktig som å lære av byer i landene rundt oss. Direktøren for by- og stedsutvikling forteller at norske havntransformasjoner alle omfattes av de samme gjeldende regelverk, herav for eksempel havn- og farvannsloven, norsk planleggingsstrategi og diverse nasjonale bestemmelser. Disse overordnede regelverkene og bestemmelsene er direkte overførbare til Kristiansand, og derfor er det viktig også å besøke andre norske byer, og få innsikt i deres utfordringer og suksesskriterier (personlig kommunikasjon, 7. februar, 2022). Særlig Oslo og deres erfaringer med utviklingen av Bjørvika og Sørenga har vært en viktig by å lære av, og en by administrasjonen har sett ekstra til nå som en mulig havneflytting kanskje er i anmarsj.

Kristiansand er selv en by som har nylig erfaring med transformasjonsprosjekter i sentrale området, og blir trukket frem i Nordahl et al. (2019a) som en by som lykkes med mye når det kommer til byplanlegging. Blant annet får kommunen skryt for hvordan de tok initiativet og bidro til grunneiersamarbeid under utbyggingen på Tangen i den sørøstre delen av Kvadraturen (s. 25), og i Nybyen i den nordlige delen mot Baneheia (s. 114-115). En kommune som aktiv pådriver for et grunneiersamarbeid er nemlig den viktigste oppgaven til en kommune i oppstartsfasen (Smith & Ferrari, 2012, s. 207-208; Nordahl et al., 2019, s. 32-33).

Figur 13: Bebyggelse på Tangen

Kristiansand kommune med sin omfattende kunnskapsinnhenting og historie med å gjennomføre solide transformasjonsprosjekter i sentrale områder burde på bakgrunn av dette oppfylle to av de tre kravene i Nordahl et als. «kjennetegn for vellykkede transformasjonsprosjekter». Det eneste punktet som mangler, og kanskje det viktigste, er den omforente politiske og administrative forankrede strategien. På spørsmål om de tror havneflyttingen blir et tema under valgkampen neste år svarer mine respondenter i administrasjonen at dersom det ikke blir noen nye lovnader om at havneflyttingen skal utsettes enda er periode, vil prosessen gå sin gang etter hva som er vedtatt i kommunedelplanen fra 2011. Næringspolitisk leder i Næringsforeningen derimot både håper og tror at havneflyttingen blir satt på agendaen inn mot lokalvalget i 2023. Ved å sette temaet på agendaen både før og også etter valget kan man komme frem til en tidsakse med henhold

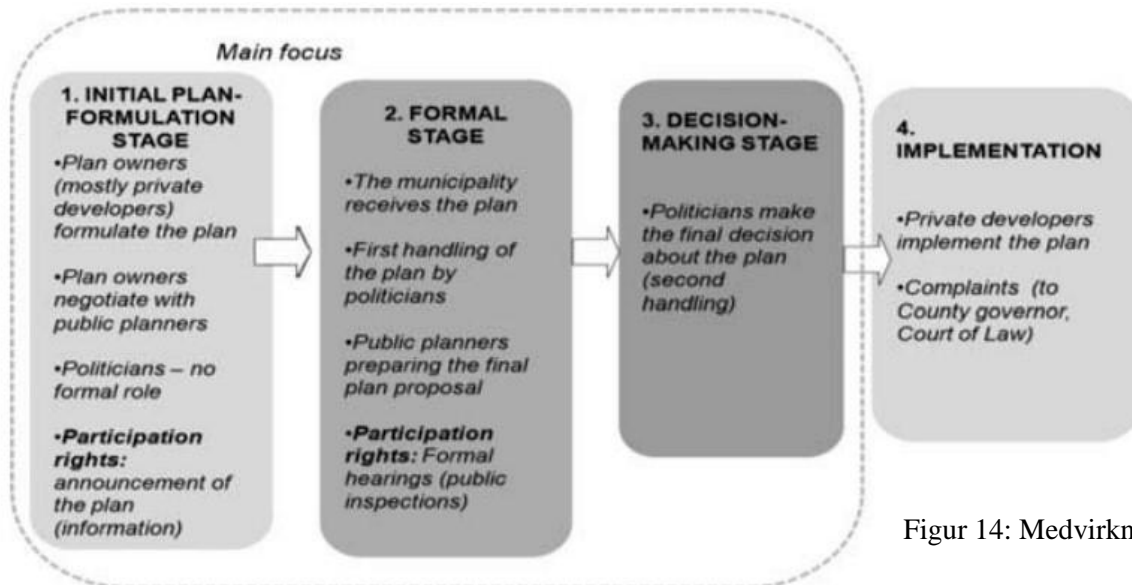
til prosjektstart. Å ha en startdato for prosjektet vil prosjektet vil være med å gjøre havneflyttingen til et «hot tema» ifølge respondenten, og peker på en laber interesse blant innbyggerne og pressen som et resultat av at fremtiden fortsatt er usikker per nå (personlig kommunikasjonen, 27. april 2022). Skal vi tro avisoverskriftene i det siste vil havneflytting være et tema inn i valgkampen, også gjenstår det å se om hva det endelige utfallet blir.

6.1.2 Inspirasjon hjemmefra

Den aller første ByLaben ble gjennomført digitalt den 4. juni 2022 og interessenter og byutviklingsaktører ble presentert med en medvirkningsprosess som hadde som mål å «skape dialog, utveksle ideer om byutvikling på Lagmannsholmen, og sikre god medvirkning (Kristiansand kommune, 2021a). Gjennom det siste året har det blitt gjennomført fem ByLaber, men en sjette som gjennomføres 9. juni, uken etter at denne oppgaven innleveres. Til tross for en høst og vinter med strenge Covid-19 restriksjoner har kommunen lyktes med å arrangere og gjennomføre de arrangementene de la opp til. Den eneste planlagte ByLaben som er utsatt og ikke enda gjennomført er ByLaben som skulle vært arrangert 19 mai. Mai er med sine mange helligdager en vanskelig måned å gjennomføre slike arrangementer (personlig kommunikasjon, 19. mai, 2022), og mulig vil det også være for mye med tre arrangementer på seks uker. En komplett oversikt over gjennomførte ByLaber basert på observasjon finnes i vedlegg 4 (s. 109). Den inneholder en oversikt over hvilken tematikk som ble tatt på de forskjellige arrangementene, antall deltakere, samt annet relevant informasjon tilknyttet de enkelte arrangementer.

Gjennom ByLab legger Kristiansand kommune opp til at både utbyggere, innbyggere og andre interessenter kan komme med innspill og forslag som vil bli tatt med videre inn i områdereguleringen, og fungerer som kommunens medvirkningskanal i den tidligste fasen av prosjektet: før det første planforslaget påbegynnes. Dette er et viktig grep i medvirkningsarbeidet, da en av utfordringene når det kommer til medvirkning i norsk planleggingssammenheng er at medvirkningen ofte skjer etter at de viktigste beslutningene allerede er gjort (Falleth & Hanssen, 2014, s. 210). Det er derfor viktig at medvirkning gjennomføres i det planarbeidet startes opp, og *før* den formelle planbehandlingen skjer i kommunen, og rapporter og undersøkelser har over de siste årene hatt fokus på nettopp dette med medvirkning i den første fasen av et byutviklingsprosjekt (Falleth et al., 2008, s. 25-26).

Figuren under viser at medvirkning må gjennomføres i alle fasene av et prosjekt for at den skal ha best mulig nytting, og ikke kun etter at planprogram er lagt ut på høring.

Figur 14: Medvirkning i alle faser

Fra og med høsten/vinteren 2022 skal Kristiansand kommune begynne arbeidet på en områderegulering, som vil være det første utkastet fra offentlig hold i denne prosessen. Målet med områdereguleringen er ifølge direktøren for by- og stedsutvikling å vise noen prinsipper og komme med noen forslag og en mulig utforming for Lagmannsholmen. Konkrete forslag i denne områdereguleringen vil for eksempel være forslag til hovedvei(er) og trafikkkløsing i området. Videre legges det til at utfordringen blir å legge til rette for en plan som er fleksible nok til å kunne gjennomføre nye synspunkter som vil komme over de årene det tar å bygge ut Lagmannsholmen, men som ikke er så fleksibel at den blir vanskelig å forholde seg til (personlig kommunikasjon, 25. april 2021). Før en områderegulering finner sted vil det først utarbeides et planprogram som inneholder de utredningene som må gjøres, og hva planen skal løse. Videre vil det jobbes med å behandle informasjonen om hva lokalbefolkningen ønsker. Dette gjøres gjennom å samle inn både publisert materiale på sosiale medier, i aviser, og også det som kommer fra ByLab (personlig kommunikasjon, 1. februar 2022).

Men har kommunen lyktes i å engasjere innbyggerne i den graden de ønsket gjennom ByLab? Som vi kan lese av tabellen i vedlegget har det vært et forholdsvis lavt antall deltakere på de aller fleste av ByLabene som er gjennomført frem til nå, og bredden i publikum har heller ikke vært der man kanskje kunne håpet. Helt mot slutten av forrige kapittel stilte jeg spørsmålet om «mangelen på en politisk avklaring på byutviklingsprosjektet på Lagmannsholmen har vært med å påvirke innbyggernes interesse i å delta på ByLab». En viss konsensus i intervjuene med både de ansatte i kommunen og private aktører om at dette kan

være tilfellet, er et at mine mest interessante funn i denne oppgaven. Dette var en problemstilling jeg ikke hadde kommet over i kunnskapshentingene tidligere i undersøkelsen, og en problemstilling jeg har vanskeligheter med å finne litteratur rundt når jeg har søkt etter den i ettertid; dette kan derfor være en aktuell problemstilling man kan forskere videre på i byutviklingssammenheng.

På spørsmål om de tror kommunen er fornøyd med antall fremmøtte og bredden i publikum på sine ByLaber svarer de private aktørene et enstemmig «nei, det burde de ikke». På spørsmål om hvilket publikum ByLab har lyktes med å tiltrekke seg, svarer en respondent fra et privat utbyggerfirma at publikum stort sett består av «de vanlige, de som jobber med det, eller har en personlig interesse av temaet. Publikummet innehar mye kompetanse, og består ofte av mye utbyggere og kommunen selv» (personlig kommunikasjon, 25. april 2022). En annen beskrev publikummet som «det består for det meste av fagfolk som allerede er involvert i utbyggingsprosjekter i kommunen og kommunen selv» (personlig kommunikasjon, 19. april 2022). På det samme spørsmålet svarer mine respondenter i kommunen at de i utgangspunktet er fornøyd med oppmøtet så langt, men at de vil evaluere prosessen når ByLab er ferdig gjennomført, og se hva som eventuelt kunne vært gjort bedre. Da det fortsatt er flere ByLaber som skal gjennomføres vil jeg være forsiktig med å konkludere noe for tidlig i prosessen, men gjennom personlig observasjon og deltakelse på ByLabene gjennom det siste året, har jeg opplevd å se de samme menneskene som deltar igjen og igjen, og som gjør opp en betydelig andel av deltakerne på disse arrangementene. Det finnes flere akademiske verk som viser til at folkemøter ikke nødvendigvis er den beste veien å gå når det kommer til innbyggermedvirkning. Innes og Booher (2004) argumenterer for at de som møter opp på folkemøter gjerne er de samme fra gang til gang, og ofte de som risikerer å tape noe dersom en sak får gjennomslag, eller har en spesiell interesse til emnet (s. 223). Hanssen (2013) argumenterer for at folkemøter kan være et uheldig medvirkningstiltak, da det kan virke fremmedgjørende for mange, og ikke alle er komfortable med å ta ordet i store folkemengder. På den måten ekskluderer man mange, og det må derfor gjøre flere tiltak samtidig for å sikre en vellykket prosess (s. 19).

Dersom kommunen ikke klarer å involvere bredt tidlig i prosessen, vil dette ha betydning for medvirkningen og ressursbruken senere i prosessen. Et ikke uvant fenomen er at når fremlagte planer senere i prosessen blir sendt ut på høring, vil befolkningen engasjere seg, eventuelt motsette seg planene, og bli sett på som en «festbrems» (Falleth et al, 2010, s. 65-66). Dette kan, ifølge forskerne ha vært unngått/skjedd i mindre grad om innbyggerne hadde blitt

engasjert på et tidligere tidspunkt i prosessen. Hvorvidt dette er grunnet dårlig kommunikasjon fra myndighetene og/eller utbyggernes side, eller mangel på interesse for medvirkning, er vanskelig å slå fast. Det man derimot kan slå fast er at innsigelser eller klager på høringsrunden er både tids- og ressurskrevende for kommunen (Falleth et al., 2010, s. 67).

Et interessant valg Kristiansand kommune har tatt i forhold til gjennomføringen av ByLab er at de har samarbeidet med andre organisasjoner som står for enkelte av ByLab-arrangementene: UiA og NiKr. Tanken med å inkludere akkurat disse to organisasjonene i medvirkningen er ifølge direktøren for by- og stedsutvikling at selv om begge disse organisasjonene representerer et ønske om at byen skal vokse, representerer de ulike interesser inn i prosessen. Næringsforeningen har mange private interesser som kanskje har andre synspunkter enn det vi i det offentlig mener, og universitetet vil kanskje ha mer interesse av å se på prosessen som en helhet, særlig dette med medvirkning, og kanskje ikke så mye fokus på dette med «bunnlinja». Vi synes dette er en fin balanse av interesser, og bra for prosessen som en helhet. Det er viktig at denne prosessen ikke kun kjøres av administrasjonen, men å slippe til NiKr og UiA som begge sitter på solide kunnskaper og har et stort nettverk som vil være interessert i å delta på sine samlinger (personlig kommunikasjon, 25. april, 2022). Mine respondenter fra det private næringslivet stiller seg positive til kommunens involvering av flere aktører, og er entydige på dette nok er et smart tiltak som har potensiale med å bidra til økt deltakelse i prosessen. En av respondentene forteller at ved at kommunen åpner for at andre aktører kan holde arrangementer får de muligheten til å ta i bruk den kunnskapen og kompetansen sin finnes i byen (personlig kommunikasjon, 25. april 2022). Dette er et steg i riktig retning, da jeg har inntrykk av at det har manglet litt på samarbeidet mellom kommunen og de andre aktørene i byen tidligere (personlig kommunikasjon, 19. april 2022). Min respondent fra NiKr, som har vært med å arrangere en av de gjennomførte ByLabene forteller at deres deltakelse som arrangør er en blanding av å bli invitert av kommunen og det å ta initiativ selv (personlig kommunikasjon, 27. april, 2022). Han legger til at kommunen tidligere har mottatt kritikk for ikke å invitere tidlig nok i tidligere prosesser, og ser derfor positivt på at kommunen nå har valgt å invitere flere organisasjoner inn allerede i en tidlig fase.

På spørsmål om administrasjonen legger noen føringer på tematikk eller andre aspekter i gjennomføringen av de ByLabene som arrangeres eksternt svarer respondentene enstemmig at aktørene i utgangspunktet står fritt til å ta opp det de ser på som viktig, men at aktuell tematikk har vært et tema gjennom i tidligere kommunikasjon med arrangørene. Et interessant

funn når det gjelder de eksterne arrangørene for ByLab er at de begge har valgt å nå ut til innbyggere og grupper som kanskje ellers ikke er å se på folkemøter, for å høre deres mening i den tematikken de valgte å fokusere på i sine arrangement. I NiKr sitt tilfelle var dette å hyre en fotograf og spille inn en fem-minutters film der de spør tilfeldige innbyggere hva de savner i byen, og hva de ønsker å se på Lagmannsholmen i fremtiden. I UiA sitt tilfelle var det å arrangere en workshop der det ble tatt opp temaer som områdeutforming, offentlige områder og kulturliv på Lagmannsholmen. Det som har vært typisk for en ByLab i regi av kommunen har foreløpig vært én eller flere foredragsholdere, med noen faste innlegg, og avsatt tid på slutten av et arrangement til spørsmål og innspill fra publikum.

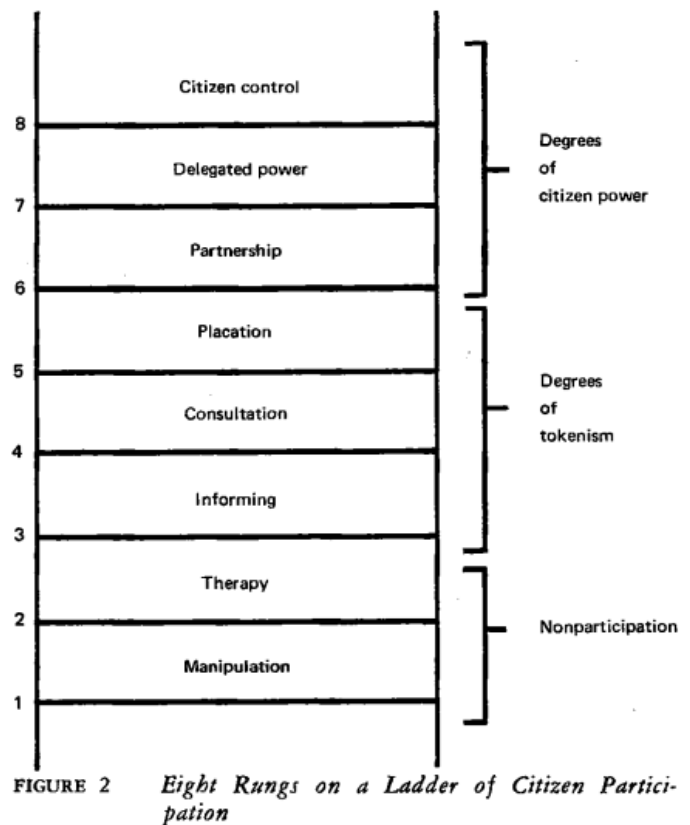
Etter deltakende observasjon i de ByLabene som har vært gjennomført, har jeg gjort meg opp noen tanker på hvilket nivå jeg mener medvirkningsprosessen over det siste året har ligget. På en side har kommunen tatt i bruk en ny medvirkningsform, og forsøkt å engasjere innbyggerne i en tidlig fase a prosessen, noe som i henhold til litteraturen er blant de viktigste virkemidlene for å sikre god medvirkning i et byutviklingsprosjekt. På en annen side har mange av ByLabene blitt mer eller mindre «seminar-liknende», og jeg spør meg selv hva kommunen har lært over de siste tolv månedene de ikke visste fra før av. Har de egentlig klart å etablere den toveiskommunikasjonen de hadde som mål å etablere?

Jeg velger å bruke Arnsteins medvirkningsstige for å visualisere hvilket nivå medvirkningen gjennom ByLab har ligget på. På medvirkningsstigen har Arnstein delt inn i tre «kategorier», basert på hvor reell medvirkning som har vært gjennomført. På ingen måte er ByLab en medvirkningskanal som kvalifiserer som «ikke-medvirkende», ei heller «innbyggerkontroll». Jeg har valgt å rangere ByLab som medvirkningsverktøy på trinn nummer fire på stigen. Ifølge Arnstein (1969) kjennetegner medvirkning som «konsultasjon» en prosess der deltakerne presenteres for informasjon og forslag fra myndighetene eller de private aktørene, og det finnes en form for toveiskommunikasjon.

Arnstein opplyser videre om at nabolagsmøter og offentlig møter ofte kvalifiserer til dette nivået på medvirkningsstigen. Problemet med denne formen for medvirkning er at planleggerne eller utbyggerne ikke på noen måte forplikter seg til å ta i bruk den informasjonen som kommer frem i disse møtene (s. 219).

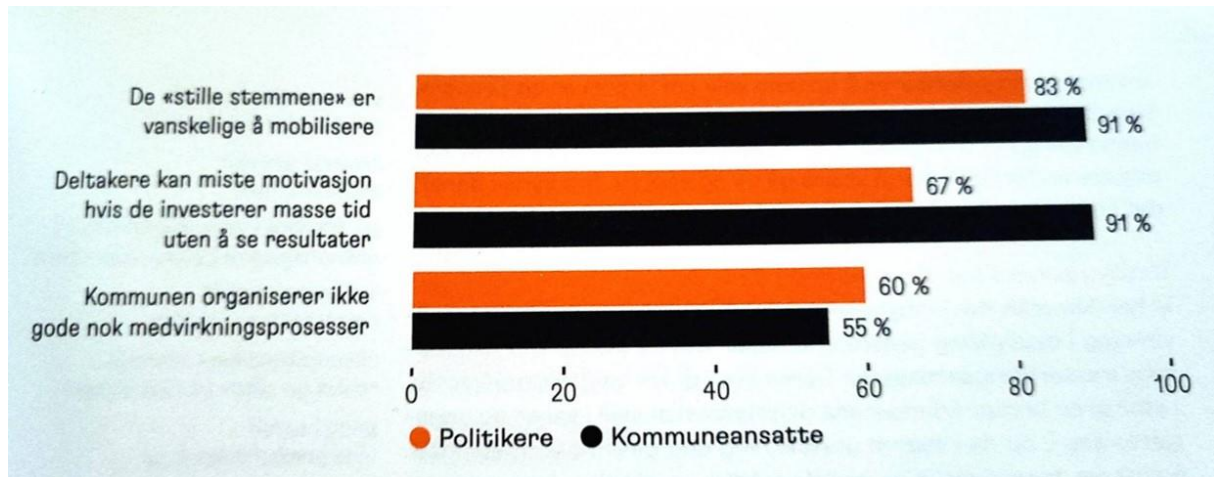
6.1.3 Inspirasjon videre

Direktøren for by- og stedsutvikling ser for at den neste store medvirkningsprosessen vil skje allerede før områdereguleringen finner sted. Først meldes det en oppstart, også er det mulig å komme med innspill i en tidlig fase, før det lages et planprogram som sier noe om hva vi ønsker å få til med området. Her blir det også mulig å komme med innspill, og når dette planprogrammet er ferdig behandla vil det lages et førsteutkast som sendes ut på høring. Da har det vært to innspillsrunder allerede, før områdereguleringen finner sted (personlig kommunikasjon, 25. april 2022). En av fordelene ved å komme i gang med planarbeidet er ifølge respondenten at innbyggerne gjerne forventer at noe skal skje innen en viss tid, og

Figur 15: Arnsteins medvirkningsstige

derfor er de lettere å engasjere når vi har noe mer konkret å komme med. Dette er konsist med det vi har sett i denne analysen frem til nå. Denne problemstillingen finner vi igjen i Dahlgren et al. (2021) det vi kan av figuren under kan se at 91% av de kommuneansatte mener at det er vanskelig å engasjere befolkningen over en lenger periode, dersom ingenting skjer i mellomtiden (s. 99).

Figur 16: Hvorfor er medvirkning utfordrende?

En annen utfordring som figuren viser til, er det å fange de opp de stille stemmene. Ifølge forskerne er dette en utfordring de har møtt på under diverse områdeløft i Oslo, og kommer av at medvirkningen i for stor grad består av åpne møter, som i bunn og grunn kun lykkes med å fange opp de «sterke stemmene», eller «hvite femtiåringer i dress» som de også refereres til (s. 99-100). Dette er en utfordring mine respondenter i administrasjonen også er klar over, og ønsker å sette av tid til også videre i prosessen. På forespørsel om hvilke persongrupper de særlig ønsker å høre noe fra, svarer en av respondentene at de heller ønsker å se på muligheten for å sette ned representative utvalg, enn å velge ut noen persongrupper (personlig kommunikasjon, 21. april 2022). Dette er dog noe som vil skje senere i prosessen, og i hvert fall etter at ByLab er gjennomført. Først må vi gå igjennom hvem vi allerede har truffet, og hvor medvirkningen allerede er kommet fra, også får vi ta en avgjørelse når den tid kommer og se hva vi mangler, legger respondenten til.

Når det kommer til medvirkning i moderne byutvikling har planleggerne for lengst oppdagat at forskjellige medvirkningsmetoder må brukes på samtidig for å sikre en vellykket prosess (Hanssen, 2013, s. 19). Det å legge til rette for medvirkning blant barn og unge i utbyggingsprosjekter er vedtatt ved lov under PBL §5-1, andre ledd. I intervjuer med administrasjonen kommer det frem at Kristiansand kommune har egne barn- og unge

representanter (personlig kommunikasjon 21. april 2022). Det antas derfor at medvirkning med barn og unge vil bli gjennomført i dette prosjektet også, og jeg har derfor valgt å forbigå dette punktet i sin helhet i drøftingen.

Det å engasjere de stille stemmene har blitt mer og mer viktig i planleggingsarbeidet, for å få en bedre oversikt over hva befolkningen faktisk mener og ønsker. Som vist til tidligere, er de som møter opp på tradisjonelle gjerne de samme menneskene fra gang til gang, og deres meninger er ofte kjent fra før. Det å fange opp de stille stemmene har derfor fått en større viktighet, og stadig flere medvirkningsverktøy utvikles for å gjøre dette arbeidet enklere. Jeg vil derfor presentere fire medvirkningsprosesser fra moderne norsk byplanleggingsprosesser som har alle har lyktes i å engasjere lokalbefolkningen, som også potensielt kan tas i bruk også på i dette prosjektet.

1) Hanssen (2013) presenterer oss for «gjestebud-metoden», først tatt i bruk i Svelvik kommune i 2012, med umiddelbar suksess. Gjestebud som medvirkningsmetode lyktes i å engasjere brukergrupper i alle aldre, og gav mersmak i kommunen (s. 19-20). Metoden går ut på at en gruppe mennesker, for eksempel en vennegjeng eller husstand setter seg ned og diskuterer et selvvalgt tema fra en liste over forhåndsbestemte temaer. Noen fører referat, og notatet blir samlet inn og brukt i utformingen av fremtidige planforslag. Dette er en medvirkningsmetode som har blitt brukt i Kristiansand kommune også ved tidligere anledninger. På kommunens hjemmesider kan vi lese at gjestebud-metoden som innbyggerdialog gav mange innspill i arbeidet med utformingen av ny samfunnsdel (Kristiansand kommune, 2020). Selv om gjestebud-modellen ikke ble nevnt ved navn i mine intervjuer med administrasjonen, er det naturlig å tro at en modell som har vist seg suksessfull ved tidligere anledninger også vil tas i bruk på dette prosjektet også.

2) I perioden 2018/2019 tok utbyggerne og innbyggerne på Skøyen gjestebud-modellen et steg videre, og utformet det som i etterkant har blitt å kjenne som kafédialog (Dahlgren et al., 2021, s. 149-50). Her blir det som i gjestebud-modellen gjennomført samtaler i små grupper rundt et bord, men det skjer rotasjon med jevne mellomrom. Tanken bak metoden er at innbyggerne som kanskje ellers ikke ville vært komfortable med å ta ordet foran en samling på 100 personer, nå kan diskutere og legge frem sine tanker og meninger i en mindre gruppe av gangen (Dahlgren et al., 2021, s. 150). En av suksessfaktorene ifølge forskerne at både innbyggere og utbyggere deltok i prosjektet og diskuterte som «likemenn» rundt bordene. Tanken med metoden er at den gjennomføres i forkant av en reguleringsplan, og et

planforslag utviklet av utbyggere og innbyggere i samhold vil være vanskelig for planmyndighetene å ha noe å utsette på (s. 152-153).

3) I Bergen kommune valgte de å ta i bruk et svært moderne medvirkningsverktøy for å engasjere ungdom i byplanlegging, gjennom spillet Minecraft. Kommunen tok initiativ til å arrangere en konkurranse over tre dager i vinterferien 2022, der ungdommer i kommunen kunne ta i bruk Minecraft til å designe sin visjon av havneområdet Dokken (Kringstad, 2022). Konkurransen skulle bedømmes av administrasjonen og den kjente norske streameren «Prebz», Til sammen engasjerte kommunen 451 unike barn og ungdom gjennom denne metoden, og både interessant og morsomme løsninger de tar med seg videre i utviklingen av Dokken (Prestegården, 2022).

4) Den såkalte SMS-metoden er et medvirkningsverktøy som har vist seg å fungere godt når det kommer til å nå de målgruppene som kanskje ellers ikke er så lett å nå. På ByLaben 18. mars 2022 på spørsmål fra salen om hva andre norske byer som Drammen fikk til i sin medvirkningsprosess, tok Jan Willy Førdeland ordet og fortalt at Drammen hadde brukt SMS-metoden som et medvirkningsverktøy i en byutviklingsprosess i Lier. Av de 20 000 som hadde fått melding om å medvirke, fikk de inn 3 000 svar, hvorav mange ungdom og unge voksne. Den samme metoden har blitt brukt i Grimstad også, hvor de også lyktes godt i å engasjere de yngre aldersgruppene (personlig kommunikasjon, 19. april 2022). På spørsmål om hvorfor denne metoden virker å være så suksessfull svarer respondenten: Jeg tror at siden man nesten ikke mottar tekstmeldinger lenger bidrar til at man ender med å åpne den, og se hva det er. På spørsmål om dette kan være aktuelt i denne byutviklingsprosessen også, svarer by- og stedsdirektøren at dette er en metode de absolutt ser muligheten for å bruke, men alt til sin tid (personlig kommunikasjon, 25. april 2022).

Og akkurat dette med å bruke de rette medvirkningsverktøyene til rett tid er kritisk for at man skal få mest mulig ut av dem, ifølge respondenten. «Timing is everything», og vi må ikke brenne alt kruttet på et tidlig stadium (personlig kommunikasjon, 25. april 2022). I denne spesifikke byutviklingsprosessen, der et politisk vedtak ikke vedligger, og det heller ikke finnes noe garanti for når det vil bli tatt en endelig avgjørelse, er det lurt av Kristiansand kommune ikke å holde igjen flere av medvirkningsverktøyene til situasjonen er mer optimal. Alt skulle derfor ligge til rette for at Kristiansand kommune kan ta i bruk flere om ikke alle disse medvirkningsverktøyene på et senere tidspunkt i prosessen. Ifølge Aarsæther et al. (2018) var mengden medvirkning, eksperimentering og bruk av media avgjørende for blant annet byutviklingsprosesser som «Hvor går Tromsø» og utviklingen av Nyhavna i Trondheim

(s. 297-298). Det er derfor viktig at Kristiansand kommune bruker tid fremover og kartlegger hvilke medvirkningsverktøy som er tilgjengelige for de, hvilke medvirkningsverktøy de har positive erfaringer fra å bruke, og bruke disse til riktig tidspunkt for å oppnå best mulig resultat.

6.2 Diskusjon

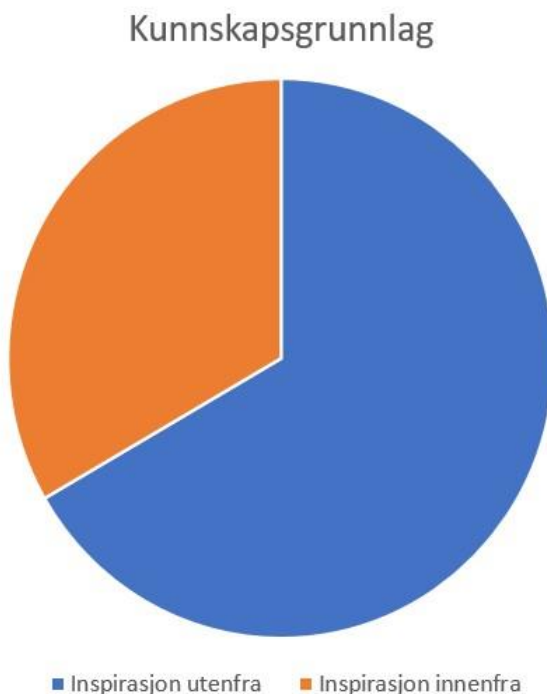
I dette kapitlet vil jeg ta for meg fire essensielle utfordringer som har oppstått i kjølvannet av analysen. Disse utfordringene har jeg utnevnt på bakgrunn av misforhold mellom utførelse og teori, eller ved at gjennomføringen ikke samsvarer med målene som var satt for gjennomføringen på forhånd.

6.2.1 Hva tilførte ByLab planprosessen?

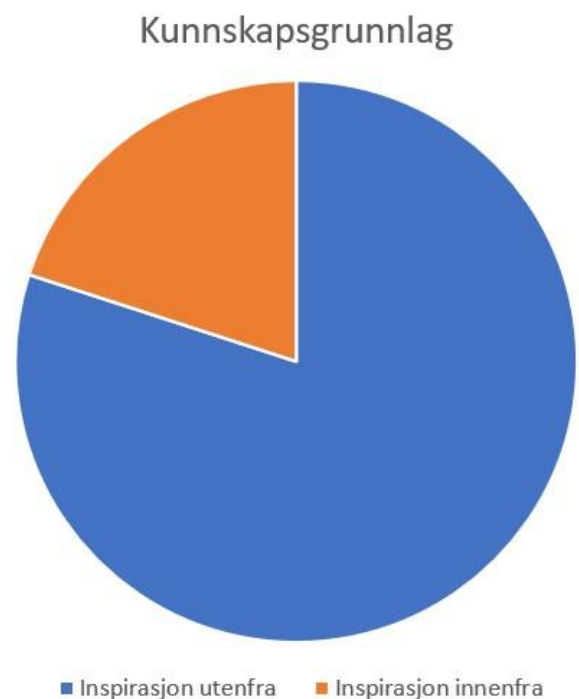
Mine respondenter fra den private sektoren ser ut til å være enige om at ByLab har vært en velkommen prosess i byutviklingsbildet i Kristiansand, og tanken som ligger bak er god, men at det dessverre har vært noen utfordringer når det kommer til selve gjennomføringen. Blant utfordringene som blir dratt frem finner vi blant annet mangelfull koordinasjon: Det at prosjektlederen ble syk gjorde at en av nøkkelpersonene ble manglende, og jeg synes at mangel på koordinasjon skinner litt igjennom (personlig kommunikasjon, 25. april 2022). En annen uttrykker at kommunen kunne dra fordel av å samle alle de medvirkende partene (UiA og NiKr) til en samtale, og lagd en overordnet plan for Bylab. Kanskje er dette et resultat av sykdom i administrasjonen (personlig kommunikasjon, 19. april 2022)? Hovedplattformen(e) for informasjon har vært via enten kommunens hjemmeside, eller via deres side på Facebook «Bylab Lagmannsholmen». Om dette kan ha bidratt til et forholdsvis lavt antall publikum er vanskelig å slå fast, men det er mulig å se for seg en verden der Kristiansand kommune annonserer bredere og i flere kanaler. De innbyggerne som ikke «liker» eller «følger» de offentlige aktørene på Facebook, vil antakelig ikke få informasjon og disse arrangementene i sin «feed», og eneste mulighet for å bli klar over at det gjennomføres en medvirkningsprosess vil være ved å høre det fra noen andre. Kanskje kan dette være en av årsakene til en manglende bredde blant det oppmøtte publikum. By- og stedsdirektøren forteller at ByLabene frem til nå har vært av en faglig karakter, og håper på bedre oppmøte når ByLabene i fremtiden skal ha temaer som kunst, medvirkning og offentlig rom (personlig

kommunikasjon, 7. februar 2022). Det vil heller ikke være rettferdig å unnlate å trekke frem Covid-19 som en utfordring i den første halvdel av perioden. Innstramminger, publikumsbegrensning og tidvis utsettelse har gjort det vanskeligere for administrasjonen å gjennomføre denne prosessen enn det antakelig ville ha vært ellers. Til slutt må jeg igjen trekke frem noe som har gått igjen flere steder i analysen: vanskeligheten med å drive medvirkning når et politisk vedtak ikke er fattet.

De punktene som er presentert i dette avsnittet kan alle ha vært med å påvirke oppmøtet på arrangementene, men mangel på politisk vedtak og derfor engasjement hos befolkningen trekkes frem av de fleste respondenter som den største utfordringen for gjennomføringen av ByLab. På bakgrunn av informasjonen gitt i denne analysen så langt, vil det være naturlig å si stille spørsmålsteget med om administrasjonen har nådd målene sine om å «skape dialog, utveksle nye idéer og drive god medvirkning». Flere av respondentene i denne oppgaven bruker også flere av de utfordringene nevnt i denne kapitlet som grunnlag for at målene ikke er nådd [enda], men at det fortsatt er en lang prosess, og mye som fortsatt kan gjøres når det kommer til medvirkning. På spørsmål om hvordan administrasjonen håndterte den informasjonen som kommer på disse ByLabene opplyser de at de alltid får presentasjonene

Figur 17: Ønsket fordeling av kunnskapsgrunnlag (egenprodusert illustrasjon)

Figur 18: Faktisk fordeling av kunnskapsgrunnlag (egenprodusert illustrasjon)

tilsendt slik at de har de tilgjengelige, og det er alltid representanter fra kommunen som «tar inn det som blir sagt» (personlig kommunikasjon, 21. april 2022). Hvordan denne informasjonen behandles og hvilken viktighet den gis, er ikke kjent for meg som forsker. På bakgrunn av empirien presentert i dette kapitlet, kan det se ut som at ByLab har skortet på enkelte områder, og muligens ikke blitt helt som administrasjonen så for seg da de introduserte ByLab for kun ett år siden. Det er derfor naturlig å stille seg spørsmålet om denne prosessen i det hele tatt har tilbragt administrasjonen noen ny informasjon overhodet, i henhold til hva lokalsamfunnet savner/ønsker/trenger når den nye bydelen etter hvert skal utformes. I figuren under forsøker jeg å visuelt fremstille problemstillingen jeg viser til i avsnittene over. Administrasjonen hadde nok sett for seg at ByLab skulle bidra med mer kunnskap inn i det første planutkastet. Slik som forholdene er nå, er det sannsynlig at kunnskapen og erfaringene administrasjonene har fra årevis med befarings i andre byer vil være den dominerende faktoren inn i planarbeidet.

Dersom vi igjen ser på oversikten over arrangementene i vedlegg fire, ser vi at administrasjonen har en tendens til å sette av veldig mye tid til presentasjoner fra foredragsholderne fra HAV eiendom i Oslo, mens på det samme arrangement ble havnedirektøren i Kristiansand Havn kun gitt en brøkdel av den samme tiden til å komme med sine innspill og erfaringer fra byen. Dette gjaldt også representanten fra NiKr og UiA. Dette er et av flere eksempler på hvorfor administrasjonen vil sitte igjen med en uproporsjonal fordeling på inspirasjon utenfra og inspirasjon hjemmefra: de eksterne foredragsholderne opptar majoriteten av taletiden på arrangementene, og dette er foredrag kommunen i tillegg har vært vitne til før.

Et annet eksempel på hvordan administrasjonen går glipp av inspirasjonen hjemmefra er hvordan NiKr og UiA i sine arrangementer aktivt har gått ut og søkt inspirasjon fra lokalbefolkningen som igjen er blitt presentert på sine arrangementer. En slik måte å medvirke på finnes ikke i de arrangementene der administrasjonen står for regien. I møter der tiden for innspill fra salen eller taletid for våre egne ledere og aktører allerede er knapp, og bredden ikke er til å skryte av, sitter kommunen egentlig igjen med noe som helst ny kunnskap? Ved å gjennomføre medvirkningsarrangementene sine på denne måten vil kunnskapen om hva lokalsamfunnet ønsker bli minimal, og videre føre til at den uproporsjonale fordelingen illustrert i figuren over ikke akkurat blir noe mindre.

En slik «miss match» i kunnskapsgrunnlaget kan få tre negative konsekvenser for fremtidig utvikling av planer: Medvirkning sin største forse i er ifølge Falleth og Hanssen (2014) å bidra

med kunnskap om hva lokalsamfunnet ønsker (s. 407), og den på den måten sørge for et bredere kunnskapsgrunnlag inn i planleggingsprosessen. Dette kan bidra til at kommunen går glipp av den kunnskapen som lokalsamfunnet besitter, og kan resultere i et planforslag som er kvalitativt dårligere enn det ellers kunne vært. Videre vil mangel på inspirasjon hjemmefra føre til at fremtidige planer bygger i hovedsak på suksesskriterier og erfaringer fra prosjekter andre steder, og dermed ikke klare å fange opp Kristiansands identitet, og den «touchen» som det lokal tilfører et område. Sist, men ikke minst vil en planprosess det innbyggerne ikke er medvirket i en nødvendig grad, vil kommunen ikke lykkes med å gjennomføre en åpen og transparent prosess som lokale myndigheter ønsker å oppnå i moderne byutvikling (Nordahl et al., 2019a, s. 26). Dersom kunnskapsgrunnlaget ender opp med å ha en signifikant skjevfordeling av inspirasjon utenfra og hjemmefra, kan dette føre til at kommunen blir ansett for å gjennomføre en intern prosess. Dette er noe kommunen har blitt beskyldt for tidligere (personlig kommunikasjon, 27. april 2022), og med tanke på hvor mye tid og ressurser som er lagt ned i ByLab, er dette et stempel kommunen nok ikke ønsker å sitte igjen med etter denne prosessen også.

Det er derfor kritisk at administrasjonen evaluerer medvirkningsprosessen også underveis, og ikke venter til etter at ByLab er ferdig før de ser på hva som eventuelt kunne være gjort bedre. Da det fortsatt er flere arrangementer planlagt etter sommeren, finnes det fortsatt muligheter til å gjøre noe med måten de legger opp arrangementene på, noe som vil være med å sørge for ubalansen mellom inspirasjon utenfra og inspirasjon hjemmefra ikke vil bli så uproporsjonal som den nå ser ut til å bli.

6.2.2 En oversett problemstilling

På den første gjennomførte ByLaben fikk tre arkitektfirmaer muligheten til å legge frem sine mulighetsstudier for området: Dyvik Arkitekter, Asplan Viak og Rambøll. De presentere sine forslag med en detaljert innføring i hvordan de har tenkt, hvilke verdier de har utviklet området etter, og hvilke muligheter de ser for seg at finnes på Lagmannsholmen. På den neste ByLaben i november, ble vi introdusert til to nye prospekter, derav ett nytt: Trollvegg. Blant de fremlagte forslagene er det mange av de samme prioriteringene som går igjen, da særlig dette med å ta vare på minner og kulturhistorie, legge til rette for større bilfrie områder, og god tilgang for offentligheten (personlig kommunikasjon, 4. juni 2021). Disse er alle

«suksesskriterier» for moderne byplanlegging, som antakelig er kommet frem i arkitektfirmaenes trendanalyser i forkant av gjennomføringen, og overrasker derfor ingen.

En av de tingene som derimot varierer stort mellom forslagene er hvilken karakter området skal ha, og det Andini (2011) refererer til som enten et «flaggskip-område» eller en «forlengelse av byen» (s. 19-20). I konseptet fra Rambøll (2016) kan vi se et eksempel på en ny bydel som fungerer som en forlengelse av Kvadraturen. Vi kan av fremstillingen se gater som fortsetter uhindret fra østsiden av Kvadraturen og helt ut til vestsiden av Lagmannsholmen, vi kan se bygningsmasse med omtrent lik tetthet og høyde, og en vannpromenade som en naturlig fortsettelse på den som allerede eksisterer i Kvadraturen i dag (s. 3).

Figur 19: Lagmannsholmen som forlengelse av Kvadraturen

Hos Asplan Viak (2016) derimot kan vi en bydel med flere fremtredende bygg som i både størrelse og høyde ikke samsvarer med det som finnes i Kvadraturen per i dag. Det legges også opp til tettere bebyggelse på deler av området, noe som fører til større sammenhengende grøntarealer ellers (s. 23). Selv om begge planene inkorporerer de samme tre kriteriene nevnt ovenfor, gjøres det på forskjellige måter, der den ene ikke nødvendigvis er bedre enn den andre, men dette er noe administrasjonen må gjøre opp en mening om allerede i det første planprogrammet til høsten.

Figur 20: Lagmannsholmen som «flaggskip»

Denne måten å gjennomføre en medvirkningsprosess for en bydel der vi har muligheten til å begynne med blank ark, har ikke falt i smak hos enkelte av mine respondenter. På spørsmål om hvordan de vil evaluere gjennomføringen av ByLab så langt, legger en av mine respondenter vekt på nettopp dette med å vie så mye tid til hva som er utformet før: en ting de kunne gjort annerledes var at de ikke begynte de første møtene med å presentere gamle forslag, da dette kan være kontraproduktivt for utviklingen (personlig kommunikasjon, 25. april 2022). En annen undrer seg over hva kommunen egentlig håper å oppnå ved å gjennomføre ByLab på denne måten, og spør: hva sitter kommunen egentlig igjen med etter et år med ByLab? Hva tar de med seg fra denne prosessen som de ikke visste fra før (personlig kommunikasjon, 19. april 2022)?

Grunnen til at jeg tar opp denne tematikken er at selv om vi fortsatt er i en tidlig fase av planleggingen, er det enkelte problemstillinger som fortsatt med hell kan bli brakt på banen også i dette stadiet. I en områderegulering blir det gjerne avklart rammer for veistruktur, grøntområder, arealformål og utnyttelsesgrad (Nordahl et al, 2019a, s. 20), og det første planutkastet som påbegynnes mot slutten av 2022 vil antakelig legge noen føringer for hvilken av disse retningene administrasjonen ønsker å bevege seg mot (personlig kommunikasjon, 25. april 2022). Kanskje kunne administrasjonen derfor tjent på å gjøre denne problemstillingen mer åpenbar for deltakerne på arrangementene. Om dette er en mulighet som ble oversett, eller valgt å spare til et senere tidspunkt er uvisst. Dette er igjen et eksempel på hvordan administrasjonen overser muligheten til å tilegne seg kunnskap om hva lokalsamfunnet mener og ønsker, på en av de få problemstillingene som er relevant å ta opp i en så tidlig fase av utviklingen. Selv om Dahlgren et al. (2021) forteller oss at medvirkning

som gjennomføres over en for lang periode kan føre til innbyggerne mister motivasjonen og interessen, og at det derfor er viktig å bruke medvirkningsverktøyene til riktig tid, og når det finnes noe konkret å medvirke på (s. 99-100) vil jeg fortsatt argumentere for at dette er en problemstilling de med hell kunne brakt på banen allerede nå.

Selv om plassering av bygninger, parker, og høyder på bygninger ikke nødvendigvis er interessant for innbyggerne å medvirke på såpass tidlig i prosjektet, vil et helhetlig inntrykk av en ny bydel være interessant. Hva ønsker lokalsamfunnet egentlig at denne bydelen skal bidra med, og hvordan ser de helst at den utformes? Denne problemstillingen er dratt frem tidligere i analysen, og jeg mener at administrasjonen her gikk glipp av en enestående mulighet til å fremme en problemstilling det hadde vært interessant å få tidlig medvirkning på. Da ByLab fortsatt ikke er ferdig gjennomført, er det vanskelig å dra noen definitive konklusjoner, men er det er lov å stille seg spørsmålet om gjennomføringen kunne vært gjort annerledes.

6.2.3 Medvirkningsarbeidet blir mer utfordrende senere

Selv om medvirkning har en dyp og langvarig tradisjon i norsk planlegging, gjør markedsmodellen at muligheten til å medvirke har blitt vanskeligere med årene (Falleth & Hanssen, 2014, s. 403). Den norske planleggingsmodellen har gått fra å være myndighetsstyrt til å bli overlatt til det private markedet over en periode på flere tiår, og i 2008 stod det private markedet for mer enn tre fjerdedelen av de fremmede reguleringsplanene i de største byene våre (Falleth et al., 2010, s. 64). Overgangen fra offentlig til privat utforming av reguleringsplaner for bolig- og næringsutbygging medfører videre at det er de private som står ansvarlige for at medvirkning i planleggingsarbeidet blir gjennomført i den tidlige fasen av prosjektet, noe som ikke alltid gjennomføres, ifølge Falleth og Hanssen (2011, s. 10). Forskerne finner i sin undersøkelse av private utbyggere er den gruppen som minst uttrykker viktigheten av å engasjere lokalsamfunnet i utbyggingsprosjektene (s. 13). Resultatene er fremstilt i tabellen nedenfor.

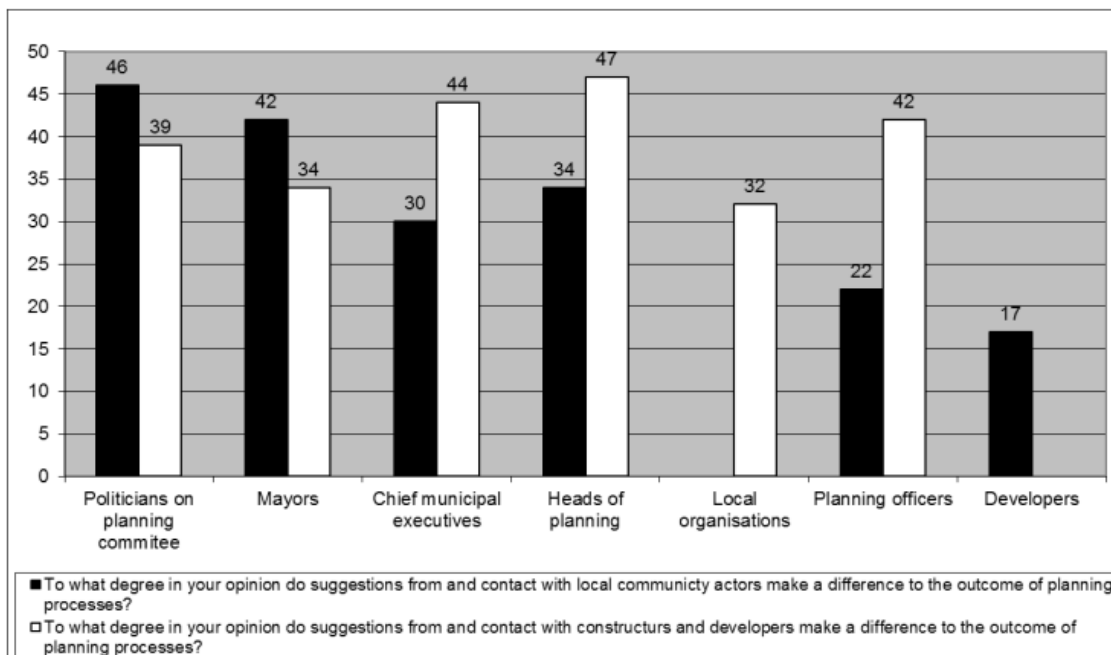

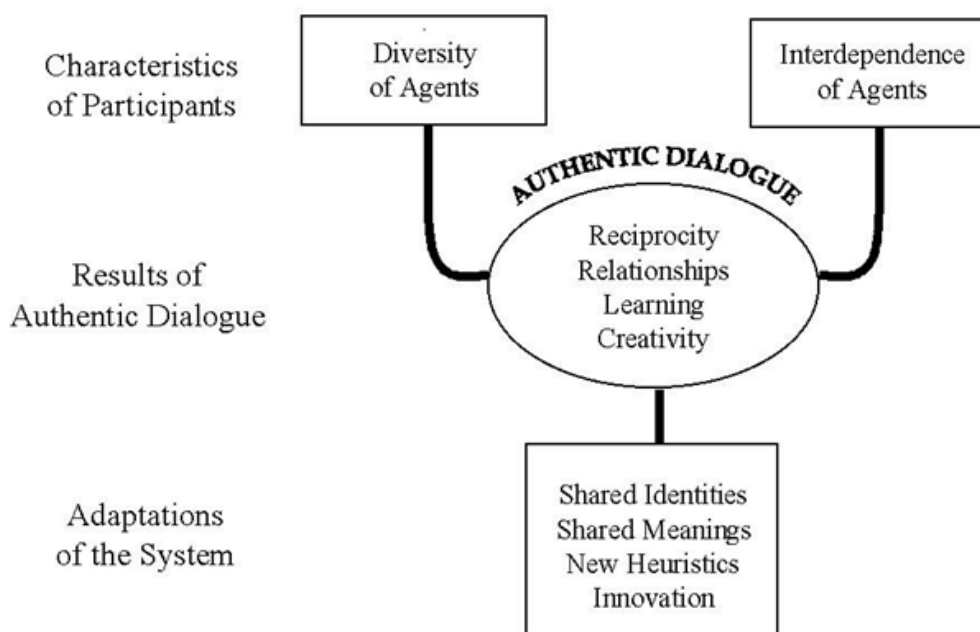
Figure 3: Percentage of respondents stating that contacts with other actors are “very important” for the outcome of the planning process (N=1221).

Figur 21: Viktigheten av å inkludere lokalsamfunnet i medvirkningen

Selv om kravene om medvirkning ble styrket i PBL fra 1985 og senere i 2008, er det ikke definert hvordan man regner ut hvilke interessenter som bør involveres, og det er heller ikke definert noen krav utover minimumskravet for medvirkning i henhold til loven (Falleth & Hanssen, 2011, s. 406). Dette betyr at all involvering utover informasjonsplikten til de umiddelbare naboene er fastsatt i lovverket, og de private aktørene står derfor fritt til selv å velge hvor mye de ønsker å involvere lokalsamfunnet i sine utviklingsplaner.

Medvirkningsprosessen har til nå i dette prosjektet vært overlatt til de lokale myndighetene og administrasjonen, men det norske planleggingsmodellen legger opp til at når reguleringsplanen for de enkelte områdene på Lagmannsholmen skal utredes, er det de private aktørene som står for dette. I og med at man kanskje ikke lyktes helt i å engasjere lokalsamfunnet i ByLab, er det derfor kristisk at det legges vekt på å fange opp ønskene og forslagene til lokalbefolkningen i medvirkningsprosjektene videre utover i prosessen. Derfor dette ikke gjennomføres på en solid måte, vil det kunne resultere i at én av de tre aktørene i et byutviklingsprosjekt ikke får sin stemme ført. Mangfold av deltakere er en av de viktigste faktorene i DIAD-modellen, et verktøy innen kommunikativ planlegging som legger vekt på at dialog og kommunikasjon skal komme før politikk og makt (Cruickshank & Evju, 2015).

DIAD Network Dynamics

Figur 22: DIAD modellen

I Innes og Boohers modell beskriver de «mangfold av interessenter» som en rasjonell samarbeidsprosess ikke kun må inkludere de aktørene som innehar makt i syn av sin posisjon som «deal makers» og «deal breakers», men også de som trenger å bli informert og/eller kan bli påvirket av resultatene av prosessen (2010, s. 35-36). De deler også synspunktene om at moderne byutvikling har gjort medvirkningsarbeidet vanskeligere, da særlig fordi de private aktørene har for mye makt i utformingsfasen av et prosjekt, og ved fremleggelse fungerer innbyggermedvirkningen mer som en «godkjenning» enn å komme med konkrete forslag til utformingen (2004, s. 406).

På spørsmål om hva Kristiansand kommune kan gjøre for å sikre bedre medvirkning hos de aktørene som ikke ser den samme viktigheten, da særlig når vi i fremtiden kommer til utforming av Lagmannsholmen foreslår en av respondentene at kommunen må «ta en mer aktiv rolle som fasilitator for medvirkningen, og ikke innta for stor ekspertrolle» (personlig kommunikasjon, 19. april 2022). En annen legger til at «jeg tror kommuner noen ganger har en tendens til å innta en ekspertrolle/kritikere, som blir som en aktør som kan komme med forbedringer (personlig kommunikasjon, 25. april 2022). Denne problemstillingen står sentralt i kommunikativ planlegging, og en av utfordringene er ifølge Sager (2009) at planleggerne,

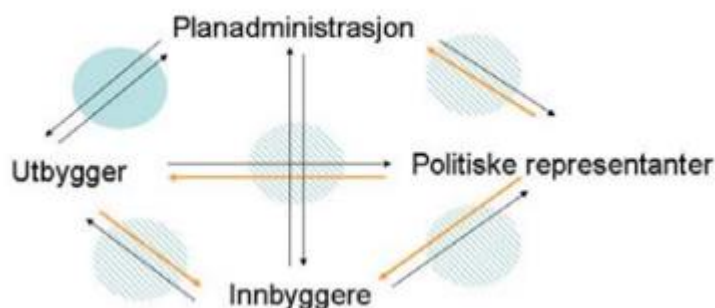
som i utgangspunktet skulle og legge til rette for at alle grupper skulle bli hørt i en utbyggingsprosess til å bistå utbyggerne i hvordan de kan få gjennomslag for sine utbyggingsplaner gjennom å innta en «ekspertrolle». Tager argumenterer for at innføringen av mer effektive styringsformer som New Public Management gjennom de siste tiår, og målet om fortgang og effektivitet i de offentlige institusjonene har ført til utfordringer for planleggerne når det kommer til medvirkning og andre tiltak som kan bidra til at prosessene tar lenger tid (Sager, 2009, s. 65-66). Healey (1997) tar også for seg denne problemstillingen, men argumenterer at fordi myndighetene er satt sammen av flere grupper mennesker, som alle har forskjellige kunnskaper, bakgrunner og politisk overbevisning vil den individuelle planlegger være avgjørende for hvordan den kommunikative planleggingen blir gjennomført (s. 206-207). Deregulering av makt gjennom NPM har ført til sterkere «partnerskap» mellom myndighetene og det private, og det er derfor ekstra viktig at myndighetene opererer som én enhet, for at ikke sterke utbyggere skal overkjøre de (s. 207-208). Det vil på senere tidspunkt i utbyggingen være nødvendig for kommunen å vise «muskler» når det kommer til å stå opp imot utbyggerne når Lagmannsholmen skal bygges ut, og kreve at medvirkning blir gjennomført også på dette stadiet av prosessen. En av mine respondenter legger til i denne tematikken at Kristiansand kommune har sterke og dyktige planleggere, som tør å utfordre også de etablerte utbyggerne på medvirkning eller andre forhold dersom de føler noe burde vært bedre utbredt i reguleringsplanene (personlig kommunikasjon, 19. april 2022). Healey (1997) gjør oss oppmerksomme på at hvor viktig en planlegger anser medvirkning å være avhenger av hvilken planlegger du møter på i en gitt situasjon (25-26). Healey mener at planleggerne tar avgjørelser basert på verdier og fordommer, og det finnes derfor ingen «universal» planlegger. (s. 26). Dette er en tematikk som flere av mine respondenter også drar frem. En respondent viser til fremveksten av medvirkning som byutviklingsverktøy over de siste årene, og legger til at interessen for å legge til rette for medvirkning varierer i henhold til hvilken utvikler som har ansvaret for prosjektet. Særlig blant den «eldre garde» virker medvirkning generelt ikke å ha så høy prioritet, mens de yngre gjennomsnittlig er mer opptatt av medvirkning, da det antakelig har hatt en større plass i utdannelsen deres (personlig kommunikasjon, 19. april 2022). En annen respondent legger til at de har jobbet med prosjekter der medvirkningen har vært så gøy at kommunen nesten ikke kan tro alle ressursene som er lagt ned i arbeidet, så det kan godt hende det er forskjeller innad i kommunen også (personlig kommunikasjon, 25. april 2022).

Så lang i prosessen har Kristiansand kommune vært den førende aktøren i prosjektet, og lagt føringer på hvordan prosessen skal gjennomføres. Selv om ByLab ikke så langt har lyktes med å skape verken blest i byen og utviklingen av Lagmannsholmen, eller bidratt med like mye kunnskapsgrunnlag som administrasjonen kanskje skulle ønske, vil det i fremtiden være flere slike prosesser også i fremtiden. Når utbyggerne også får en stemme inn i prosessen vil det derfor være ekstra viktig at kommunen legger opp til en dialog mellom alle tre aktørene, og tar på seg en fasilitator-rolle i medvirkningsarbeidet, slik det så langt har gjort i ByLab.

I Falleths (2008) undersøkelse konkluderer hun med at det har vært en økning i klager over de siste årene, noe som betyr at det finnes engasjement hos befolkningen (s. 67). Befolkningen ønsker å engasjere seg, men da dette ofte i blir gjennomført før i høringsrunden er klager det lokalsamfunnet må ty til. Kristiansand kommune har til nå visst interesse og vilje til å sette av ressurser for at medvirkning i dette prosjektet skal være noe de kan se tilbake på med stolthet. Det skal derfor ikke være noe i veien for at administrasjonen kan holde fokus på god medvirkning også videre i planprosessen. Det er derfor viktig at kommunen fortløpende evaluerer medvirkningsverktøyene de har brukt, og ikke lar ByLab bli en slags «check-box» for at medvirkning er gjennomført, men kun det første steget på en lang medvirkningsstrategi, som til syvende og sist fører til et forbedret planforslag og med det også en bedre bydel.

6.2.4 Sen medvirkning endrer ikke på planene

I en ideell situasjon skal et planforslag være forenelig mellom de fire partene vist i figuren under (Falleth et al., 2008, s. 25).

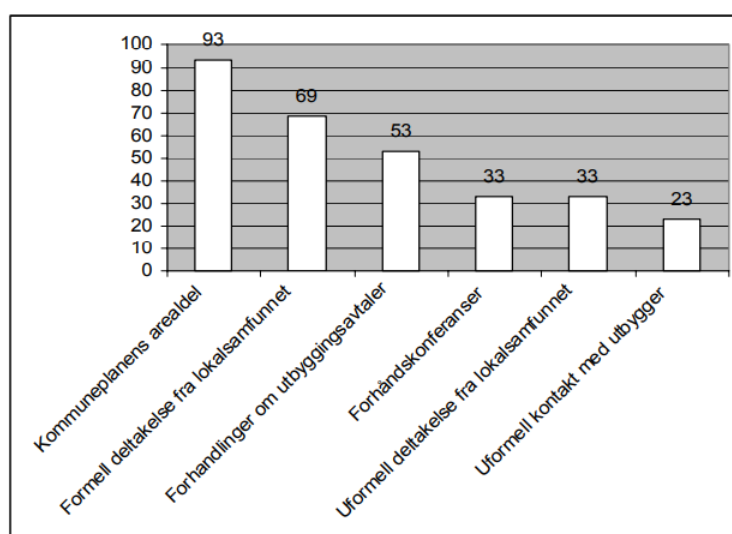
Figur 23: Aktørene i en utviklingsprosess

I dagens planlegging derimot, blir en reguleringsplan ofte utviklet i samarbeid mellom myndighetene og utbyggerne, og lokalbefolkningen gjerne

kommer inn i høringsfasen og har muligheten til å komme med innspill og foreslå endringer (Falleth et al., 2008, s. 68-69). I deres rapport kommer det frem at nettopp høringsuttalelser er den dominerende medvirkningsfaktoren i en reguleringsprosess (s. 69), og at kun 5% av de spurte i undersøkelsen opplever at deres forslag faktisk har bidratt til en endring i de planene de har påvirket på (s. 89-90). Dette kan enten være en indikasjon på et fenomen der innbyggerne ofte tror at medvirkning ikke er gjennomført dersom medbestemmelse ikke foreligger (Dahlgren et al., 2021, s. 96), men det kan også være en indikasjon på mangelen på kunngjøring om hvorfor et planforslag har gjennomgått endringer, og hvor det kommer fra (Falleth & Hanssen, 2014, s. 217). Dette finnes det ifølge forskerne ikke noen formell protokoll for å gjennomføre etter dagens planleggingsbestemmelser, og noen har gått så langt som å beskrive slike prosesser som store tankskip som er umulig å endre retningen på (s. 418).

Når et planforslag først er fremlagt, er det ikke alltid like lett å skulle være den som foreslår endringer. Man ofte sett på som «klageren», og selv om politikerne som skal vedta planene er enig i de forslagene om endring som kommer, kan det være vanskelig å stå imot en utbygger som viser til at forsinkelsene koster penger, og peker på alle de ressursene som allerede er investert i planarbeidet, både fra administrasjonen og utbyggerne sin side (personlig kommunikasjon, 19. april 2022). Dersom medvirkningen skal ha noe for seg, er det nødvendig at denne skjer før planene blir lagt. Man kan føle seg bundet av disse planene dersom dette er foreliggende (Dahlgren et al., 2021, s. 97). I figuren nedenfor kan vi se at over halvparten av politikerne som svarte på Falleth og Hanssens (2008) undersøkelse føler seg bundet av utbyggingsavtalene som ligger til stede. Dette kan i verste fall bidra til at innbyggernes ønsker om endringer i et planutkast kan bli totalt oversett kun på grunnlag av tid og ressurser som er brukt på å utvikle denne planen (s. 93-95).

Figur 7.3 Prosentandel av politikere som "i stor grad" og "i nokså stor grad" føler seg bundet av følgende faktorer (N=366).

Figur 24: Hva føler politikerne seg bundet av?

Verdien i medvirkning ligger altså i at innbyggernes lokalkunnskap kan utnyttes slik at utbyggingsprosjektene blir bedre (Dahlgren et al. 2021, s. 98). Det er derfor både negativt for kvaliteten på planforslaget og tids- og ressursbruken i prosjektet at lokalbefolkningen derfor ikke blir etterspurt før i en senere fase i utviklingsprosjektet. Kristiansand er en kommune som er opptatt av å ta innbyggernes lokalkunnskap i bruk, og har aldri vært like tidlig ute med medvirkningen som de er i denne prosessen (personlig kommunikasjon, 21. april 2022). Kristiansand kommune er en kommune som har gjort mye bra byutvikling de siste årene. De har god kunnskap om trendene innen byplanlegging, noe som synes på mengden sentrumsnære transformasjonsprosjekter som har funnet sted, og fortsatt gjennomføres i byen (personlig kommunikasjon, 25. april 2022). De er lydhøre, og det er veldig lav terskel for å avtale et møte med noen i administrasjonen. De har tatt initiativet til å gjennomføre en medvirkningsprosess i en uvanlig tidlig fase av prosjektet, og det skal de ha skryt for (personlig kommunikasjon, 27. april 2022). Det er dog viktig at kommunen fortsetter å være aktiv i byutviklingen, og bruker sin mulighet som fasilitator i større grad enn de kanskje har gjort til nå (personlig kommunikasjon, 25. april 2022). Det finnes mye kunnskap i både de private aktørene og lokalbefolkningen, og det er derfor viktig at kommunen ikke blir for interne, men fortsette det gode arbeidet de har satt i gang med ByLab også gjennom hele utviklingsprosessen (personlig kommunikasjon, 19. april 2022).

Det er viktig å huske på at selv om medvirkning i en i senere fase av prosjektet der én eller flere planer er sendt ut på høring, er vi fortsatt ikke i den fasen enda; per nå er det ikke igangsatt noe planarbeid. De negative konsekvensene av sen medvirkning er noe administrasjonen i Kristiansand er mer enn klar over, og har erfaring med fra tidligere prosjekter også. Det finnes derfor enda tid til å gjennomføre flere medvirkningstiltak, og det skal også arrangeres flere ByLab utover høsten der det finnes mulighet til å foreta nødvendige grep for at «hjelp» ByLab tilbake på riktig spor, og sørge for at administrasjonen får noe igjen for den tid- og ressursbruk som følger med slike medvirkningsprosjekter.

Som nevnt tidligere i diskusjonen er det kritisk at medvirkningen skjer tidlig i prosessen. Dette fordi at dersom medvirkningen skal ha noe for seg, må den være med som et kunnskapsgrunnlag inn i selve planprosessen for å gjøre den bedre. Det er dette som er essensen i medvirkning, og dette oppnås kun dersom administrasjonen lykkes med å få et representativt kunnskapsgrunnlag om hva lokalsamfunnet ønsker. Videre blir det i dette delkapitlet argumentert for at medvirkning i sen fase ofte har lite påvirkning på planforslaget,

uansett hvor høy kvalitet denne medvirkningen vil være av, er det vist at det finnes flere grunner der medvirkningen ikke engang blir tatt hensyn til.

6.3 Oppsummering

ByLab har vært Kristiansand kommunes medvirkningsverktøy i den tidligste fasen i deres byutviklingsprosjekt for utvikling av Lagmannsholmen til en ny bydel. Selv om byen foreløpig mangler et endelig politisk vedtak om hva som endelig vil skje med den havna som ligger der den dag i dag, har administrasjonen og byutviklingsgruppa i kommunen over flere år drevet med kunnskapsinnhenting og lagt premissene for en medvirkningsprosess på et nivå byen ikke tidligere har vært vitne til. Det gjennomføres i denne perioden et medvirkningsprosjekt som har fått tilnavnet ByLab. Målet med ByLab er å skape dialog, utveksle ideer og drive god medvirkning. Både Covid-19, sykdom i administrasjonen og manglende vedtak når det kommer til havneflytting har alle bidratt til av prosjektet har vært vanskeligere å gjennomføre enn det ellers ville ha vært, men tross disse utfordringene har administrasjonen lyktes med å gjennomføre arrangementene i radig tempo, men ingen eller få utsettelse. ByLab-arrangementene har vært et samarbeid mellom Kristiansand kommune, Universitetet i Agder, og Næringsforeningen i Kristiansandsregionen som alle har eller skal i nær fremtid stå for et arrangement. Når ByLab etter hvert ferdigstilles, et sted mot årsskiftet 2022/2023 vil arbeidet mot en områderegulering tas fatt på. Administrasjonen ønsker å fortsette arbeidet med aktiv medvirkning, for å legge til rette for at lokalsamfunnet skal kunne ta del i planleggingen og utformingen av sine fremtidige byrom, og på den måten forhåpentlig bidra til et bedre resultat enn om innbyggerne hadde blitt holdt utenfor prosessen. Med en uklar fremtid i henhold til om og når det blir gjennomført en havneflytting, kan den «tidlige fasen» i dette prosjektet strekke seg over en unormalt lang tid til byplanlegging å være. Administrasjonen har derfor mye tid og muligheter til å legge opp til en medvirkningsprosess byen aldri har sett maken til, og det burde være gode muligheter for å få tak i også de stille stemmene, som har blitt et så ettertraktet mål i medvirkningsarbeidet den siste tiden.

Som vist til i denne analysen er tidlig, *riktig* medvirkning kritisk når det kommer til å sikre lokaldemokratiet og eierskapsfølelsen til et område. Det er betydelig vanskeligere å komme med forslag i en senere fase av prosessen, og det er derfor viktig at medvirkningen som gjennomføres også fanger et bredt publikum. Om Kristiansand kommune ikke lykkes med medvirkningen som gjennomføres frem til planforslagene og etter hvert områdereguleringen

fremlegges, kan de risikere en byutviklingsprosess der innbyggerne ikke har en stemme inn i reguleringsplanene. Dette kan medføre de negative konsekvensene som kommer med mangelfull medvirkning: 1) mindre innsikt i hva innbyggerne egentlig ønsker, da medvirkningen ikke nådde bredt nok ut. 2) en lukket plan- og bestemmelsesprosess der innbyggerne (brukerne) ikke har innsikt i hvordan planen ble utarbeidet, og hvem som egentlig har bestemt utformingen av deres nærområde. 3) forsinkelse av prosessen som følge av økte innspill/protester/klager i en senere fase av prosessen, som følge av mangelfull inkludering i fasen der planforslaget ble utviklet. I denne analysen er det avdekket vesentlige utfordringer når det kommer til gjennomføringen av ByLab-arrangementene, der små korreksjoner kan gjøre en stor forskjell i om administrasjonen oppnår å skape en toveiskommunikasjon, og derfor øke andelen inspirasjon hjemmefra som inngår i det planarbeidet som påbegynne mot slutten av året.

Det er derfor viktig at administrasjonen gjennomfører en grundig evaluering av ByLab, og hvilke kunnskaper de sitter på så langt i prosessen. Selv om denne evalueringen skulle ende opp å konkludere med kommunen ikke har nådd de målene de satt for prosessen, og ikke har fått den nødvendige kunnskapen om hva lokalsamfunnet ønsker seg av prosjektet de egentlig kunne ønske seg, vil det alltid være tid og muligheter til å gjøre opp for dette. Det vil derfor være interessant å følge med dette prosjektet videre også i etterkant av undersøkelsen.

Lagmannsholmen mangler fortsatt et endelig politisk vedtak, og det er usikkert når er slikt vedtak faller på plass. Den første anledningen vil sannsynligvis være i under- og i etterkant av lokalvalget i 2023, men her finnes det ingen garantier.

7.0 Konklusjon

Hensikten med denne oppgaven har vært å undersøke hvordan Kristiansand kommune har lagt opp til og gjennomført innbyggermedvirkning i sitt havnetransformasjonsprosjekt på Lagmannsholmen, fra havnevirksomhet til fremtidig byutviklingsområde. Hensikten var aldri å lete etter feil eller muligheter for forbedring hos kommunen, men heller å få innsikt i hvordan kommunen utformer en slik prosess, og om de lyktes i å gjennomføre på den måten de hadde ønsket. Når det kommer til å svare på problemstillingen «Hvordan legger Kristiansand kommune til rette for at innbyggerne får være med å forme sitt nye byutviklingsområde på Lagmannsholmen?» må vi se dette spørsmålet i lys av de tre forskerspørsmålene adressert i analysen:

Kristiansand kommune har gjennomført en solid kunnskapsinnhenting fra byer som kan skimte med skryt i akademiske artikler og bøker. De har brukt tiden godt, og lagt ned mye ressurser i å gjennomføre innbyggermedvirkning i den aller tidligste fasen av prosjektet. Når det kommer til den medvirkningen som er gjennomført til nå, er det dog noen synlige svakheter i hvordan prosessen er lagt opp. Kommunen har brukt overdreven mye tid å vise tilbake til gamle prosjekter, uten å få noe igjen for det. ByLab kan så langt skimte med relativt få deltakere, og en bredde blant publikum som administrasjonen umulig kan være fornøyd med. Måten arrangementene er strukturert på har ikke lyktes i å skape en dialog, og gjenspeiler mer følelsen av å være på seminar enn å bidra til kunnskapsinnhenting. Det er derfor nødvendig å stille spørsmål om hva administrasjonen har fått ut av den tid og ressurser de har brukt på å gjennomføre ByLab, og om prosjektet førte til reell medvirkning, og om ByLab i det hele tatt har bidratt til å øke kunnskapen og hva lokalsamfunnet ønsker ut av det kommende byutviklingsprosjektet. Det kan dog virke som administrasjonen allerede har tatt innover seg at ByLab ikke har levd opp til forventningene, og begynte å tenke på de neste skrittene i prosessen, og hvordan de kan gjennomføre medvirkning som treffer de brukergruppene de ønsker å treffe, da dette ikke skjedde gjennom ByLab. Fordelen med å begynne medvirkning på et så tidlig tidspunkt som i dette prosjektet, er at det fortsatt finnes muligheter for å endre på måten medvirkningen gjennomføres, og forhåpentligvis klare å engasjere bredere enn det har blitt gjort til nå.

7.1 Videre forskning

Litteraturen brukt i denne oppgaven tar i stor grad for seg havnetransformasjon i byer der havnevirksomheten har sett en brutal nedgang, eller havneområder som er totalt forlatt. Det finnes lite akademisk forskning på prosjekter som planlegges gjennomført i henhold til en bærekraftig utvikling, men som mangler politiske vedtak. Denne undersøkelsen viser at mangel på et endelig vedtak er en stor utfordring når det kommer til å engasjere innbyggerne i planleggingen, og dermed stikker kjepper i hjulene på prosessen som helhet. Hvilke følger det får når politisk hestehandel kommer i veien for bærekraftig utvikling, og hvilke konsekvenser dette får for utviklingen av en by/et område som helhet kan være et interessant felt å forske videre på.

8.0 Referanser

Aarsæther, N., Falleth, E., Nyseth, T., & Kristiansen, R. (Red). (2018). *Plan og samfunn: system, praksis, teori*. Cappelen Damm Akademisk.

Andini, D. (2011). *Public space for people on new urban waterfronts: a literature exploration on social-spatial issue in post-industrial waterfronts*. (SAL-report: 80424). Wageningen University. Hentet fra <https://edepot.wur.nl/167463>.

Arnstein, S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. Hentet fra <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01944366908977225>

Asplan Viak. (2016). *Parallelløpdrag for Vestre Havn* [Brosjyre]. Asplan Viak. Hentet fra <https://www.kristiansand.kommune.no/contentassets/11ec54bf0c4341b38de2b7221e14fc2b/asplan-viak-2016.pdf>

Avni, N. & Teschner, N. (2019). Urban Waterfront: Contemporary Streams of Planning Conflicts. *Journal of Planning Literature*, 34(4), 408-420. Hentet fra: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0885412219850891>.

Bergsager, D. (2019, 12. juli). *Lyddoptak med røde data i Nettskjema-diktafon*. Universitetet i Oslo. <https://www.uio.no/tjenester/it/adm-app/nettskjema/hjelp/fortroligedata-diktafon.html>

Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5. utgave). Oxford University Press.

Cruickshank, J. & Evju, H. H. (2015). DIAD-modellen. *Kommunetorget*. Hentet fra <https://www.kommunetorget.no/Planlegging/Kronikk-og-debatt/Hva-er-kommunikativ-planlegging/DIAD-modellen/>

Dahlgren, K., Linderud, T. A., & Schreiner, K. (2021). *Forankring fryder: en bok om medvirkning i byutvikling og arkitektur*. Universitetsforlaget.

Engelsrud, G., Jahren, G., & Sletnes, I. (2020). *Kommunalrett: oppgaver, organisering og kontroll* (2. utgave). Cappelen Damm Akademisk.

Falleth, E. I, Hanssen, G. S., & Saglie, I-L. (2008). *Medvirkning i byplanlegging i Norge*. (NIBR rapport 2008:37). Norsk institutt for by- og regionforskning. Hentet fra <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/20.500.12199/5689>

- Falleth, E. I., Hanssen, G. S., & Saglie, I-L. (2010). Makt og medvirkning i urban reguleringsplanlegging. *Plan* 41(1), 64-67. Hentet fra <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-3045-2010-01-13>
- Falleth, E. I. & Hanssen, G. S. (2011). Participation in planning; a study of urban development in Norway. *European Journal of Spatial Development* 9(1), 1-19. Hentet fra https://scholar.google.no/citations?view_op=view_citation&hl=no&user=eCl0oSoAAAAJ&citation_for_view=eCl0oSoAAAAJ:zYLM7Y9cAGgC
- Falleth, E. I., & Hanssen, G. S. (2014). Market-Oriented Urban Planning – Constraining Citizen Participation. *Local Government Studies* 40(3), 403-428. Hentet fra <https://doi.org/10.1080/03003930.2013.834254>
- FN. (2021, 9. august). *IPCC report: 'Code red' for human driven global heating, warns UN chief*. UN News. Hentet fra <https://news.un.org/en/story/2021/08/1097362>
- FN. (2022, 23. februar). *Bærekraftige byer og lokalsamfunn*. FN-sambandet. Hentet fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/baerekraftige-byer-og-lokalsamfunn>
- Fædrelandsvennen. (u.å). *Lagmannsholmen*. Hentet 24. mars 2022 fra <https://www.fvn.no/sok/?q=lagmannsholmen>
- GEMBA Seafood Consulting. (2020). *Ringvirkningsanalyse – Kristiansand havneklynge*. GEMBA Seafood Consulting A/S. https://www.portofkristiansand.no/filer/Kristiansand-ringvirkning-2020-Final_NO.pdf
- Hanssen, G. S. (2013). Medvirkning – med virkning? *Plan* 45(3), 18-23. Hentet fra <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-3045-2013-03-05>
- Hanssen, G-S., Hofstad, H., & Saglie, I-L. (2015) (red.). *Kompakt byutvikling: Muligheter og utfordringer*. Universitetsforlaget.
- Havn- og farvannsloven. (2019). *Lov om havner og farvann* (LOV-2019-06-21-70). Lovdata. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2019-06-21-70?q=havn>.
- Healey, P. (1997). *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. UBC Press, Vancouver.
- Henriksen, I. M., & Tjora, A. (2019). *Bysamfunn*. Universitetsforlaget.

- Inayatullah, S. (2011). City futures in transformation: Emerging issues and case studies. *Futures* 43(7), 654-661. Hentet fra https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016328711001133?casa_token=Io_iP_5oHxAAAAAA:0A4RBe_h1SQykdBmc_qTGekwXPQ5mEW9wkGDpYnBGblfomszncvQBLJf3yaBXXVbQaFGazRiL2k#bib0150.
- Innes, J. E., & Booher, D. E. (2004). Reframing public participation: strategies for the 21st century. *Planning Theory and Practice* 5(4), 419-436. Hentet fra <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1464935042000293170>
- Innes, J. E., & Booher, D. E. (2010). *Planning with complexity*. Routledge.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2021). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (6. utgave). Abstrakt forlag.
- Jonas, A.E.G., McCann, E., & Thomas, M. (2015) *Urban Geography: A Critical Introduction*. Chichester: Wiley Blackwell.
- Kaya, E. (2020). *Transformation of Sydney's Industrial Historic Waterfront*. Springer Singapore.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2018). *Reguleringsplanveileder*. [Brosjyre/veiledning]. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/reguleringsplanveileder/id2609532/>.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2019, 14. mai). *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-forventninger-til-regional-og-kommunal-planlegging-20192023/id2645090/>.
- Kommuneloven. (2018). *Lov om kommuner og fylkeskommuner* (LOV-2018-06-22-83). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2018-06-22-83>.
- Kringstad, A. K. (2022, 18. februar). *Bygg Dokken i Minecraft i vinterferien og vinn gavekort på 5000!* Bergen Kommune. Hentet fra <https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/dokken/siste-nytt/bygghttps://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/dokken/siste-nytt/bygg-dokken-i-minecraft-i-vinterferien-og-vinn-gavekort-pa-5000-dokken-i-minecraft-i-vinterferien-og-vinn-gavekort-pa-5000>

Kristiansand kommune. (2011). *Kommunedelplan for Kvadraturen og Vestre Havn, del 1 2011-2022*. Kristiansand kommune. Hentet fra <http://webhotel3.gisline.no/GisLinePlanarkiv/4204/1264/Dokumenter/KDP%20PB1264.pdf>.

Kristiansand kommune. (2020). *Involverer innbyggerne på nye måter*. Kristiansand kommune. Hentet fra <https://www.kristiansand.kommune.no/aktuelt/2020/involverer-innbyggerne-pa-nye-mater/>

Kristiansand kommune. (2021a). *Bylab Lagmannsholmen*. <https://www.kristiansand.kommune.no/bylab>

Kristiansand kommune. (2021b). *Kommuneplan for Kristiansand: Arealdel 2022-2033*. Kristiansand kommune. Hentet fra <https://www.kristiansand.kommune.no/tema/kommuneplanen/vedtatt-planprogram/>.

Kristiansand kommune. (2021c). *Hvordan oppnå kommunens mål for klimagassutslipp?* Kristiansand kommune. Hentet fra <https://www.kristiansand.kommune.no/aktuelt/2021/hvordan-oppna-kommunens-mal-for-klimagassutslipp/>

Kristiansand kommune. (2022). *Fakta om Kristiansand kommune*. <https://www.kristiansand.kommune.no/navigasjon/politikk-og-organisasjon/om-kristiansand/fakta-om-kristiansand/>

Kristiansand kommune. (u.å). *Vestre havn: En kulturhistorisk analyse (DIVE)*. Kristiansand kommune. Hentet fra: <https://www.kristiansand.kommune.no/contentassets/c4fa12e3321e4c0aabfa6c0dcd114018/vestre-havn---kulturhistorisk-analyse-dive.pdf>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utgave). Gyldendal akademisk.

Lovdata (2019, 12. november). *Kort om loven*. Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven). Lovdata. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>.

Marshall, R. (Red.). (2001). *Waterfronts in Post-industrial Cities*. Spoon Press.

Nordahl, B. I., Ruud, M. E., Færeland, J. W., Frøyseth, V., Totland, E., & Lislevand, A. S. (2019a). *Fortetting og transformasjon i sentrumsnære bebygde områder – Hvordan få til*

gode prosesser? WSP Norge AS. Hentet fra <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/20.500.12199/1281>.

Nordahl, B. I., Johansen, S., Orderud, G. I., & Skogheim, R. (2019b). *Urban områdetransformasjon – en gjennomgang av internasjonal litteratur* (NIBR-notat 2019:107). By- og regionforskningsinstituttet NIBR. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/c6f27f2ab4a046ee9d40bcecc60f201f/urban_omrade_transformasjon_internasjonal_litteratur.pdf.

Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)* (LOV-2008-06-27-71). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=plan%20og%20byggningsloven>

Prestegården, H. (2022, 3. mars). *451 barn og unge bygget Dokken i Minecraft*. Bergen Kommune. Hentet fra <https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/dokken/siste-nytt/451-barn-og-unge-bygget-dokken-i-minecraft>

Rambøll (2016). *Mulighetsstudie Vestre Havn* [Brosjyre]. Rambøll. Hentet fra <https://www.kristiansand.kommune.no/contentassets/11ec54bf0c4341b38de2b7221e14fc2b/ramboll-2016.pdf>

Reite, K. (2020a, 16. januar). Vedtok å flytte havna til Kongsgård/Vige. *Fædrelandsvennen*. Hentet fra <https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/BRxOng/vedtok-aa-flytte-havna-til-kongsgaard-vige>

Reite, K. (2020b, 19. november). Havn splitter Skislands koalisjon. *Fædrelandsvennen*. Hentet fra <https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/OKBr5g/havn-splitter-skislands-koalisjon>

Sager, T. (2009). Planner's role: torn between Dialogical Ideas and Neo-liberal Realities. *European Planning Studies* 17(1), 65-84. Hentet fra <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09654310802513948>

Skeie, J., & Moseng, O-G. (2009). *Kristiansand står og faller med sin havn*. Portal Forlag.

Smith, H. & Ferrari, M. (Red.). (2012). *Waterfront Regeneration. Experiences in City-building*. Routledge

Yin, R. K. (2009). *Case Study Research: Design and Methods* (4. Utgave). Los Angeles: Sage.

Yin, R. K. (2011). *Qualitative Research from Start to Finish*. The Guildford Press.

8.1 Figurer

Figur 1: FN. (2022). *Bærekraftige byer og lokalsamfunn* [Bilde]. Hentet fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/baerekraftige-byer-og-lokalsamfunn>

Figur 2: Asplan Viak. (2016). *Parallelløpdrag for Vestre Havn* [Bilde]. Hentet fra <https://www.kristiansand.kommune.no/contentassets/11ec54bf0c4341b38de2b7221e14fc2b/asplan-viak-2016.pdf>

Figur 3: Jim Rune Bjorvand. (2022). *Kongsgård Vige som boligområde* [Bilde]. Hentet fra <https://www.fvn.no/mening/leserinnlegg/i/1Ozb2Q/kongsgaard-vige-som-boligomraade>

Figur 4: Rated Trips. (u.å). *Newcastle and Gateshead* [Bilde]. Hentet fra <https://www.ratedtrips.com/walking/newcastle-and-gateshead>

Figur 5: Trip.com. (u.å). *Darling Harbour* [Bilde]. Hentet fra <https://www.trip.com/travel-guide/attraction/sydney/darling-harbour-10524222/>

Figur 6: Hafencity. (u.å). *Opphavet til en idé* [Bilde]. Hentet fra <https://www.hafencity.com/ueberblick/genese-einer-idee>

Figur 7: Helge Fiskaa. (2013). *Grafisk fremstilling av det norske planleggingssystemet* [Bilde]. Hentet fra https://no.wikipedia.org/wiki/Plan-_og_bygningsloven#/media/Fil:The_Norwegian_planning_system.jpg

Figur 8: Ertzeid. R. H., & Wivestad K. J. (2020). *Smiths kai – En urban sjøpark i Kristiansand* [Bilde]. Hentet fra <https://www.kristiansand.kommune.no/contentassets/11ec54bf0c4341b38de2b7221e14fc2b/reidun-h.-ertzeid-og-kaja-t.-wivestad-masteroppgave-nmbu-2020.pdf>

Figur 9: Personlig kommunikasjon.

Figur 10: Nordahl, B. I., Ruud, M. E., Færeland, J. W., Frøyseth, V., Totland, E., & Lislevand, A. S. (2019a). *Fortetting og transformasjon i sentrumsnære bebygde områder – Hvordan få til gode prosesser?* [Bilde]. WSP Norge AS. Hentet fra <https://oda.oslomet.no/oda-xmloi/handle/20.500.12199/1281>.

Figur 11: Way To Adventure. (u.å). *The 6 best parks in Malmö* [Bilde]. Hentet fra <https://www.waytoadventure.com/the-6-best-parks-in-malmo/>

Figur 12: Malagamba, D. (u.å). *HafenCity Public Spaces* [Bilde]. Hentet fra [https://ducciomalagamba.com/en/architects/embt-miralles-tagliabue/463-public-spaces-hafencity-hamburg-2/#DM-003\(5608\)-463](https://ducciomalagamba.com/en/architects/embt-miralles-tagliabue/463-public-spaces-hafencity-hamburg-2/#DM-003(5608)-463)

Figur 13: Buchard, J. J. (2022, 18 januar). *Dette er de dyreste eiendommene som ble solgt i Kristiansand i 2021* [Bilde]. Hentet fra <https://www.fvn.no/abito/i/5Gww0O/dette-er-de-dyreste-eiendommene-som-ble-solgt-i-kristiansand-i-2021>

Figur 14: Falleth, E. I., & Hanssen, G. S. (2014). *Forskjellige faser i norsk planlegging* [Bilde]. Hentet fra <https://doi.org/10.1080/03003930.2013.834254>

Figur 15: Arnstein, S. R. (1969). *Medvirkningsstigen* [Bilde]. Hentet fra <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01944366908977225>

Figur 16: Dahlgren, K., Linderud, T. A., & Schreiner, K. (2021). *Illustrasjon 6.2* [Bilde].

Figur 17: Egenprodusert

Figur 18: Egenprodusert

Figur 19: Rambøll (2016). *Mulighetsstudie Vestre Havn* [Bilde]. Rambøll. Hentet fra <https://www.kristiansand.kommune.no/contentassets/11ec54bf0c4341b38de2b7221e14fc2b/ramboll-2016.pdf>

Figur 20: Asplan Viak. (2016). *Parallelloppdrag for Vestre Havn* [Bilde]. Asplan Viak. Hentet fra <https://www.kristiansand.kommune.no/contentassets/11ec54bf0c4341b38de2b7221e14fc2b/asplan-viak-2016.pdf>

Figur 21: Falleth, E. I., & Hanssen, G. S. (2011). Participation in planning; a study of urban development in Norway [Bilde]. *European Journal of Spatial Development* 9(1), 1-19. Hentet fra https://scholar.google.no/citations?view_op=view_citation&hl=no&user=eCl0oSoAAAAJ&citation_for_view=eCl0oSoAAAAJ:zYLM7Y9cAGgC

Figur 22: Innes, J. E., & Booher, D. E. (2010). *Planning with complexity* [Bilde]. Routledge. Hentet fra https://www.researchgate.net/figure/DIAD-network-dynamics-Innes-J-E-Booher-D-E-2010-Planning-with-Complexity-An_fig3_267864417

Figur 23: Falleth, E. I, Hanssen, G. S., & Saglie, I-L. (2008). *Medvirkning i byplanlegging i Norge* [Bilde]. (NIBR rapport 2008:37). Norsk institutt for by- og regionforskning. Hentet fra <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/20.500.12199/5689>

Figur 24: Falleth, E. I, Hanssen, G. S., & Saglie, I-L. (2008). *Medvirkning i byplanlegging i Norge* [Bilde]. (NIBR rapport 2008:37). Norsk institutt for by- og regionforskning. Hentet fra <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/20.500.12199/5689>

8.2 Figurer i vedlegg

Vedlegg 3: Ihme, H. (2022b, 31. januar). Mener havneflytting må starte nå [Overskrift]. *Fædrelandsvennen*. Hentet fra <https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/a7kVOL/mener-havneflytting-maa-starte-naa>

Vedlegg 3: Ihme, H. (2022a, 25. januar). Vil ikke forhandle bort havneflytting igjen [Overskrift]. *Fædrelandsvennen*. Hentet fra <https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/k61Pkj/vil-ikke-forhandle-bort-havneflytting-igjen>

Vedlegg 3: Reite, K. (2022, 20. januar). Vil ikke lenger flytte hit [Overskrift]. *Fædrelandsvennen*. Hentet fra <https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/Kzkrm7/vil-ikke-lenger-flytte-havn-hit>

Vedlegg 3: Mykland, S. (2022, 5. februar). Vil ha slutt på havneplanene på Kongsgård/Vige en gang for alle [Overskrift]. *Fædrelandsvennen*. Hentet fra <https://www.fvn.no/mening/leserinnlegg/i/47lgGe/vil-ha-slutt-paa-havneplanene-paa-kongsgaard-en-gang-for-alle>

Vedlegg 3: Reinertsen, R. Ø. (2021). Skisland: Havneflytting innen tre til fem år [Overskrift]. *Fædrelandsvennen*. Hentet fra <https://www.fvn.no/nyheter/okonomi/i/5GLXGO/skisland-havneflytting-innen-tre-til-fem-aar>

Vedlegg 1: Deltakerskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet «Evaluering av utviklingsprosessen ved Lagmannsholmen-prosjektet»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å evaluere kommunens planlegging og håndtering rundt utviklingen av Kristiansand sentrums nyeste bydel. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet er en masteroppgave ved endt masterstudie innen by- og regionalplanlegging ved Universitet i Agder (UiA), og vil utføres over første halvdel av 2022. Formålet med dette prosjektet er å gjennomgå Kristiansand kommunes håndtering av utviklingsprosessen på Lagmannsholmen. Prosessen vil bli basert på bakgrunn av eksisterende forskning og empiri fra andre havneutviklingsprosjekter i Norge, og det vil være interessant å se om kommunen har basert sin prosess på den eksisterende kunnskapen som finnes om emnet. Det er primært tre temaer jeg ønsker å se nærmere på når det kommer til min analyse:

- 1) Hvilken rolle tar kommunen på seg i utviklingen og hvor aktive ser de for seg å være gjennom hele planleggings- og utbyggingsperioden?
- 2) Hvordan jobber kommunen med å sikre en stedsidentitet på Lagmannsholmen, samt utvikle området til å bli et attraktivt sted for byens- og regionens innbyggere?
- 3) Hvordan har kommunen lagt til rette for samhandling og innbyggermedvirkning?

Mine forskningsspørsmål står sentralt i oppbygningen av ethvert område og vil gi gjøre prosessene sammenlignbare på tvers av tid, sted og politisk påvirkning i de forskjellige prosjektene.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Det er UiA som er hovedansvarlig for prosjektet. Prosjektet er godkjent av UiA veileder for oppgaven er også tilstedt fra universitetet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du er forespurt å delta i dette forskningsprosjektet på bakgrunn av din involvering i prosessen rundt utvikling av Lagmannsholmen. Jeg ønsker å intervju omkring ti personer, som har tilknytning til denne prosessen gjennom sitt arbeid eller via sterk personlig interesse innenfor lokalsamfunn og byutvikling. Du er spurt om å delta i dette prosjektet på bakgrunn av dine kunnskaper og ferdigheter innen byutvikling og kjennskap til denne prosessen som helhet.

Alle deltakere i dette prosjektet er nøye utvalg på forhånd, og vil inneholde individer fra kommunal sektor, privat næringsliv og academia og vil inneholde personer jeg har indentifisert på egenhånd eller har fått anbefalt av andre deltakere i prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Som deltaker i prosjektet blir du invitert til å delta i et intervju i tidsperioden februar til mars, og vil få tilsendt en intervjuguide på forhånd med temaer og problemstillinger det ønskes å sette søkelys på. Det vil legges opp til ca. én times intervju, men det kan være lurt å sette av opptil en og en halv time for gjennomføring av intervjuet. Intervjuet vil hovedsakelig dreie seg om problemstillingene presentert under «formål», men andre temaer og vinklinger vil kunne forkomme basert på din involvering i prosjektet.

Intervjuet vil fortrinnsvis gjøres ansikt til ansikt, og lydopptak vil bli gjort. Både bakgrunnsopplysninger og intervjuopptak vil behandles og oppbevares i henhold til retningslinjer fra UiA for gjennomføring av masteroppgaver på bakgrunn av NSD sine lover om personvern. Som deltaker i prosjektet vil du kunne få innsyn i hvilken informasjon som er lagret om deg, og vil få tilbud om å få innsyn i transkriberte intervjuet i etterkant. Dersom du ønsker å gjøre endringer på noen av dine svar eller kommentarer kan dette gjøres skriftlig i etterkant av intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Bare jeg som masterstudent og min veileder ved UiA (Jørn Cruickshank) vil ha tilgang til informasjon rundt dette prosjektet. For å sikre konfidensialitet og respondenters informasjon på en forsvarlig måte vil all informasjon behandles og oppbevares i henhold til retningslinjene utstedt fra NSD i henhold til masteroppgaver.

For å sikre anonymiteten til respondentene vil bakgrunnsinformasjon lagres på et offline SD kort, og intervjuer vil transkriberes uten navn. Ved publikasjon av masteroppgave vil svarene anonymiseres, men grunnet at prosjektet har en relativt «liten» gruppe som er involvert, vil det være muligheter for at enkelte respondenter kan kunne gjenkjennes på bakgrunn av informasjon de bidrar med.

I utgangspunktet ville alle svar anonymiseres i besvarelsen, ved mindre respondenten skriftlig godkjenner at det kan brukes andre opplysninger, f.eks tittel og arbeidssted ved referanse.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 1 juli 2022. Bakgrunnsopplysninger vil ved dette tidspunkt slettes, men informasjon som er anonymisert som f.eks transkriberinger og annen anonym informasjon vil beholdes for mulig senere forskning.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet personopplysninger om deg
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Studentens veileder: Jørn Andre Cruickshank, jorn.cruickshank@uia.no.
- Vårt personvernombud: Johanne Warberg Lavold, personvernombud@uia.no.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Svend Hendrik Vinje

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Evaluering av utviklingsprosessen ved Lagmannsholmen-prosjektet» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et 60 minutters intervju i perioden februar-mars
- å delta i et oppfølgerintervju (ved behov og mulighet) i perioden mars-april
- at opplysninger jeg bidrar med kan føre til at jeg kan gjenkjennes, ved å referere til meg ved stillingstittel og arbeidssted
- at mine kontaktopplysninger lagres [på en forsvarlig måte] etter prosjektslutt, dersom det skulle være ønskelig med videre forskning

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Eksempel på intervjuguide

Intervjuguiden i dette vedlegget var utformet til en mine respondenter i administrasjonen i Kristiansand kommune. Selv om intervjuguidene i denne undersøkelsen var individuelt utformet og tilpasset til respondenten, var utformingen den samme. De fikk alle opplyst tre tematikker jeg ønsket å fokusere mest på, med noen åpne problemstillinger til hver av temaene slik at de hadde muligheten til å gjøre forberedelser om nødvendig. Under følger et eksempel på hvordan en av disse intervjuguidene så ut:

Intervjuguide

Respondent:

Dato:

Sted:

Tidspunkt:

Forrige gang vi snakket sammen var jeg interessert i alt som har skjedd før prosessen hadde begynt, hvordan dere hadde planlagt for en god prosess, og hvor dere hadde hentet inspirasjon og kunnskap fra. Denne gangen ønsker jeg å komme mer innpå selve prosessen, hvordan dere evaluerer den så langt, en del om medvirkning (både ByLab og andre medvirkningsprosesser som skjer), og hva som er planen videre etter sommeren.

Tema 1: Medvirkningsprosessene initiert av kommunen

- Ønsker å snakke litt kort om ByLab og de resterende møtene som skjer der. Litt om dette med inkluderingen av blant annet Næringsforeningen og UiA som arrangører, og tanker rundt dette.
- Høre litt mer om alt som skjer «under radaren», med hvordan dere gjennomfører medvirkning, både når det kommer til privatpersoner, barn og unge, bedrifter, og også de stille stemmene som det ofte er stort fokus på å fange opp i nyere byutviklingsprosjekter.

Tema 2: Medvirkning som skjer uoppfordret, eller gjennom ikke-offisielle kanaler

- Forrige gang snakket vi litt om dette med innbyggere som tok opp telefonen eller sendte en privat e-post til dere i administrasjonen eller politikere for å ytre sin mening, denne gangen ønsker jeg å gå litt dypere inn i dette, og høre litt om hvordan dere bruker all denne informasjonen inn i områdereguleringen, og hvordan dette påvirker en byutviklingsprosess.

Tema 3: Kommende faser av prosessen (da særlig etter sommeren)

- Finnes det noen tidslinje eller overordnede rammeverk for prosessen etter sommeren? Komme litt mer inn på hvordan man går i gang for å utforme en områderegulering, og hva en slik regulering inneholder og betinger.
- Hvordan blir all medvirkningen tatt med inn i denne prosessen, og hva skjer med de etablerte prosessene som ByLab, barn og unge, og annen medvirkning når vi kommer frem til dette tidspunktet?

Vedlegg 3: Politisk uenighet om fremtidig havneplassing

Alle overskrifter er hentet fra nyhetsartikler i Fædrelandsvennen i 2021 og 2022. Alle lenker til oppslagene finnes i kapittel 8.1 Figurreferanser

Mener havneflytting må starte nå

Venstre ser ingen grunn til at ikke Kristiansand Havn kan gå i gang med å flytte konteinerhavna ut av sentrum nå. Det haster, mener de.

Vil ikke forhandle bort havneflytting igjen

Arbeiderpartiets gruppeleder Kenneth Mørk mener alle argumentene mot flytting av konteinerhavna til Kongsgård/Vige har falt. Etter valget vil ikke partiet lenger godta flere utsettelse, sier han.

Vil ikke lenger flytte havn hit

Frps gruppeleder, Stian Storbukås, mener partiet må droppe alle planer om å legge en ny havn i Kongsgård/Vige. Nå vil han ha med seg partiet på å endre programmet.

Vil ha slutt på havneplanene på Kongsgård en gang for alle

Havneareal i Kongsgård – salg til private for bolig, lett næring og rekreasjon.

Skisland: Havneflytting innen tre til fem år

Det har vært jobbet med byutviklingsplaner for Lagmannsholmen og konteinerhavna i 20 år. Nå kan det se ut til å nærme seg at noen skjer.

Vedlegg 4: Oversikt over ByLab-arrangementer

ByLab #1: 4. juni 2021. Varighet: to timer

- **Tematikk:** Fokuserte på historikken og premissene som ligger til grunn for den videre utviklingen. Det hele ble åpnet av ordfører Jan Oddvar Skisland, vi fikk en historisk presentasjon av havnas utvikling fra direktøren for by- og stedsutvikling Ragnar Evensen, og tre arkitektfirmaer presenterte sine mulighetsstudier for hvordan område kan se ut i fremtiden. Spørsmål sendt inn via chat ble presentert foredragsholderne mot slutten av arrangementet.
- **Publikum:** Vanskelig å si et bestemt antall, da arrangementet ble gjennomført online (Zoom). Det kommer heller ikke frem av opptaket hvor mange som er med i samtalen, og det er umulig å si hvor mange som har sett opptaket på enten kommunen sine nettsider eller på YouTube i etterkant av arrangementet.
- **Verdt å merke seg:** Ingenting.

ByLab #2: 9. november 2021. Varighet: to timer

- **Tematikk:** To nye presentasjoner ble lagt frem (ca. 1 time til sammen). Næringsforeningen og UiA fikk komme med innspill med hva de mener er viktig når det kommer til utviklingen av en ny bydel (ca. 15 minutter avsatt til hvert innlegg). Avsatt tid til spørsmål fra salen (ca. 30 min).
- **Publikum:** Ca. 40 stk. En god miks i alder og kjønn, ca. 50/50 over og under 40 år. Studentene fra byplanlegging på UiA dro ned snittalderen en god del.
- **Verdt å merke seg:** Første ByLaben som ble gjennomført fysisk, og det var en del oppmerksomhet rundt hva dette egentlig handlet om. Covid-19 restriksjoner fantes på dette tidspunktet, kan ha påvirket antall oppmøtte publikummere.

ByLab #3: 9. desember 2021. Varighet: to timer

- **Tematikk:** Havn- og havneutvikling. Foredrag av administrerende direktør for Fjordbyen i Oslo, Kjell Kalland (ca. 75 minutter, inkludert spørsmål fra salen). Innlegg fra Havnesjefen for Kristiansand Havn Halvard Aglen (ca. 15 minutter). Det

ble også holdt innlegg av Næringsforeningen og UiA (ca. 15 minutter hver). Avsatt tid til spørsmål fra salen.

- **Publikum:** Ca. 30 stk. Mange deltakere fra kommunen, og ellers andre som har arbeid tilknyttet den tematikken som ble lagt frem. Betydelig færre studenter og yngre enn forrige gang.
- **Verdt å notere seg:** I denne perioden hadde Kristiansand kommune innført strengere Covid-restriksjoner enn ved forrige ByLab. Dette kan ha hatt en innvirkning på oppmøtet.

ByLab #4: 18. mars 2022. Varighet: to timer

- **Tematikk:** Hva trenger byen? Hvilke retningslinjer bør ligge førende for hvordan vi planlegger Lagmannsholmen? Innlegg av plan- og bygningssjefen Venke Moe, leder for Kvadraturforeningen Heidi Sørvig og fylkesordfører Arne Thomassen (ca. 45 minutter til sammen). En panelsamtale mellom Roar Osmundsen, Jill Akselsen og Ragnar Evensen om urbane kvaliteter og hvordan dette kan gjennomføres på Lagmannsholmen (ca. 45 minutter). Det ble vist en film i regi av Næringsforeningen der de spurte 6 innbyggere i byen hva de savnet i Kristiansand, og hva de mente kunne være med å styrke byen.
- **Publikum:** Ca. 70 stk. En god blanding av yngre og eldre aldersgrupper. Flere fra det private næringslivet enn hva som er vært på de tidligere arrangementene. Studenter fikk komme inn gratis.
- **Verdt å notere seg:** Den ByLaben med desidert størst publikum av de tre som er gjennomført fysisk. Dette på tross av at arrangementet ble gjennomført på dagtid, og med inngangspris. Det var tydelig at det hadde blitt satt av ikke-ubetydelige ressurser til å filme og redigere videoen som ble vist.

ByLab #5: 28. april 2022. Varighet: en + to timer

- **Tematikk:** Kunst og kultur. En todelt ByLab ledet av kommunalsjef for klima og arealutvikling Knut Felberg, med foredrag av prosjektleder for Oslo nye bydel i Bjørvika, Anne Beate Hovind på dagtid (ca. 1 time). Det var satt av omtrent 15 minutter til spørsmål fra salen. Foredragsholder var igjen i ettertid til å svare på

eventuelle spørsmål som ikke ble stilt i plenum.

På ettermiddagen var det «avduking av Wilhelm Kragh statuen på Lagmannsholmen», etterfulgt av en ByLab i etterkant. Disse seansene ble ledet av kulturdirektøren i Kristiansand kommune Camilla Jarlsby, og det ble holdt innlegg av byantikvar Jorunn Monrad og daglig leder i Haugen/Zohar arkitekter Marit Justine Haugen.

- **Publikum:** På morgenseansen var det ca. 40 stk. som deltok på foredraget. Virker å være mange en betydelig andel av publikummet som jobbet i kommunen. På ettermiddagen var det omtrent 15. stk. på avdukingen av statuen, og 12. stk. på den påfølgende ByLaben, ingen nye deltakere fra avduking til ByLab.
- **Verdt å notere seg:** Publikum bestod for det meste av de med en særlig interesse av kunst og kultur. Privatpersoner, høy gjennomsnittsalder. Ingen kunstinstitusjoner var å se i publikum, verken fra kunstmuseet eller fra organisasjonen Cultiva. Da ByLaben hadde betydelig mindre publikum enn det som har vært vanlig, var den også delvis mindre strukturert, og tilførte betydelig mer kommunikasjon mellom foredragsholder og publikum enn det som har vært normalen på de andre arrangementene. Utviklet seg i retning av en vennlig samtale, mer enn den seminarstrukturen vi er vant til.

ByLab #6: 9. juni 2022. Varighet: ikke gjennomført

- **Tematikk:** Medvirkning i byutvikling, hva ønsker innbyggerne av Lagmannsholmen skal inneholde?
- **Verdt å notere seg:** Dette arrangementet vil skje etter innlevering av oppgaven, men er den siste ByLaben som har fått en dato i denne omgang. Arrangementet vil bli gjennomført av førsteårsstudentene på mastergraden i byutvikling ved UiA, som en del av deres feltkurt i dette semesteret. Det er på forhånd gjennomført en workshop som var åpen for alle, der man kunne diskutere rundt bordet og komme opp med forslag til den tematikken som var satt av studentene. Resultatet av dette vil brukes som en del av arrangementet.